

Даиш Карачай ал-Булгари

Нариман тарих Раздел VI

Повестта на Унган, сина на Юнус ал-Булгари
"За Великата война на българите с татарите (1216-1256 г.)"
Публикува се за пръв път на български език.

Издадена с финансовата подкрепа на г-н Пьотр Кирилович Петров.
Ограничен тираж само за библиофили. Всяка книга има свой номер.

На корицата: "Войската на Чингизхан преследва хорезъмшах султана Джелал-ад-Дин" - фрагмент от миниатюрата в книгата на Масуди бин Усмани Кухистани "Абулхаирханска история", излязла през 40-те години на XVI-ти век.

Няколко думи за раздел шести на "Нариман тарих"

В шестата част на "Нариман тарих" Даиш Карачай ал-Булгари включва голям откъс от историческата повест на Унган от 1257 г. "За Великата война на българите с татарите (1216-1256 г.)", също и редица по-късни бележки от същия автор заедно със свои коментари. Унган е син на прочутия волжко-български пълководец Юнус ал-Булгари, който загива в битката с монголо-татарите в 1278 г. Повестта му се опира на няколко изключително ценни исторически трудове, ясно посочени от авторите си, както и на архивни данни, документирани спомени и устни сведения от волжко-български политически и военни дейци, играли съществени роли в описваните събития. В яркия си труд Унган привежда уникални сведения за политическия, стопанския, военния и духовния живот на Волжка България от средата на 70-те години на XII век до 70-те години на XIII век; пресъздава най-важните събития от военната съпротива и политическите ходове на Волжка България, руските княжества и други средновековни държави, в това число и Дунавска България, попаднали под нашествието на ордите на Чингизхан и преките му наследници към териториите на Европа и Западна Азия; прави кратък и блестящо аргументиран политически, стопанско-търговски и военен анализ на държавно-историческите процеси, които обхваща в съчинението си; специално подчертава всяка информация от географски, етногеографски, народопсихологичен и дори езиков характер, която е повлияла или е можела да повлияе на тези процеси; в традицията на източно-българската историческа школа подкрепя изложението си с генеалогични извадки от историите на различните управляващи родове, оставили следите си по едно или друго време,

включително и от историята на дунавско-българския царски род на Асеновци (Бурджан-Азанлъ), чието начало дълго време си оставаше историческа загадка.

Най-ценна е Повестта на Унган от позицията на нейното общоисторическо значение: от една страна тя е неопровержимо свидетелство, че Волжка България не загива под ударите на монголо-татарите; от друга като исторически източник тя разкрива истината, че зад завоевателните стремежи на Чингизхан и чингизидите, довели до жестоката гибел на милиони хора, до разоряване и експлоатация на огромни територии и множество народи стоят интересите на евреите-талмудисти от Натановия род, които от антични времена небезуспешно се опитват да изплетат тайната си сатанинска мрежа, чрез която да завладеят света.

П. А.

За тази война достатъчно подробно разказват "Берсала тарих" (Переяславската летопис) на Халим Кара-Булгари (Черниговеца), "Нариг тарих" (Летопис на Нарик) от Нарик, сина на Бачман, както и ред дагани, чиято словесна мозайка успях да вплета с Божията помощ в тъканта на тази повест. Ако не съм успял да го направя красиво, нека бъда извинен и друг да го направи по-добре...

Великата война, продължила от 1216-та до 1256-та година, се дели на няколко по-малки войни. Това са Тубджакската (Казахстанска) война, продължила от 1216-та до 1256-та година, Първата война на Субетай от 1223-та година, Втората война на Субетай от 1226-та до 1229-та година, Първата война на Батий (Батай, Бату) от 1232-ра година и втората Война на Батий, продължила от 1236-та до 1256-та година...

Гази-Барадж пише: "Татарите обичат да казват, че 300 000-ди татари (монголи) са завладяли половината свят, но това е дрънканица и лъжа. Завоевателните походи на татарите се дължаха на средствата, отпуснати им от рода Натанови, а ударна татарска вълна бяха силите на 1000 000 къзъл-киргизи ("тюрки" от Монголия) - итибаши и каймани, изселени от Алатай (Монголия) в Тубджак (Казахстан), 500 000 чулангилски киргизи (Бурятия, Читинска област на Руската федерация), 1000 000 хорезъмски тюркмени и 500 000 кара-китайски киргизи. Триста хиляди въшливи татари (монголи) не биха могли да стигнат даже до Кичи-Булгар дингезе (Аралско море)..."

Само благодарение на името на Юнус се е запазило истинското име на Хагер-Угль - Ишкене. Бащата на Ишкене - Хагер - бил таен член на партията "Ел Хум" (имаша социалистическа насоченост; идеята за свобода, братство и равенство не е френски патент, бел. прев.) и през целия си живот се стремил да издигне на българския трон добър по неговите представи управник. Той подпомагал синовете на Арбат Ашлатек (Осладюк) или Ос-Ладж - Саид и Ибрахим - в опитите им да вземат властта. Саид, наречен така в чест на царя Саид Тимар (981-1004 г.), бил югурбай (наместник) на трите северни губернии Ак-Унджа (Финландия, Карелия, междуречието на Онега и Печора - Инейкай), Бейсу и Урай и се установил в Колин (Хлынов, Киров). С подкрепа от Кан-Тюрый (Андрей Боголюбски), губернатора на Бейсу - Мер-Чура и вождовете на донските половци Чишма и Хагер Саид в 1171 г. се обявил за цар на Волжка България. Кан-Тюрый му изпратил на помощ през 1172 г. сина си Мишдаули и отряд

новгородски наемници, но тези сили били разбити от Улуг-Мохамед. Хагер избягал, а Саид се оказал в зандана (подземята). Не след дълго обаче Улуг-Мохамед освободил Саид по молба на любимеца си Инсан, а Хагер заминал при брата на Саид - Ибрахим в града Джуне-Булгар или Джуне-Ибрахим (също и Джун-Кала, Нижни Новгород). През 1178 г. настанал мор, от който загинал и Улуг Мохамед, както казват. Такава смърт обаче не била много почетна за цар и на народа обявили, че Улуг-Мохамед е потънал в река при преминаването ѝ по време на боен поход... Кисанската (рязанска) му жена (Вишелюба) от страх да не се разболе избягала в Кисан (Рязань)... По това време - морът бушувал цели три години - хората гинели от болестта на цели села и отряди. Както Инсан, така и командващият курсъбай (редовната армия на Волжка България) Хуза не се посвенили да обявят, че те са унищожили враждебните на Държавата полянски (кърски) българи (номади, половци), които в действителност умрели от този мор. През 1180 г. заразата покосила Чишма и 3000 от хората му, а Хуза обявил, че ги е сразил в битка... Научих за това от записките на съвременниците им, които ги криеха от чужди очи: и тогава, и сега истината не е нужна на силните на деня... Като използвал всеобщия хаос, Ибрахим също побързал да се обави за цар на Ак-Булгар (Волжка България), но след два месеца бил атакуван и избягал. Хагер, който междувременно се присъединил към него, бил заловен от Хуза, но суровият иначе сардар на курсъбая го спасил от смърт: Хуза измислил историята как Ибрахим изгонил Хагер от Нижни Новгород и царят Челбир повярвал на тая история, затова просто тикнал Хагер в затвора. Причината за проявената от Хуза е прозаична: майките на Хуза и Ибрахим били родни сестри, дъщери на вожда Чишма...

През 1182-ра година ел-хумовците (гарваните, най-радикалната социалистическа групировка) зазели Буляр и провъзгласили за волжко-български цар сина на Анбал Хисам - Салим Чалмати или Чаллем-Ата. Чалем-Ата освободил Хагер от затвора и Хагер станал негов поддръжник...

Когато балинците обсадили Буляр (1183 г.), Чалем-Ата излязъл пред крепостта за битка и получил смъртоносна рана. Хагер бил наблизо и видял как пред смъртта си емирът казал нещо на един свой дружинник... Като се върнали обратно в крепостта, Хагер запитал дружинника, дали Чалем-Ата не му е казал нещо преди да умре. Дружинникът заявил неочаквано, че няма такова нещо. Това се сторило подозрително на Хагер и той арестувал дружинника. Тогава вече дружинникът му признал, че той и господарят му са свързани с юдеите-талмудисти от рода Натанови, които субсидирали всички врагове на Волжка България, в това число и татарите... Веднъж по време на поклонение Салим му отпуснал края и иранските талмудисти от рода Загар (Закария) му дали пари срещу обещанието да оказва на тях и на Натанови съдействие. После съдействието станало и постоянна служба... С юдейските пари Салим успял да купи част от земите край селищата на нукратите (удмуртите) край град Чалли (бъдещият Корим-Чали в Предкамието) и три селища на ищяките (българи-башкорти) в района Челяби (Челябинская) и да постави тамошните хора в зависимост от себе си. Той давал част от земите си под аренда, като арендаторите му дължали част от реколтата, също така копаели за него сребро, злато и скъпоценни камъни...

Дружинникът разказал, че преди смъртта си емир Салим му наредил да убие кара-устая (емисар на Натанови) Раубан (Рубен), който се прикривал като персийски търговец на име Раббани. Емисарят се оказал сговорчив и разказал много неща. Излиза, че талмудисткият род Натанови с помощта на парични подаръци е подчинил на влиянието си почти целия небългарски свят: много шейхове (водачи) на кара-

куштуите (крайните исмаилити), емири на тръок-узите (селджуци), управници на Хорезм (Караджим), Бурдан (Британия), Тулуш (Франция), Алан-Кубар (Ломбардия), даже Римския папа. Фамилията Натан имала резиденции в Уркендун (Нортхямптън), Бърнбур (вероятно Брюж, Брюге) и Булан (Милано). Натанови смятали да завладеят Палестина (Бал-Истан) и накарали Римския папа да обяви кръстоносния поход на подвластните му католически управници срещу мюсюлманите. По заповед от Натанови селджукският емир позорно пропуснал кръстоносците към Ербусулем (Йерусалим). Само племенникът на емира - Нур-Ахмад - чийто баща бил убит по нареждане на Натанови, не се подчинил на еврейските нареждания и оказал съпротива, но силите му били неравни с тези на многобройните врагове. Тогава Нур-Ахмад пратил свой човек при кръстоносците, който им предал, че срещу тях воюва подкупен от юдеите владетел и им показал разписките на емира за получените еврейски пари. Разярените кръстоносци забравили папския призив "да не пипат евреите" и започнали да ги избиват навсякъде, като по тоя начин провалили плана на Натанови...

.....

Град Брюге или Брюж се намира в северозападната част на днешна Белгия и е свързан със специален корабоплавателен канал със Северно море. В описвания исторически период Брюге е център на Лондонската Ханза (търговско-политически съюз на градовете, най-големият в континентална Англия). На североизток Лондонската Ханза чрез Брюге осъществявала оживени търговски връзки с Галич (Новгород Велики) и заради еврейските интереси Галич не бил подложен на татарско нападение. Брюге е основан върху стари българо-сакски земи. След германизацията им той се превръща в център на Западна Фландрия. Едно от свидетелствата за тогавашното струпване на огромни международни капитали в Брюге е построеният в XIII век огромен търговски дом с разкошна пететажна кула, който днес е световна културна забележителност.

Владетелят на Германия се възпротивил срещу нарастващото еврейско влияние и Натанови и те насъскали срещу него Римския папа и кръстоносците от Бай-Балин (Полша), Маджарско и Искел (Киевска Рус). Германският владетел на свой ред не помогнал на тези страни, когато ги нападнали татарите. Помощ им обещал Римският папа, но тя се оказала лъжа, изречена от него според указанията на Натанови, които искали татарите да завземат тия страни. Срещу тази лъжа Римският папа получил от Натанови пари за завладяването от кръстоносците на Арджан-Бистя (Прибалтика) и Галич (Новгородските земи). В тази война се замесили българите от Бир-Галич (Швеция); с помощта на худите (тук вече те не са готи, а шведи - бел. прев.) те се опитали да овладеят пътя от Балтийско море към Унджа (българска губерния, там е река Онега), но в 1240 г. били разбити от Александър Невски на река Йорег (Нева). Татарите, като научили, че кръстоносците на Римския папа се готвят да превземат Новгород, не разрушили града и областта; те също били в сговор с папата и Натанови. Неочаквано за всички Ар-Аслап (Ярослав) и синът му Алак-Джалан (Александър Невски) се скарали с Натанови и папата заради Башу и Берсала (Киев и Переяславл). Натанови обещали татарите да не закачат тия земи, които принадлежали на Ярослав, и както обикновено излъгали, татарите провели там погром. Ядосаният Ярослав придал към Александър голяма армия от брадати и безбради уруси и Александър за

отмъщение разбил кръстоносците през 1242 г., като убил и 300 еврейски търговци. Сега дошъл редът за отмъщение на Натанови: техни хора отровили Ярослав в 1246 г., а през 1262 г. в Балин (Североизточна Рус) избухнало въстание срещу омразния на юдеите Биркай (хан Берке). Юдейските метежници зверски убили българския югур (наместник) на Балин - Гази-Баба, от чийто записки почерпихме сведенията за Татарската война и ролята на Натанови в нея. Гази-Баба бил потомък на арджамордовския вожд Кудей. Рязанците го заловили, когато бил още юноша и го покръстили, но по-късно след освобождаването си Гази-Баба приел исляма. Пръв той сред българите започнал да строи мечети по проект на Филип (папски пратеник, преминал на служба при българите)... Филип бил първият, който разказал на Челбир за заговора на на Римския папа и Натанови срещу българите и византийските императори от българския род Комнини, които отказали да им се подчиняват... Казват, че Гази-Баба е построил 120 мечети с минарета на покривите... Някои недалновидни мулли наричали тези мечети "църкви" и забранявали на хората да се молят в тях. Сега такъв тип мечети са повечето от наличните у нас... Само в "Записките" на Гази-Баба ние намираме съобщение за това, как Биркай през 1256 г. повикал Алтънчач при себе си в Саксин-Булгар за преговори по прекратяване на Великата война. В своето послание Биркай (хан Берке) нарича Алтънчач "велик пълководец на Волжка България", а себе си - "ал-Булгари"... (Това е една доста важна подробност, отбелязва преводачът. Някои от читателите ще се досетят за какво става дума, но да не бързаеме:) Алтънчач започнала да се подготвя за пътуването, но военните несгоди подкопали здравето ѝ и тя починала. Около 20 български поселища по Агидел (река Белая) и Булгартау (Българските планини, Урал) и досега си оспорват почетното право да бъдат последното убежище на тази велика дъщеря на българския народ... Шейх Гази-Баба направил много за спасяване на Велики Болгар от татарско нападение и за предотвратяване на войната между Гази-Барадж и Боян-Мохамед. Именно по негово предложение Боян предал на Гази-Барадж Бургас, а Гази-Барадж предал на Боян Газан (Казан, края на 1236 г.)... Точно в неговите записки е запазен текстът на "Историята на Гази-Барадж" (Гази-Барадж тарих)... И този изтъкнат шейх Гази-Баба юдейските смутители са уговорили да излезе от дома си и да отиде при тях - уж да преговарят, а са го заловили и убили с оръжия, колове и камъни. Търкали са го с крака, макар и вече да е бил мъртъв... Синът на царя Боян-Мохамед - Джураш Мохамед по заповед на баща си спешно потеглил с трихилядния си отряд от Кеш-Тирма (Кострома) към Ар-Аслап (град Ярославл, където е убит Гази-Баба) и задено с притеклите се на помощ войски на Алак-Джан (Александър Невски) убил 1200 метежника и потушил бунта. Около 5000 юдейски наемници били пратени във Волжка България и продадени като роби, а 90 от главните виновници за метежа Александър Невски наказал със смърт в Саксин-Булгар (Сарай-Берке) пред самия Берке (Биркай)... (Гази-Баба е отъждествяван с Арслан Тертер, бел. прев).

Мнозинството от брадатите уруси Юрий Долгоруки (Джурги Булгарук), Кан-Тюряй (Андрей Боголюбски), Сип-Булат (Всеволод) и Джурги (Юрий Всеволодович, Юрий Безумни) преселили от Берсала и Башу (Переяславл и Киев) в Балин (Североизточна Рус). Всичко преселниците били към 500 000 брадати уруси и 1200 000 улчии ("славяни")... От списъка на тези князе само Юрий Долгоруки не е служел на Натанови и не е воювал срещу Волжка България след тяхно нареждане. Челбир накарал Всеволод през 1183 г. да прекъсне връзките си с юдеите и да му предаде балинските смутители измежду тях. Всеволод предал на Челбир 23-ма юдеи, които

изгнили живи в подземията на зандана "Кара Богаз" (Черното гърло) в Буляр...

Според договора с Натанови татарите не трябвало да закачат вярно служещия на юдеите Юрий Безумни. Гази-Барадж, когото татарите наричали Бурундай (Баринтай) решил да убие Юрий Безумни като отмъщение за прекараните мъки в балински плен и за убийството на няколко свои роднини от татарите - и получил негласно одобрение за това от Батий (Батай)... Той "самоволно" достигнал тайното убежище на Юрий - Амут (на река Сить), където Юрий смятал да изчака края на войната и подпалил крепостта. Юрий и юдеите му изскочили от Амут и Гази-Барадж заповядал на хората си да ги довършат... За това събитие ни съобщава единствено Гази-Баба...

Първата война на Субетай

Когато Субетай и Джебе се насочили към България откъм юг през 1221-ва година, те имали 30 000 татари, носещи пълни брони от желязо и 150 000 кургански тюркмени и печенег, изповядващи крайния исмаилизъм или крайни сунити (крайните сунити наричали крайните исмаилити "юдеи". Крайните исмаилити са наричани "кара-куштуи", а крайните сунити - "кара-бурджигити"). Отначало царят Алмъш (895-925 г., Алмъш Джафар) също бил кара-бурджигит и предал сунитския поглед върху шиитите, сближаващ ги с юдеите, и на децата си. Истинските юдеи - талмудистите - поощрявали това отношение по всякакъв начин и го разпространили. Като използвали това, че българските куштуи-шиити получавали материална помощ от иджамите (библистите), талмудистите започнали да подпомагат с пари и други неща кара-куштуите (крайните исмаилити) от Улу-Кишет (Близкия Изток), Курган (Задкаспие) и Караджим (Хорезм, Средна Азия). Всичко това довело до невероятно объркване в нашата литература, където част от планинските джураши (дагестанци, включително чеченците), които влезли в сектата на крайните шиити (исмаилити) е наречена "юдеи". Това е толкова широко разпространен възглед, че при излагането на съчиненията на други български писатели се принудих да го запазя. Сега обаче е моментът да изкажа и своето мнение... Истинските юдеи (талмудистите), които предвожда родът Натан, никога не са помагали на шиитите в Хазария, но винаги са оказвали подкрепа на крайните исмаилити и на татарите. Така хорезъмският сюбаши (военачалник), таен юдей, по пряка заповед на Натанови организирай убийството на подвластните на татарите мюсюлмански търговци и предизвикал война между Хорезм и Монголия (Алатай). Един кара-устай ("тъмен майстор", талмудистки суперагент), заловен от Гали-Беркет, разказал как Натанови с татарска помощ искат да овладеят търговските пътища от Южна Азия към Западна Европа и затова отделят за татарите до една четвърт от доходите си. Същите Натанови дали пряка заповед на крайния исмаилит, шейха на тюркмените Курак да се присъедини към татарската армия и той от всичко 500 000-те си войници дал на Субетай 150 000-ди... Царят на Хорезм, участник в юдейска секта, наредил на приближените си да предадат на татарите земите си без бой... Джучи (първият син на Чингизхан) трябвало да се придвижи към Саксин и да се обедини с корпуса на Субетай, но не направил това от обич към България и омраза към Чингизхан, когото не смятал за роден баща... Китайският вожд Карабаш бил дясна ръка на Джучи, но Чингизхан поискал да отслаби сина си и осъдил Карабаш на изгнание. Карабаш се укривал в Сабанския кантон на Тубджак...(днес Казахстан).

"Овнешката битка" започнала още в кантона Сембер (Уляновска област на Руската Федерация), а завършила край град Кермек, когото Челбир (1178-1225 г.) в памет на събитието преименувал на Хоррем. Край древния месопотамски (суварски) Хоррем или Карра къзъл-бурджанските (партянски) и мен-булярските (скитски) българи някога разбили римската армия на Хурас (Крас, 53 г. пр. н. е.). По този начин Челбир искал да покаже, че Овнешката битка, иначе Кермекска или Хорремска, е не по-малко значима от битката с Крас. Интересно е, че един от царете на Кара-Бурджан (Дунавска България) също бил наречен Хоррем (Крум), но нашите бързо преправили това име на Корем или Коръм... В чест на победата Хабдулла Челбир присвоил на брат си Мир-Гази, както и на себе си, почетното име Хорремшах, а към своето добавил и "Бадем" (Старши, По-голям)... Тази велика битка започнала в Беллак в седмия ден на месец Сърпън (август), когато арджаните атакували идващия към град Кермек Субетай и завършила в първия ден от месец казан (септември) от 1223 г. на Кермекското поле... На 19-ти септември предалите се татари били изведени оттатък Булгар-Идел (Волга) край Саръчин (днес Волгоград), а на втория ден от месец къргар (октомври) те напуснали пределите на Велика България...

В Овнешката битка срещу нашата войска се изправили 20 000 татари и 50 000 тюркмени и киргизи... Ако на помощ на Челбир не се бяха притекли 15000 саксински, тубджакски и беллакски опълченци от армията на Хагер-Угль или Хагер-Заде, щеше да му бъде доста трудно. Именно атаката на Хагер-Угль, в която този войнствен лъв, комендант на града и окръга не загубил нито един от своите опълченци, преобърнала хода на сражението и с Божията милост ни донесла победата. В тази атака участвали каргалинските беллаки (от Каргали), 4000 масгутски и кочемски саксини, орокските или уругски тубджак-арджани...

През 1223 г. Челбир бил принуден да преговаря с хин-татарите (монголите). Дори и на незапознат с управленските дела човек би станало ясно, че е следвало да бъде избягвана войната с разбойниците, които можели да извадят до 200 000 елбира (алпари, тежковъоръжени конници) - или пет пъти повече, отколкото Волжка България. След дълги и мъчителни преговори с цел стабилизиране на позициите на Джучи - който винаги е бил добър приятел на българите - Челбир в 1225 г. се съгласил да предаде на Джучи официално две тубджакски тюби (кантони) - Себерската (между Оба и Иртиш) и Сабанската (между езерото Балхаш и река Иртиш). Челбир, който харесвал също и името Илхам, скоро починал и предаването на земите към Джучи направил Мир-Гази (1225-1229 г.) през 1226-та година. Макар Джучи да не бил касапин като повечето от татарите, населението от двата кантона не било особено зарадвано от новината и в почти пълен състав избягало в други райони на Волжка България, в това число Ечке-Булгар (Вътрешна, Централна България)...

Втората война на Субетай (1228-1229 г.)

Известна е ненавистта на Джучи към приемния му баща - Тимер Чингизхан. Ето как Джучи описва Чингизхан в едно от стихотворенията си:

"Ти, долен, безроден вампир,
чудовищна торба с кръв,
от хорското злочестие подута...

И ще се пръснеш някой ден,
а червеи въшливата ти кожа ще ядат,
кръвта, от теб изпита, в пясък ще потъне...

И нищо на света не ще остане,
за да напомня, че си съществувал...
Това ще бъде справедливо, ти

извърши нечовешки престъпления
и хората говорят, че човек
едва ли би могъл да ги направи...
И всичките ти заповеди плод са
на глава побъркана, и цялата

империя, която имаш, е само
една голяма скотобойна..."

Батай (Батий, хан на Кара Улуса или "Ордата") поощрявал всячески пръскането на слухове за участието на Мерген (бивш губернатор на българската провинция Тубджак или днес Казахстан) в убийството на Джучи, но на такива измислици би повярвал само простак, да не кажа пълен идиот. Доста хора са наясно, че никои освен чингизидите никога не е бил посвещаван в по-важните тайни и дела на рода. Едва в края на живота си Биркай (хан Берке), който пръв нарекъл Кара-Улуса (владенията на Джучидите) Българо-Сарайска или Българо-Кипчакска земя, разказал на Гали-Беркет (последният губернатор на Саксин) как всъщност е загинал баща му...

Тимер (Чингизхан) наредил на четирима слуги да убият Джучи пред него по татарски обичай, но той ги проснал на земята и тогава го разстреляли със стрели, а после го довършили с ножове. Всички свидетели на убийството - нечингизиди - също били убити. Угетай (монголски император) видял убийството на Джучи с очите си и разказал за него на Биркай... На народа съобщили, че Джучи е бил разкъсан по време на лов от див звяр. Биркай, който обичал баща си, след това убийство намразил татарите и приел исляма. Биркай не налагал сред татарите истинската вяра и казвал на Гали-Беркет: "Тия мръсни негодници следва да заминават направо в ада, където им е мястото!"...

Кичи-Мерген, който след смъртта на Челбир през 1225 г. се прехвърлил на служба към татарите, завзел Атбасар и предизвикал война между крайграничните български и тубджако-български племена. Няколко пъти нашите влизали в татарските земи, като мъстяли на Кичи-Мерген и татарските му съюзници за нападенията им. Тези наши нахлувания предизвикали през 1228 г. Втората война на Субетай...

В края на 1228 г. Субетай с двама туменбашии (тумен са 10 000 войника) - Нимруй и Бурулдай, 30 000 татари, 40 000 каймани (българи от Монголия, знаещи и монголски език) и 20 000 тюркмени нахлул в Тубджак (югоизточната губерния на

Волжка България, днес Казахстан). Като поверил обсадата на Саръ-Балик (център на кантона Саръ-Тюба) на Батий, Субетай преминал през кантоните Кара-Ишим (Северното Приаралие) и Орок или Уруг (територията между Арал и Урал) и влязъл в Саксин (южната българска губерния). Печенегите от Кара-Ишим били лесно пометени от татарите при сблъсък край Хиндир (център на Кара-Ишим) и се разбягали из степта, но уруг-арджаните оказали на татарите жестока съпротива и това позволило на саксините и беллакското опълчение от кантоните Арслан и Иргеш да се подготвят за срещата с врага... След като убил 5000 арджански опълченец с цената на загубата си на 6000 каймани и тюркмени, Субетай пратил отряд под командването на Мерген към Байгуш, центъра беллаксия кантон Байгуш. Опълченците от беллакските кантони Байгуш, Иллак, Козгън и Илче сметнали, че татарите ще атакуват Байгуш и се насочили натам. Изненадващо Субетай с основните си сили преминал по южната граница на кантона Кочем към Саксин-Булгар. Саксините, които били пратили половината си узийско (огузко) опълчение към Кочем, могли да пострадат лошо, ако наблизко не бил отрядът на Хагер-Угълъ. Тоя прочут герой, който след Овнешката битка получил от Челбир видната титла "емир", бързо събрал 8000 арслански и иргешки опълченци и решил да се съедини с масгутите. Веднага щом влязъл в Сърган или Търган, където комендант бил братовчед му по майчина линия Сабан, Хагер-Угълъ пратил разузнавачи до Тунгат и Барак (малки крепости в Масгут-Уба)... В Тунгат било спокойно, а жителите на Барак, които живеели край Иллакския път (от Саксин-Булгар към град Иллак), съобщили за преминаването на татарите през река Кушум (десен приток на река Урал). Хагер-Угълъ с 14 000 бойци веднага се придвижил към Саксин-Булгар и понеже не знаел истинския брой на враговете, се опитал да ги спре с челна атака. Той разкъсал редиците на кайманския полк на Котль-Буга, бъдещия наместник във Велика България, но не успял да пробие строените татари на Субетай поради липсата на достатъчен брой тежковъоръжени конници. Атаката на Бачман от града позволила на Хагер-Угълъ, който вече бил загубил 5000 бойци, да отстъпи и да се окопоти. Врагът, чийто загуби наброявали 2000 татари и 5000 каймани, също бил смутен и предпочел да остави атаката срещу Саксин-Булгар за следващия ден. На следващия ден към града се приближило узийското опълчение на Карт-Абай, което заедно с Хагер-Угълъ няколко дни не допуснало татарите да шурмуват Саксин-Булгар. За тези няколко дни хората на Карт-Абай убили 4000 тюркмена на Куш-Бирде, тези на Хагер-Угълъ - 3000 от кайманите на Котль-Буга, а Бачмановите - 2000 от татарите на племенника и приеман син на Джебе - Бурулдай. Нашите загуби били също толкова, но паднали най-добрите бойци и натискът ни по фланга бил отслабен. Субетай използвал това и изтикал Бачман към дяснобрежната част на Саксин-Булгар и го обкръжил. За да спаси града, Бачман пратил на Субетай пленник с оскърбително послание и една ранна сутрин пробил обкръжението в посока града Саръчин или Хин-Идел. Натам по това време се движел и 10 000-дният отряд на Аблас-Хин. Субетай пратил 13 000 от тюркмените на Куш-Бирде да преследват Бачман, но останалите с него 13 000 врагове не успели да превземат града, защитаван от 10 000 опълченци на саксин-буларския комендант Сибил или Алип-Сибил... Тридесет на брой шериджир-яутагани (машина за мятане на запалителни снаряди) и 240 каменомети и огнемети, направени от Джанги, запалили, убили и осакатили хиляди от враговете. По време на последния татарски шурм, когато враговете преодолели ледения ров и вала, саксинците запалили мостовите със шериджири, а с каменометите и огнехвъргачките от стената избили 5000 от

неприятелите, които нямало къде да се скрият... Най-добри по изработка от тези машини били направените в Масгут и Кабан и с тях се защитавали в Улуг-Булгар, Буляр, Дебер, Сабан-Банджа и Учел, където през 1220 г. само чрез тях били подпалени 10 000 от балинците (суздалци)... Субетай научил, че Бачман е заминал от Саръчин за Сула или Буртас-Сула, а оттам - в Шам-Балък, прекратил обсадата на Саксин-Булгар и тръгнал към Масгут или Търган. Хагер-Углу възнамерявал да му прегради пътя, но получил строга заповед от тархана (тук - губернатор) на Мардан-Беллак (средноволжка губерния на Велика България с център в Самарската област на Руската Федерация) Хабри, сина на Юнус-Тархан, да се оттегли към град Кабан, центъра на Кабан-тюба. Като наредил на хората да се прехвърлят на десния бряг на Идел (Волга), а на гарнизона - да защитава крепостта до последно, Хагер-Угълъ отстъпил към Кабан. По пътя към него се присъединили половината от опълченците от кантоните Иргеш, Баджа и Казгън - 6000 гайдамаки (лековъоръжена конница)... Куш-Бирде, вървящ по следите на Бачман, се натъкнал на мощния вал пред Шам-Балък и след неуспешния опит да го превземе поел към левия бряг на Идел и се прикрепил към Субетай. Заедно те стигнали до Кабан и атакували хората на Хагер-Угълъ, част от които била вътре в града, а другите чакали с емира в полето. Ако пълководецът се бе поколебал, то Субетай би могъл внезапно да нападне султана Алтгънбек, който минавал наблизко с малък отряд. Сардарят обаче не трепнал и с хората си отбил всички атаки на Куш-Бирде и Бурулдай... Хагер-Угълъ не изчакал края на битката за Кабан и с 2000 бойци, от които 1000 тежковъоръжени, се хвърлил да прикрива левия фланг на придвижващия се към река Урал Алтгънбек. Едва Хагер-Угълъ приключил маневрата си и скрито придвижващият се към царя Субетай го нападнал. С цената на живота на 1700 от войниците си Хагер-Угълъ отслабил страшния по силата си убийствен удар на татарите и осигурил на царя възможност да отстъпи към Каргали за съединяване с башкортите... Спасението на царя Алтгънбек се смята от българите за висш военен подвиг и след тази битка от началото на 1229 г. Хагер-Угълъ станал най-прочутият български пълководец и национален герой... Субетай пресметнал загубите на жива сила, възлизащи на 19 000 души и наредил отстъпление. Предпазван от арджаните от корпуса на Мерген, който дълго време правил на глупаци опълченците от кантоните Джаик, Иллак, Казгън и Тук-Суба, Субетай стремително пресякъл Кичи-Булгар къръ (Малобългарската степ между река Урал/Джаик и Аралско море) и се върнал в Алатай (Монголия)...

Верен и неуморен помощник на Боян-Мохамед бил бахадирът (богатири) Иса, син на Арбан. Арбан бил потомък на Япанча от абдалското подразделение на калашите или галичи. Когато чулаките (тюркутите, тия от Каганата) разбили абдалите (ефталитите), то една част от тях избягала в Кавил-Булгар (низините на Поволжието, Северен Прикаспий), а друга - в проломите на Булярските планини (Памир), където ги нарекли калашаи. Причината за това е, че в тези долини живеели калашите - потомците на войниците на Александър Македонски, с които бежанците-абдали съставили едно българско племе... От Хорезм Япанча се преселил с част от калашите в Средното Поволжие и така областта Идел, заселена от тях, нарекли "Галич"... Потомъкът на Япанчи - Нигмат - бил умел строител и за изградените укрепителни съоръжения в Саксин, Мардан и Учел (Казан) бил награден със званието "инал" (глава на кантона) на Кара-Иллак. Този кантон и столицата му също наричат Хорезм (Караджим)... Син на Нигмат е Рифат, негов син е Сабанай, негов син е Яманай Илхам, негов син е Арбан...

През зимата на 1218 г. Яманай тръгнал на Джукетунския (Устюжки) поход, ръководен от царя Челбир и сардаря Хуза или Худжа... Хуза бил в зенита на славата си. Той възстановил независимостта на Дунавска България (Кара-Бурджан), а в 1205 г. победил и кръстоносците при Адрианопол (Кан-Дере, Одрин)... Внезапно ледът, по който Хуза яздел редом с Челбир, се пропукал и пълководецът изчезнал под водата... Царят успял да се улови за шейната, която също се провалила в пукнатината, но не потънала. Яманай от брега метнал ласо и успял: впримчил царя и го измъкнал... За тоя си подвиг бил награден от Челбир с видната емирска титла. Освен това в знак на благодарност Челбир взел и името му - Илхам... Яманай, както баща му и дядо му, често пътувал към Прибалтика (Бистя-Арджан), за да кани тамошните мъже на волжко-българска служба. От големите народи, живеещи по тези краища - шумбути (литовци), маркбаши (естонци) и шумхали (латиши) най-войнствени били литовците и естонците, затова те били предпочитани за войници в българската армия. Латишките жени пък били най-красиви и много от волжките българи се женели за тях. Случвало се почти всички отряди от волжки българи, пристигащи в Прибалтика, да бъдат съставени от кандидат-женихи, търсеци си местни невести и най-вече латвийки. Затова при появата на нашите отряди в прибалтийските селища децата викали: "Момичета, излизайте, годениците ви дойдоха!" За по-дълго волжко-българските войници оставали в домовете, където живеели харесаните от тях девойки. Бистя-Арджан (Прибалтика) било единственото място на Земята, където българите можели да останат за по-дълго, без да се боят от опасности: прибалтийците се смятали за коренни българи и не знаели що е вероломство... Всяка година във Волжка България пристигали на служба между две и три хиляди прибалти и двеста до триста оставали да живеят в нея. Те основали към 50 селища, най-големите от които са Мамли, Сарман, Каниш, Танъш, Бантиш, Шали, Наби, Мажала, Герли, Чургай, Мултан, Аудан, Кубинеш, Елга и Урма... Всеки набор от прибалтите служел по две години, за да получи тежки български доспехи... Много от тях след години се завръщали на българска служба...

Най-голям брой прибалтийски наборници имало в събраните от западнолитовските или пруски вождове отряди Би-Тамта (Витовт), синовете му Булгартай (Олгерд) и Нариман, сина на Булгартай - Булюмар и неговите синове Иделман и Аскал (Асколд). Витовт и хората му се влели в армията на Шамгун, а Олгерд - в гвардията на Колин. Нариман останал да живее във Волжка България и се отличил при потушаването на метежа на Саид в Утяк или Нукрат (Вятка) през 1172 г....

Булюмар (Владимир) получил царски доспехи за разгрома на руските (искелски) отряди край Буляр през 1183 г. Иделман превзел в 1218 г. Устюг, а Асколд и Газан унищожили през 1228 г. край Дебер огромната войска от суздальци, рязанци и канмарданци (муромци), като пленили пълководеца им Владимир, сина на Юри Безумни (Всеволодович), княз на Суздал. От всички потомци на Джурги Булгарук (Юрий Долгоруки) Владимир, когото нашите наричали Чокър (Сокол), бил най-благороден. В боя бorusите (западни литовци, пруси) го смъкнали от коня и притичалият Асколд искал да строши черепа му с брадвата си, но изведнъж Владимир казал: "Българино, не ме убивай, аз също съм българин!" Поразен от чутото, Аскал оставил брадвата и пощадил Чокър... Когато Чокър проявил желание да служи на Волжка България, царят Мир-Гази (1225-1229 г.) го пратил в крепостта Каргала (под Оренбург) и там той служил като офицер на урта-балинска сотня (Урта-Балин или Среден Балин е българското име на Суздалщината - бъдещата Московия, Муромщина и Рязанщина)

под началството на тамошния комендант (кошбеги) Арбан или Абан, сина на Яманай Япанча... С благословията на Сабанай Яманай се оженил за дъщерята на югурбея (изборен вожд) на Шумбут (Литва) Арбан - Сула... Прадядото на Арбан бил изборния вожд на цяла Прибалтика - Нугман, който веднага признал властта на Втората Хунска династия...

Син на Нугман е Трьок, чиято дъщеря се омъжила за Туки Атила (напомням, че тогава многоженството е нещо обикновено) и родила от кансюбиги сина Халиб, на арджански език Калбан или Калвар... Атила още бил сред живите, когато Халиб бил назначен за хунски наместник (югурбай) на Арджан (Прибалтика)... Син на Халиб е Талиб, който основал града Талиб (Талин), наричан още Калбан (Кольиван в руските източници)... Потомък на Талиб е Ег-Улъ (Ягайло), назначен за наместник на Прибалтика от самия Талиб Мумин (хазарски хакан, 969-981 г.). Син на Ег-Улъ е Аспарък-Угълъ, на арджански Аспадрък-Угълъ (Свидригайло), негов син е Ургал - последният хазарски наместник на Бистя-Арджан (Прибалтика). Когато царят Ибрахим и Владимир I Киевски разделили Хазария на две части - Искел (иске - стара, вътрешна, ел - земя; Киевска Рус) и Ак-Булгар (Източна или Волжка България), то Ургал без колебание се признал за ак-андаш (автономен управляващ) към Волжка България. Той отказал да се подчини на Муса Алпамъш (Мстислав Тмутараканский), който подчинил Тамя (Западното Предкавказие) и Искел. Тогава Мстислав заповядал на искелския управляващ Булгар-Мардан (Ярослав Мъдри) да завладее Прибалтика. В първата война на Ярослав Мъдри и Ургал победа удържал Ургал: литовците и естонците винаги са воювали по-добре от русичите... Пред него изненадващо се явил малкият му син Ирмал, по прякор Истан и поискал да му отделят северната част на Арджан - Маркбаш или Шуд (Чудь, Естония), като казал на баща си: "Дочух, че искаш да оставиш цялата власт на по-големия ми брат Бургал. Не искам да бъда негов подчинен и предлагам да разделиш Арджан (Прибалтика) между нас така, както Ибрахим и Владимир си поделиха Хазария". Ургал отказал да раздробява земите си и Ирмал се съюзил с Урус-Мардан и заедно с него победил брат си и баща си. Разстроеният Ургал му отстъпил Шуд, а на Бургал оставил Джумгал (южната част на Прибалтика), после се оттеглил в града Булгар-Исад (Рига, Българско Пристанище), където живял до смъртта си... Следва да кажем, че при Ургал цялата Прибалтийска област се наричала Джунгал или Бистя-Бургал (джунгал или бургал означава българин по арджански)... Много от артаните и днес наричат така земята си... Независимо от делбата всички части на Артания останали автономни български владения... Син на Бургал е Джумгал, негов син е Илмар, негов син е Калвар, който имал дъщеря Аспандил или Аспадил (на арджански Спидола) и син Арбан. Аспандил била по-възрастна и Арбан се вслушвал в съветите ѝ цял живот. Тя се омъжила за вожда на прусите Витовт и след смъртта на Арбан предала на мъжа си властта над Литва... Син на Яманай Илхам и Сула, дъщеря на Абан/Арбан Литовски е Арбан Япанча, който имал син Иса и дъщеря Аспандил. Тази Аспандил се омъжила за Боян-Мохамед...

Заедно с Абан Япанча в Каргала се намирали синът му Иса и синът на Аскал - Даумен (Довмонт, бъдещият княз псковски и литовски), когото Аскал при заминаването си за Литва в 1229 г. оставил на попечителство при Арбан Япанча. Владимир Юриевич се сприятелил с Иса, а Довмонт го имал за по-голям брат... През 1229 г., когато пълководецът на татарите Субетай (Субеде) подготвял атака срещу армията на Алтънбек, идваща към Каргала, Арбан изпратил да посрещнат Алтънбек

сотните на Иса, Нур-Кояш и Чокър (Владимир Юриевич), за да не се заблуди царят във виелицата. Так и станало... За щастие във волжко-българската войска служели синовете на бурятските и саха-илемските или балинтайски вождове, които се ориентирали по-добре от българите и татарите в зимната степ и точно те помогнали да спасят царя... Територията на волжко-българската губерния Бейсу, която включва Бурятския кара-андашлък (автономно княжество) и Ак-Сакланския или Саха-Илемския кара-андашлък (Бурят е земята между провинция Байгул и княжеството Саха-Илем; Саха-Илем е Задбайкалието, република Саха, Далечния Изток) винаги е била българско владение. Тя е влизала в състава на българските държави Хуния, Скития, Хазария, Кимакия. След гибелта на кимакия хакан Шам-Саин в 1095 г. синът му - бурятският управляващ Себер и саха-илемският баг (княз) Локър отишли при царя Адам Балин и изявили желанието си земите им да влязат във Волжка България. Тогава било решено Бурят да стане федерално владение на Волжка България и да се свързва със столицата през Байгул, а Ак-Саклан или Саха-Илем, част от която се явява Урай (Ура), да бъде подчинена на Бурят. Данъкът от Саха-Илем влизал като част от Бурятския към Волжка България. За граница между Бурят и Саха-Илем или Ак-Саклан служи Локирският път от устието на река Локбир (Анабар) към горното течение на река Тубан Дингер (Нижня Тунгуска)... Край нейните извори са и изворите на река Дингеркан (Подкаменная Тунгуска), край която се вие Среднобурятският път от град Ургалък (Стрежеват на река Оба) до град Урта-Чулим при вливането на река Чула в Дингеркан... От Урта-Чулим към столицата на Саха-Илем - града Ак-Балин или Ак-Булан (Якутск) - води Ак-Балинският (Източно-Балински) път, който обикновено се приема за продължение на Среднобурятския. От Урта-Чулим Ак-Балинският път през горното течение на Нижня Тунгуска води до река Лима или Елан (Лена) и още по-нататък към Якутск върви край бреговете на тая река... Като базови за бурятските управляващи се явяват градовете Къзъл-Суба (в Тува), Ак-Сабан, Урта-Чулим и Чита на река Джилка (Шилка и Ингода)...

Владетелите на Бурятия и Саха-Илем пряко произлизат от клон на династията Дуло, затова ги наричат емири (висшата феодална титла във Волжка България)... И мюсюлманинът Себер, и немюсюлманинът Локър построили мечети: Себер построил такива в Ак-Сабан и Къзъл-Суба, а Локър или Локбир - в Ак-Балин/Булан. Дълго време ак-балинският мечет бил най-източният в света, докато саха-илемският господар Маг-Аудан (Магадан) не построил нов дом за вярващите на брега на Именско море (Тихия океан, Охотско море)... В Урта-Чулим мечети строят нашите търговци...

Боян-Дуло служел като командир на бурай или бердай (ескадрон) при царете Мир-Гази (1225-1229 г.) и Алтѣнбек (1229-1236 г.). Като стотник при него служил Дутан Сабан, син на Юрган... През зимата на 1229 г. ескадронът на Боян-Дуло в състава на башкортската армия на губернатора Ищяк се притекъл на помощ на царя Алтѣнбек... От владетелите на Саха-Илем ще обърна внимание на Локър, сина му Саин, неговия син Юрган, неговия син Аудан-Дуло, неговия син Ярим-Дуло, неговия син Маг-Аудан, неговия син Нур-Кояш (следва дописано от Даиш: неговия син Алаш, неговия син Бураш, неговия син Сулдаш, неговия син Калаш и неговия син Иргаш - който днес управлява Саха-Илем)...

Локир получил името си в чест на алпа Локир или Локбир, роден в Саха-Илем. Тук се намира и областта на неговата майка - Лима или Лимай-Аби. Балинтайците твърдят, че Лимай-Аби е господарката Самор (Мишка) и ѝ се покланят. Всички тукашни знатни родове се смятат за потомци на алпа Локбир... Те разказват, че

Лимай-Аби научила за смъртта на сина си, тръгнала да намери гроба му и починала в Кряш-Илем (Гърция). Всевишният обаче отново я съживил... (Лимай-Аби е наречена от Херодот "хиперборейката Опис", от което следва, че гръцката "Хиперборея" са земите на Саха). Алпа Чулман (духа на надземните и подземни води) сахите наричали Ахад, тоест "Водния Бик", това име използвали и за огромните риби (китовете), които Чулман прасал постоянно към бреговете им. Те отрязвали парчета от телата им за храна и ги пускали обратно в морето, където тези "риби" бързо възстановявали отрязаното от телата им.... Особено много от тях има в най-източната част на Саха-Илем или Ак-Саклан - Урай ("Ура", "Юра", Далечния Изток)...

Веднъж годишно господарите на Саха-Илем пренасяли данъка за Волжка България в Урга-Чулим и там получавали пратеното им от Централна България и Байгул. На свой ред баговете на Бурят веднъж в годината идвали в своята крепост Бейсу на река Бейсу или Ата-Бейсу (Енисей), където предавали на байгулския даниг-баши (чиновник по събиране и превоз на данъците) полагаемото се от Бурят и Саха-Илем и вземали посланията и пратките от различните места из Волжка България... По името на реката Бейсу, която тече през целия Бурят, Саха-Илем също често е наричана Бейсу (Вису от арабските източници)... Освен Бейсу, още и Енисей, същото име носят и още две български реки - Бейсу-Бичура или Айги-Кул (Печора) и Байгул или Аби-Даря (Бабината река, Об)...

Нур-Кояш, чието име нашите преправили на Нур-Гаяз, разказвал, че почти всички алпи в търсене на спокойни места се преселили в Саха-Илем, където има много гори, планини и недокоснати места. Някои от алпите яздели крилати кук-джалмати (Небесни слонове, т. е. мамути). Те излитат много бавно и затова имегените (злите духове) успяват да ги настигат и да ги убиват. За да се спасят от имегените, някои от кук-джалматите се научили да живеят във водата и ги нарекли мърджалиши, тоест "водни, морски слонове" (моржове)...

Именно Нур-Гаяз извел три каргалински сотни през 1229 г. към татарски патрул. Дружинникът на Чокър (Владимир Юриевич) Тимер, когото князът откупил от плен, заговорил с татарите на техния език - той бил бивш татарски кайман (кайманите са част от българите в Китай и Монголия, като там се смесили силно с китайците и монголите). Заблудени от говора му, татарите се приближили непредпазливо към българите и били заловени... Те разказали, че Алтънбек с малка армия върви покрай Каргалите направо в засадата на Субетай и два татарски отряда вече са готови да атакуват българите на царя фронтално и в тил... Нур-Гаяз отново помогнал на нашите сотни да излязат право при царската армия. Предупреденият от тях Алтънбек рязко завил наляво, заграден от корпуса на Гали (син на Отяк, български и рязански княз, национален герой на България)...

Татарите атакували от две страни отряда на Гали, но воините останали на позициите си и загинали заедно с предвождащия ги Гали... В боя Гали убил 20 татари - един с арбалет, 15 с обикновен лък от една височинка, един - с копие и още трима - с брадва... Докато татарите доубивали последните богатири на Гали, Хагер-Угль успял да вреже корпуса си между татарите и армията на Алтънбек и така могъл да спре страховитата атака на трите тумена (30 000 човека) на Субетай...

В същото време армията на Ищяк, която също се заблудила по време на вилицата, изостанала вляво от полесражението: дори много опитните башкортски водачи допуснали грешка. Единствено славният Боян-Дуло бил обезпокоен и помолил Ищяк да завият рязко надясно. Ищяк се заинатил, понеже не искал да признае грешката на

водачите си и тогава Боян-Дуло с истинско българско упорство го заплашил: "Ако откажеш да завием, то аз ще тръгна без теб заедно с ескадрона си". Дори инатът на Ищяк бил безполезен срещу такъв аргумент и той предал на Боян-Дуло полка (булюк, 5-7 000 души) от башкортти на инала Илчегул (оглавяващ Сарък-тюба в провинция Башкорт). Боян-Дуло успял да стигне навреме и спомогнал остатъците от корпуса на Хагер-Угль да издържат до падането на нощта. Надвечер Алтгънбек успял да се обедини с Ищяк, който след отделянето на Боян-Дуло проявил благоразумието да спре и да изчака вестоносците на упорития бурятски (киргизо-тувински) вожд и..... (прекъсване на текста). Боян-Дуло посред нощ извел остатъците от армията на Хагер-Угль при лагера на царя и придумал Алтгънбек да нареди отстъпление. Този нощен марш спасил царската армия... Татарите подновили придвижването си чак на сутринта и не смогнали да догонят Алтгънбек, затова се върнали обратно. По времето на тези събития три каргалински сотни (стотица, стотня) се сражавали в армията на Хагер-Угль и станали герои... През 1232 г. Батий атакувал Волжка България и се опитал да пробие към Болгар, Юрий Всеволодович Суздалски (Юрий Безумни) нападнал Дебер - с довода, че трябва да освободи Владимир Юриевич (Сокола, Чокър) от български плен. Макар войските на Юрий и съюзниците му били разгромени от Газан, за което Дебер получил и второ име - това на Газан, царят Алтгънбек наредил на Владимир да се върне в Балин (Суздалските земи). Алтгънбек казал на Владимир: "Ти си герой на Волжка България, за проявения героизъм ти дадох емирската титла и ти разреших да останеш на служба при мен, като бях много радостен от това... Но баща ти (Юрий Всеволодович) започна да напада Държавата (Волжка България) под предлог, че "трябва да те освободи от плен". Сега аз, в името на мира с Искел (Киевска Рус) по време на войната с татарите те моля да се върнеш в Балин (Суздал). Моля те като политик, макар и като човек да не ми се разделя с теб..." Владимир не смятал да се връща, но трябвало да изпълни царската молба... Царят лично го изпратил до околностите на Нижни Новгород (Джун-Кала)... По-рано този град и прилежащите му земи били волжко-българското княжество на арчामीшкия (ерзянски) вожд Маркас - потомък на Кудей, а в 1226 г. бил завладян от Юрий Безумни и предаден от него на суздалския федерат и владетел на Кул-Асма (Клязма, град при устието на едноименната река) Кавил, син на Ибрахим и внук на Арбат-Осладж... През 1228 г. Юрий дал на Гази-Барадж Новгород Нижний като васално княжество на Суздал за голямо неудоволствие на Кавил (точно този Кавил основава рода Романови, които идват на власт в Русия в 1613 г. Възможно е това да е името Кобила, бел. прев). През 1232 г. Гази-Барадж претърпял поражение от курсъбай (редовна армия на Волжка България) и избягал при татарите, а Джун-Кала (Новгород Нижний) отново преминал в ръцете на Кавил, който се обявил за автономен владетел към Волжка България. Алтгънбек забранил тогава на Газан (командващ курсъбая) да шурмува Нижни Новгород и се задоволил с получаването на данък от града. Благодарният Кавил се отплатил на Алтгънбек с вярна служба и се сприятелил с Боян-Мохамед, който идвал при него да вземе данъка... През 1236 г. Кавил дал на Алтгънбек 1000 пехотинци "джунгари", които мъжествено бранили Буляр от татарите. Джунгарите заедно с Бачман защитавали Бай-Бахта, квартал на Буляр, който по времето на Алтгънбек станал наистина красив район на града. На Алтгънбек било подарено и името Бай-Бахта, с което царят доста се гордеел...(текстът прекъсва)...

"Имер" - по името на реката (Амур), до която стигала волжко-българската граница при Отяк (1164-1178 г.)... От джунгарите (пехотинци от Джун-Кала) се спасили 150

човека; те успели да се измъкнат от Буляр по време на пробива на Газан към столицата и да заминат през Мардан (Муром) в Джун-Кала (Нижни Новгород)...

Докато се прощавал с Владимир Юриевич край Джун-Кала, Алтънбек го прегърнал и му пожелал да стане княз на Сузда (Балин)... След заминаването на Владимир от Нижни Новгород в Сузда Юрий Всеволодович се опитал заедно с господаря на Кан-Мардан (Муром) - Караджар да отнеме Новгород Нижний от емира Кавил, но бил напълно разбит от емира и бягал надалеч...

Войната на Батий от 1232-ра година (текстът не е запазен)

...Тези, които упрекуват Алтънбек, че не е успял да изправи срещу татарите всички български сили, не взимат предвид реалностите. По онова време синът на Хабдулла Челбир - Ялдау и Гази-Барадж разделят Волжка България на няколко части и на Алтънбек оставало или да се сражава с тези части, или да разчита само на собствените си сили срещу наглия враг - татарите. Алтънбек предпочел да хвърли всичко налично против татаро-монголските боклуци и това било най-доброто, което е можел да направи за родната България...

Атънбек е не просто истински българин, той е български герой. Тези, които отхвърлят българската му принадлежност, защото е роден не във Волжка България, а в Кисан (Рязан) - са долни невежи, защото и Рязан, и цялата Киевска Рус, много области в Западна Европа, Централна Европа и Азия са древни български земи. При нас е прието да наричаме Северните и Централните Балкани съответно Кара-Бурджан и Макидан. Между другото там живеят само българи, които наричат себе си и своите области с едно и също име - България. За разлика от нашите закостенели многознайковци те не забравят, че освен тях има и други българи, както и други Българии... На невежите ще припомня и тюрко-българските стихове на Джанги:

Дойде при нас един кулян,
страната ни зове "Бурджан".
"Пристигнах по едни дела
от Ак-Булгар, та при бурджаните".

Тогава отговорих аз:
"Халджа е Ак-Булгар за нас.
Бурджан е май Иске Булгар,
от Бога името е дар.

Помни ти наште имена,
а ние - твоите, така
ще знаем, че сме братя ний,
в небето Българско - звезди...

.....
От голямото кулянското царство е останала с това име само Холандия, бел. прев. Съвсем наскоро страната се преименува на Нидерланд, "ниската земя" (2020 г.)...

Бурджан е Кавказ, Дунавска България е Западен Кавказ (тези названия произлизат от арабската "бурджан", с която дума арабите обозначили българите.

Иске Булгар - Старата, Вътрешната България.

Във войната с татарите цар Алтънбек (1229, 1230-1236 г.) не е допуснал грешки, поверил е командването на войските на най-добрите си пълководци и не е загинал напразно. Преди всичко на него Волжка България дължи запазването си като държавност и независимост под името Менгу-Булгар. Затова Алтънбек ще остане в паметта на българския народ като велик герой... В паметта на нашия народ ще остане и синът на Алтънбек - Боян-Мохамед, който е съумял да спаси българската държавност в невероятно тежък момент. Боян управлявал Волжка България (Менгу-Булгар) 25 години (1236-1262 г.). Синът му Лаиш зачел предсмъртната молба на баща си и не враждувал с никого...

Самият Боян, който мислел преди всичко за съдбата на Волжка България, не разпалвал и не задълбочавал вътрешните конфликти. За да усмири честолюбивия и недалновиден Халимбек, през 1246 г. му отстъпил Казан и обявил за нова българска столица селището Иске Арча (Старият Арск), което бързо се превърнало в града Ечке Газан (Вътрешен Казан). През 1256 г. Боян имал възможността да си отмъсти на Халимбек, но не си взел обратно Газан и се задоволил Халимбек да бъде негов подчинен. Чак през 1260-та или 1262-ра година Боян се върнал в Газан...

Много български пълководци, за които ще разкажем, също станали национални герои след войната с татарите. Най-прославените от тях са Урман, Хагер-Угль или Хагер-Заде, Юнус ал-Булгари. Урман (Роман) бил от Аскалите (украинско-донски български род)... Син на Кавил, преселил се в 1120 г. от Полтавска област с част от полтавските (балтаварски) българи във Волжка България е Арджан, на когото емир Салим или Селин Колин дал бейлика Мируба. Това владение било образувано в 1140 г. от беллакски и саксински земи, а негов център станал град Ахтям-Балик. Потомци на Арджан са синът му Мардан, неговият син Каран, женен за дъщерята на улугбека (губернатор) на Тубджак - Мерген. Синовете на Каран - Урман (Роман) и Турген - също управлявали тоя бейлик. Заради това, че Беллак и Саксин отделили от земите си за организиране на новото владение, данъкът им бил намален с една трета. Новосъздаденият бейлик скоро започнал да отчита към държавната хазна двойно повече като налог... Челбир преобразувал Мируба в губернията Мухшел... Когато в началото на юли 1236 г. дошла новината за нахлуването на татарите, предвождани от Батий в Тубджак (Казахстан), тогавашният губернатор на Мухшел - Урман Аскалар веднага започнал да събира мощно опълчение... Врагът се движел не в български триколонен строй, а в татарски - с две колони. Големците вървели в южната колона, като не се пазели от атаки от юг. Походният двуколонен строй бил доста глупаво нещо, защото не предпазвал татарските пълководци - но какво да чакаме от пустинни бандити? При преминаването на южната вражеска колона през река Хин-Даря случайно оказалият се наблизо инал (отговарящ за степния кантон) на разорения от татарите Кара-Ишим - Килик - с 2000 бойци смело атакувал прехвърлилите се неприятели. Те се придвижвали безгрижно и не срещали затруднения дотогава, така че за кара-ишимците не било трудно да се врежат дълбоко в татарската тълпа. Разбира се, враговете - срещу Волжка България на поход тръгнали 80 000 татари (монголи) и 170 000 каймани, тюркмени и итибаши (монголи в българството, не

знаещи монголски език) - се окопитили и избили героите, но кара-ишимците успели да пратят в ада 1000 татари и 2000 итибаши. Последната стрела на стареца Килик, с когото се шегувала цялата степ - а той за един миг станал прочут герой - попаднала в гърдите на хакана Кулкан, най-малкият и най-злобен син на Тимеркан (Чингизхан). Само той яздел опакован в броня, защото бил голям страхливец. Стрелата пробила бронята, но не причинила вреда на Кулкан. Ако Килик бе по-млад, тя би могла да пробие цялото тяло на хакана, но на 60 години ръцете не са толкова силни... При Кулкан довели ранения Килик и Килкан го запитал с гняв "не му ли е мъчно за нищожния му живот", с който "ще се наложи да се прости след дълги мъчения", Килик заявил смело: "Мъчно ми е само, че не успях да те убия, татарски поганецо!" Килик заповядал на дружинниците си да одерат жив богатира, но Килик имал рядка дарба и тя прекъснала мъчителното му наказание. Килик, син на Тиряй, можел да развърже и разплете всеки един възел. Той успял да освободи ръцете си и се самоубил с ножа, който носел в ботуша си ("чиркес", специален нож от въоръжението на българския воин)... Междувременно и северната колона на татарите била атакувана отначало от Тайбуга, губернатор на Байгул (западносибирска провинция на Волжка България), а после и от инала на тубджакския кантон Ак-Ишим или Иджимдан - Кичи Камал. Тайбуга се приближил незабелязано до с с тумена си (10 000 души) до Къзъл-Яр (Петропавловск в Казахстан), убил там 10 000 итибаши на воджа Сиряй и загубил 7000 от своите хора. Кичи Камал, синът на ак-ишимския инал Алаш и дъщерята на добрия сабански инал Камал атакувал врага на Левия Тичкански път от Атбасар към Сабакюл и Тичкан (Екатерининбург), където се провеждат най-големите панаири на обработените кожи. Тичкан е наречен така в чест на богинята Самор или Тичкан (Мишка) - стопанката на тези места и покровителка на рудокопачите и търговците на кожи... Тичканският (Мишият) път и всички негови разклонения били дотолкова важни за Волжка България, че за тяхната сигурност губернаторите и иналите на Байгул и Тубджак отговаряли с главите си...

На това място, между реките Ират или Исат (Исет) и Тиджа/Тича (Теча) се намира Сунарският улус, където текат реките Сунар и левият и приток Булгарек (Синар и Багаряк). Хората смятали мястото за омагьосано и гледали да не се отклоняват много от Мишия път, минаващ през него. Като пример е по-късното изчезване на трихилядният отряд на големия Тударов син, пратен да търси Алтгънчач... При Хабдулла Челбир губернаторът на Тубджак - Турген, комуто отговорността за северния край на Тубджак започнала да натежава, го предал с разрешението на царя на Байгул-Суба (губерния Байгул). Челбир се разпоредил относно предаването на окръг Тичкан и северната част на Себер-тюба към административното разпореждане на Байгул-Суба и в резултат били образувани два нови байгулски кантона - Ябалак и Тичкан. Граница между тях станали реките Тубил (Тобол) и Бейгул (Об)... Южната граница на Байгул-Суба започвала от крепостта Балта (в горната част на река Пайдугина, десен приток на Об), отивала към Иске-Тертер (Тара) и устието на Исет, оттам по Исет към крепостта Миюз (в устието на река Миасс), от нея между Сабакюл и Чиямба - към горните части на река Джаик (Урал)...

Кичи-Камал атакувал със своите 7000 иджимдани (ишимци, "иседони") двата тумена на кайманския вожд Килдан и итибашкия вожд Киряй, убил 9000 от враговете включително и Килдан, разорителя на Ак-Ишим, а загубил 6000 човека. Киряй, синът на Сиряй, бил толкова стреснат от атаката на ишимците, че не се решил да преследва ранения Кичи-Камал. Тези две атаки не дали възможност на враговете да нападнат

Байгул-Суба... Кутлу-Буга по-късно споменава, че заедно с тумена си, придвижващ се редом с тумена на Сиряй би могъл да атакува Тайбуга, но не го направил, защото мразел татарите и итибашите...

Прадядо на Кутлу-Буга бил Котлумас, вожд на кимакските киргизи. След гибелта на хакана Шам-Саин в 1095 г. Котлумас по принуда се подчинил на кара-китаите (киданите) и бил поставен от тях за вожд на кайманите (българи-номади от Монголия и Северен Китай). Всички Котлумасови потомци - синът му Карамас, неговият син Асланмас, неговият син Бибарис, неговите синове Мангуш и Карас също били каймански вождове. Килдан, убит от Кутлу-Буга, е син на Мангуш, а синове на Карас са Ар-Буга и Кутлу-Буга. В този род само Мангуш и Килдан се откъснали от българството и затова били смятани от другите Котлумасови за изродени... Думата "мас" у киргизите означавала българин, както и думата "манас"...

Субетай, който също мразел итибашите, попитал Кутлу-Буга защо не е оказал помощ на Сиряй, а Кутлу-Буга отговорил, че по същото време при него е бил Батий и е мислел само за безопасността на този Джучид. Субетай не само не наказал Кутлу-Буга, но и го похвалил: хакан Угетай лично помолил Субетай да се грижи за сигурността на Батий... В действителност Батай дори не стигнал до тумена (10 000 човека) на Кутлу-Буга, но Кутлу-Буга забелязал конвоя му и се оправдал ловко с "грижата за текина (принца)" съгласно постановлението на Чингизхан (Тимер): "Военачалникът на всяко подразделение и от всякакъв ранг е отговорен за живота на хакана и принцовете от момента, в който конвоят им бъде в неговото полезрение"... Вече остарелият Карас, дошъл в 1243 г. да види столицата на българите от цял свят - града Велики Болгар - отбелязал по този случай пред Хисам, сина на Гази-Барадж, следното: "Субетай все едно би усмъртил Кутлу-Буга, ако не му дължеше живота си; през 1229 г. именно Кутлу-Буга спаси Субетай от страшния удар на башкортите на губернатора Ищяк". За тази история Батий научил от разказа на Субетай и оттогава се отнасял добре с Кутлу-Буга: малко хора били склонни да рискуват живота си за него...

Кутлу-Буга имал остро зрение и пръв сред татарската войска забелязал отпред обединените армии на губернатора на Мухшел Урман, инала на Улуг-тюба Бухар, син на Илмар, и сардара на джайкските опълченци от Беллак - Хабдулла. Хабдулла, инал на беллакския кантон Тук-Суба (токсобите, бел. прев.) по времето на Втората война на Субетай (1128-1129 г., Зимната война) доста време бил правен на глупак от Кичи-Мерген. През Батиевата война в 1232 г. Хабдулла Мустай, потомък на Мустафа - приемния син на царя Бат-Угър Мумин (882-895 г.) не само подобрил репутацията си, но и станал герой: два пъти, веднъж край Курмас и втория - край Сунар, той разбил Батаевите пълководци Сиряй и Килдан и разклатил силата на татарите... Славата на Бухар не била по-малка: той непрекъснато се сражавал с татарите, като започнал от 1219-та година, когато помогнал да бъдат прехвърлени във Волжка България части от населението на Майлъ-Кашан (низините на Сър-даря). Там има област Лариш или Ладиш, където тече потокът на Сър-даря Лариш/Ладиш. Понякога той пресъхва и местните ладишки българи се преселват в Хорезм, Урта-Кашан (областта между горното и средното течение на Сър-даря и езерото Алакол), Идел, Барджил (Персия), Бурджан (Поволжието, също се използва за Персия, Предкавказието)... Урман отдавна познавал татарите: на седми август (или Сърпън) 1223 г. той започнал Овнешката битка, като атакувал с 3000 мирубайски опълченци лявата колона на Субетай при крепостта Апра. Арджанските българи на Урман, които нашите наричали "уруси" - изселените от Полтавска (Арджанска) област барсил-уруси - избили 5000 от

враговете и загубили 1000 души... Комендант на Кермек по това време бил потомъкът на Куркут - Сувар Абди, затова нашите казвали така за Овнешката битка: "Започна при Апри, а завърши при Абди (01.9.1223 г.)". Апри е местната форма на името Ибрахим, а Абди - на Хабдулла... На върха на славата си Урман се изкачил при Кубнинската битка, в която двете войски се сблъскали край река Къзъл Кубня край селището Кулбирде в първия ден на месеца казан (септември) от 1236-та година. Бахадирите на Урман, Хабдулла Мустай и Бухар - 15 000 човека общо - убили 30 000 от враговете и загинали заедно с командирите си. Потресените татари нарекли Урман с прякора Яубат (Бог на Войната)...

След Кубнинската битка Батий по съвет от Субетай насочил към Саксин-Булгар Орду, Кутлу-Буга, Кадан и Киряй. Когато стигнали столицата на Саксин (южната губерния на Волжка България), те видели, че градът е силно укрепен, а пътят от предградията му към Идел (Волга) е защитен от двете страни с ровове, вал и мощна стена... Орду горял от желание да го превземе, но при първия шурм загубил една трета от най-добрите си войници и бойният му плам поугаснал, в по-нанатъшната обсада активен бил само Кадан. Чак когато основните сили на Батий превзели Буляр и дошли на помощ, татарите успели да превземат Саксин-Булгар. По време на обсадата на Саксинската столица нашите загубили 25 000 души, а татарите - 30 000-ди... След пробиването на няколко места на градската стена комендантът Алип-Сибил наредил на сина си Аби да отстъпи с повечето защитници с кораби към Кавил-Булгар, наричан също Сувар и Самаркент. Самият Алип-Сибил не поискал да отстъпи пред врага, останал с дружината си и самоотвержените опълченци до края в Саксин-Булгар и загинал с чест. Както казва Мохамед-Гали (поетът Кул-Гали), на когото Алип-Сибил помогнал да избяга през 1214 г. в Хорезм (Караджим):

Събориха стените на Саксин враговете.
Но крепкия дух на Алип-Сибил
така и не превзеха.

Останалите войски на Батий и роднините му се устремили към Вътрешна България. Субетай разчитал лесно да премине река Урал, защото Българския брод се контролирал от башкортския губернатор Ищяк, който преминал на страната на Гази-Барадж, монголския съюзник. Но се случило нещо непредвидено...

През 1229 г. Субетай вероломно нарушил мира с Волжка България и с изненадващо нападение разгромил Улуг-тюба. Опиянените от кръв татари убили заловения в Къзъл-Яр улуг-тюбински инал Буляр и жена му Алима, дъщеря на Ищяк. Разбитите улуг-тюбински башкири-буляри бягали било към Тайбуга, на когото пратили малолетните деца на Буляр, било при Ищяк. Следва да кажем, че жените на Буляр и Тайбуга били родни сестри на Килик, а мъжете им ги догонили на сабантуй (при обряда "къз куу" - хвани момичето)... Това им родство ги направило добри приятели. Отношенията на Тайбуга и Ищяк не били особено добри, защото Тайбуга се противопоставял на башкортския губернатор в желанието му да върне град Тичкан (Екатерининбург) под опеката на провинция Башкорт... След смъртта на Буляр Боян-Мохамед временно предал територията на Улуг-тюба за управление на губернатора на Байгул... Имацията основанията си Тайбуга държал свои разузнавачи в Себер-тюба и отрано научил за предстоящото татарско придвижване и пратил съобщение по Иняр, големия син на Буляр до Алтънбек. Иняр предал съобщението, после се отбил при

дядо си Ищяк и му разказал за гибелта на родителите си от татарските мечове. Лицето на Ищяк потъмняло и той разрешил на Иняр, който мечтаел за собствена армия, да вземе под командването си 3000 буляр-башкорти от тези на баща му. Зарадваният Иняр тръгнал с този отряд към командващия Каргалинската армия на Беллак - емира Хагер-Угль - и го помолил за назначение. Хагер-Угль, който бил женен за дъщерята на улуг-тюбинския инал Банджар - която била сестра на Буляр, изпитал племенника на жена си, оставил го известно време да управлява армията си и открил в него пълководчески способности. Тогава дал на Иняр 1000 елбири (рицари) и 2000 конници и го назначил за ак-булюкбаши (бригаден генерал), макар Иняр да бил едва на 16 години. Бригадата на Иняр трябвало да защитава Българския брод до последна възможност... Когато Иняр пристигнал на мястото, 4000 от местните хуни - буряти и унгри, наричани общо бурджан-башкорти, се прикрепили към бригадата му... Като убил край брода 9000 татари и загубил 3000 от своите, Иняр се изправил пред опасността да бъде обграден отстъпил в крепостта Сандау в кантона Зарат. По този начин можел да наблюдава прииждането на частите на Дясната татарска колона, за които Ищяк отворил западните земи на Тубан-Самарската, Заратската, Саръкската, Тамтазайската и Тубанзийската тюби на Башкорт. Ищяк предал на разположение на Субетай крепостта Кашмау, но Субетай не се чувствувал спокоен там заради близко намиращата се бригада на Иняр. Затова татарите нарушили договора с Ищяк, нападнали Сандау и с цената на 2000 загубени итибаши принудили Иняр да се премести в крепостта Сарък. В сражението край Сарък Субетай притиснал бригадата на Иняр заедно с присъединилия се към него Илчегул, син на Ялчегул и инал на Сарък-тюба и я изтикал към Саудар - крепостта на Мамли-тюба, но загубил още 2000 татари и не посмял да продължи... Субетай нямал съмнения, че Иняр действа в сговор с Ищяк, но нямало как да го докаже... Батий по молба на Гази-Барадж предпазил от нападки Ищяк, като му дарил татарско тарханство... По-късно Иняр се прикрепил към Уралската армия на Алтънчач и заедно с нея в 1242 г. отстъпил към Булгартау (Среден Урал, Българските планини)... Негова жена и неразделна спътничка станала по чудо оцелялата дъщеря на инала Илчегул, който подпалил себе си заедно с татарите в крепостта Сарък. Оттогава е поговорката: "Най-добри коне има в Сакмар, най-хубави са овцете в Зарат и Сарък, най-красивите поляни са в Зай, най-добър лов се прави в Яр-тюба и Маджар (Уфимски кантон), татарите дойдоха в Сарък за овце и самите те бяха опечени от Илчегул"...

След вестта, че Уралската армия (по името на река Урал) е загинала в Кубнинската битка на Иллакския път в първия ден от месец казан (септември, 1236 г.), Хагер-Угль навлязъл в Масгут-Уба и евакуирал населението на десния бряг на Идел (Волга), като унищожил военните работилници в Масгут. Готовите да бъдат използвани чутагани (метателни машини), итмогези (огнемети) и урагани (каменомети) командващият изпратил в Саксин-Булгар, Улуг-Булгар и Буляр. След това Хагер-Угль превел армията си през Саръ-Арслан, Дяу-Иргеш, Кабан, Казгън, Тушган, Озън Колак и Илче на Каргалинския път и се опитал да обезвреди вражеското преминаване през река Урал.. Когато татарите успели д апреминат реката край Озън Колак, Хагер-Угль побързал да заеме укрепената линия Козгън - Бат-Худжа - Аргамак - Дунен. Провел и две сражения с татарите край Каргалите и Илче... След загубата на 8000 тюркмени и итибаши Субетай разкъсал Аргамакската линия и получил възможност да пробие към Кабан. Това била причината Хагер-Угль да премести населението на Кабан на десния бряг на Идел, както и да унищожи работилниците за оръжия.... Вече станало ясно, че

по Каргалинския път към Буляр се придвижват основните сили на врага и Хагер-Угълъ решил да размотава татарите край силните крепости, а при Камъш-Самар смятал или да ги спре, или да умре с цялата си армия... Преди битката край Байга в боевете с Каргалинската армия татарите имали загуби от почти 25 000 човека. При Байга те загубили 1500 души, край Тук-Суба - 4000, при Яна-Кинел - още 2000-ди войници. Там Хагер-Угълъ получил тежка рана и командването поел Юнусовият син, емирът Ишкене-Угълъ. Под негово ръководство Каргалинската армия дала сражение на татарите при Камъш-Самар и накарала Субетай да отстъпи през Сунар в Башкорт, а оттам да пробие към Буляр през силните крепости по Барадж-Чишминската, Бищарменската и Бахта-Атнинската линии... На Бищарменската линия отлично се сражавали крепостите Бищармен, Бърлас, Амет, Мидан, Шонкър... На Бахта-Атнинската линия се отличили крепостите Тухчин или Джукетун (Устюг), Бахта, Байраш, Алаш - който е на Малък Черемшан, Атня, Мал, Сулча-Тарджис или Сълджа, Кисан и Терсек... Гарнизоните на тези крепости и Вътрешнобулярския кантон не трепнали пред врага и се били до последна възможност... След Камъш-Самарската битка армията на Юнус по заповед на Алтънбек се разположила в Такта-Улуш (района на Такта)... От 30 000 каргалинци загинали 18 000-ди, но татарите загубили 35 000 души. Още 15 000 от тях паднали при превземането на крепостите по указаните по-горе отбранителни линии и на Буляр-Суба... При вземането на Буляр врагът загубил 20 000 татари и 55 000 тюркмени, итибаши (монголски българи) и каймани (двезични монголски българи)... На излизане от Буляр Атгънчач повела 15 000 войници, като предала на Юнус заповедта на Алтънбек: "Да се заеме Велики Болгар (Улуг-Булгар) и да не се допусне превземането му от врага". Юнус незабавно вкарал Каргалинската си армия във Велики Болгар. Синът на Ялдау - Исмаил Зияджи или Джика (народен вариант на името Зияджи/Зиези) - имал заповед от баща си да не пуска войниците на Алтънбек в Улуг-Булгар, но не се противопоставил на Юнус и го посрещнал сърдечно... Субетай разбрал за случая и не се решил да щурмува Велики Болгар, а на чингизидите предложил да сключат мир с Ялдау и града. Гуюк и Батий, които понесли големи загуби при пробива към Буляр на Газанската (Казанска) армия, го подкрепили и пратили Берке да преговаря с Ялдау. Берке (Биркай) вече бил идвал във Волжка България за сключване на мирен договор между нашата държава и ордата на Джучи. Тогава той прекарал в Буляр и Велики Болгар няколко седмици и обикнал нашия народ и истинската вяра... Като оставил армията си на границата на Българската губерния, Берке се упътил към Велики Болгар, където се срещнал с пристигналият от Нур-Сувар Ялдау... След сключването на мира Берке приел исляма...

След падането на Буляр Ялдау пуснал армията на Гуюк и Манкай (Менгу) да прекоси Идел (Волга) край Бустър и да премине през Симбирския кантон в земите на провинция Мардан-Беллак. Като заобиколил крепостта Арбуга, Менгу завладял Абдакича (Абдийската преправа през Волга) и помогнал на частите на Гуюк да прекосят реката. След това двете най-силни армии в татарските войски обсадили Банджа и части от столичния окръг на Мардан-Беллак, където се били укрепил Алтънчач и Бачман. Новият командващ - Боян-Мохамед - заповядал Каргалинската армия да се премести в Буртас (Дяснобрежната част на провинция Мардан-Беллак) и Юнус отвел бойците си от Улуг-Булгар в Буртас - Бояновата столица, По пътя Юнус сринал вражеската обсада на Арбуга и присъединил арбугинските войници към армията си. По пътя от Арбуга към Буртас Хагер-Угълъ се оправил от раната си и поел отново командването. В това време Гуюк превзел Бузат и излязъл при Сура-Рабат - главния

източен щит на Бургас-уба (Бургаския кантон на Мардан-Беллак). Неочаквано за татарите Хагер-Угль атакувал тюркмените и кайманите, които обсаждали крепостта Юлар. Обсадата се разпръснала и Гуюк се върнал в Бузат; армията на Хагер-Угль можела да се появи в тила му... Доволният от действията на Хагер-Угль Боян-Мохамед, който станал цар-съуправляващ на Волжка България, назначил емира за командващ Бургаската армия на Държавата. Бачман, който след смъртта на Алтънбек бил избран за цар, одобрил назначението...

Ако Хагер-Угль беше успял да прикрепи към армията си и 15 000-те войници на губернатора на Мир-Уба или Мухшел - Турген, брата на Урман, той спокойно би могъл да прогони татарите от Банджа. Това разбрал дори и надменният, но некадърен като войник Гуюк и в ултимативна форма поискал от Субетай "да скове силите на Мухшел". Субетай, на когото останали 90 000 от 302 000 бойци, спешно потърсил попълнения от Батий и се обърнал за помощ към емира на Къзъл-Булгар (южната част на Вътрешна България, зависима от татаро-монголите) Гази-Барадж. Батий изискал от хакана на татарите 30 000-дния корпус на сина на Орду - Коръмсъ, а от това Орду се възгордял и започнал да се смята за равен на Гуюк и Батий. Претенциите на Орду винаги и във всичко били поддържани от сина на Чагатай (Чингизханов син) - Байдар и така той станал най-добър приятел на Орду... При обсъждането на важните въпроси обаче решаващо било мнението на Гуюк, всички виждали в него бъдещия управник. Най-голямо влияние над баща му - хакана Угетай - имала жена му Камъш, която пък била изцяло във властта на талмудистите. Възпитаван от нея, Гуюк по същия начин служел на Натановия род и нарекъл сина си с името на тогавашния водач на този юдейски род - Силма (Шломо)...

Гази-Барадж също помогнал на Субетай. Той наредил на Аблас-Хин Бадри да предаде на брата на Менгу - Бучек - град Саръчин и това било изпълнено. Така татарите успели да наближат Мухшел от юг и Турген пратил почти всичките си сили да защитават границите на неговата губерния. Хагер-Угль не можел да пробие татарските укрепления около Банджа-Суба (Банджийския кантон) и столицата на Мардан-Беллак останала във вражеския обръч. Заради честите нападения на Бургаската армия Гуюк и Менгу не успели през зимата и пролетта (1237 г.) да превземат Сабан-Банджа... През декември 1236 г. по настояване на Хагер-Угль Боян-Мохамед станал цар-съуправляващ на Волжка България. Веднага след предаването на татарите на град Саръчин Бадри по заповед от Гази-Барадж обсадил Мохамед в Бургас. Като видял, че царят не може да бъде прогонен лесно и просто, Гази-Барадж предложил на Боян-Мохамед да обмени Бургас срещу Казан. Такава обмяна била изгодна за царя, но неизгодна за Гази-Барадж. Казан свързвал в едно всички северни провинции на Волжка България, които останали незавладяни от татарите и затова аз вярвам на думите на Гази-Баба за желанието на Гази-Барадж да запази независимост на северните части на Волжка България, като въведе там непреклонния защитник на страната Боян-Мохамед. По заповед на Гази-Барадж неговият син Хисам предал Казан на Боян-Мохамед и заминал за Велики Болгар на Волга, срещу което царят предал Бургас на Бадри. Скоро Хагер-Угль с 20 000 войници обсадил Бургас и Бадри се принудил да отиде в Рази-Суба (град в Мардан). Хагер-Угль постъпил така на своя отговорност и Гази-Барадж не повдигнал въпрос за случилото се. Тези две стъпки на Гази-Барадж помогнали за запазването на Волжка България и българите никога няма да ги забравят...

Освен Хагер-Угль на трона вдигнали Боян-Мохамед губернаторът на Мухшел -

Турген, Аскалар, Гали-Беркет (когото саксинският губернатор Тухар пратил да помага със 7000 карачайски алан-чиркеси и кумики) и Курбанас, господар на Урта-Булгар или Будин (басейна на Донец Северский), автономен управляващ при Волжка България... Когато Боян-Мохамед с богатириите на Гали-Беркет влязъл в Казан, сърцата на жителите на Арджа-Булгар (едно от имената на Северна България) се отървали от страха и се изпълнили с радост. Благодарение на посредничеството на Гази-Барадж, емир на Къзъл-Булгар (зависимата от монголите Централна или Самарска България) татарите признали независимостта на Арджа-Булгар или Менгу-Булгар и започнали да я наричат просто "Менгу" или "Българската страна" на хински... Това название силно напомня карското (финско) наименование на България - Банджа или Банджар, което част от фините произнасят като "Манджар" или "Бунгар"... Джуграите (угрите) го изговарят като "Маджар"... Думата "арджа" у вътрешните българи означава чист, независим, свободен. От тази дума се е образувала, както казват, думата "арджак" - родина, отечество...

Благодарният Боян-Мохамед обещал на Гази-Барадж да избягва всякакви стълкновения помежду им. Но Боян не спрял да воюва с татарите. Царят бързо възстановил надеждни връзки с всички губернии в Северна България и в Казан с докладите си незабавно се явили губернаторът на Байгул - Тайбуга Хакани (потомък на Джанги), губернаторът на Бейсу или Бийсура (провинция в земите от горна Вятка до устието на Печора) Анбал и губернаторът на Ура (Северен Урал) - Сактау. Те доложили, че българската власт в техните земи не е нарушена и при тях татари няма. Не успял да дойде само губернаторът на Банджа (от Ботническият залив до Печора) - Билик, защото суздалците завладяли Устюг и заедно с новгородците отрязали пътя от Тавиштай (Финландия) към Талиб, столицата на провинция Унджа (Онега). Биликовият син Тауфик, който се разполагал в Талиб, пратил в Казан своя хилядник - боял се да остави града заради постоянните суздалски нападения в околностите му...

През есента на 1237 г. Боян-Мохамед научил, че татарите се канят да завземат Суздал (Балин) и през ноември тръгнал заедно с големия си син Ибрахим към Устюг, като през зимата на 1237-1238 г. взел града без бой. След това Боян подпалил Кара-Джукетун (на Сухона) и така накарал уплашените новгородци да отворят за волжките българи Унжайския път към Карелия и Финландия. Малко по-късно суздалците върнали на Волжка България или Арджа-Булгар и част от заграбената от тях земя в Унджа и отношенията с Булгар ал-Харидж (Външен Булгар, Новгород Велики) се нормализирали... След време новгородците твърдели, че когато суздалците в съюз с татарите нападнали българите през 1236 г., новгородците временно завзели части от българския Шуд (Зюд, Север), за да ги спасят от суздалски погром... Действително след настъплението на новгородците нямало пострадало българско имущество, а Булгар Авъзъ (Българската Просека, Българският Проход край град Вилск, Архангелска област на Руската Федерация) продължили да охраняват съвместно новгородски и български отряди... Този проход свързвал две български владения в губерния Ак-Унжа: Шуд-Унжа (Финландия, Карелия и Задонежието) и Кан-Бирай (Царското Поморие) или Бай-Джукетун (Голямото Подвиние, земите от Горна Двина до полуостров Канин и остров Колгуев) и две новгородски - Кукчан или Куксай (северно от Горна Сухона) и Кара-Бирай (Западното Поморие) или Кичи-Джукетун (Малкото Подвиние, Северното Подвиние и Нижни Мезен)... Гази-Баба пише, че в Шуд (Североизточна Европа) областта Илкай по левия бряг на долната част на река Онега принадлежала на новгородците, областта Балтай на юг от Илкай - на Волжка

България, областта Унгай между десния бряг на Долна Онега и левия бряг на Нижни Тун (Северна Двина) - на Волжка България, областта Саргай (Онежкият полуостров) и Саръ-Утрау (Соловецките острови) - на Новгород, областта Муксай (района на Пуксоозеро) на юг от областта Унгай - на Новгород, областта Булай по бреговете на река Булай (басейнът на река Вага, ляв приток на Северна Двина) - към Волжка България, областта Куксай или Петоезерната - на Новгород и Волжка България (петте езера са Лача, Воже, Онежкото, Бялото и Кубенското); област Кулай, разположена между десния бряг на Северна Двина и левия бряг на Долен Миджан (река Мезень) - на България, областта Юлай между десния бряг на Средна Двина и левия бряг на Долна Ижма, ляв приток на Печора) - на България, областта Миджан между десния бряг на Горен и Среден Миджан (река Мезень) и левия бряг на река Пеза - на Новгород, областта Кан-Сулай между устието на река Мезень и река Сойма - на Волжка България. От област Юлай към област Миджан новгородците минавали само през българската крепост Личек при устието на река Вашка - за издирване и задържане на "лошите" хора...

Тези волжко-български области от Севера заедно с княжествата Карел (Карелия) и Тавиштай (Финландия) съставлявали губернията Унжа (Онежката), чиято столица бил град Талиб (днес Талин). Според сведенията от Гази-Баба и Ибрахим или Буляр-Ибрахим, брата на Боян-Мохамед, карите от Шуд (фините от севера на Източна Европа) се делили на нурмаи и кумаи или тумай (коми). Комите населявали източната част на Шуд или Даушуд (Голям Шуд), а нурмаите - западната, стигаща до езерото Унжа (Онежкото езеро). Даушуд често бива объркван с две други области: Аршуд (Естония) в северната част на Бистя-Арджан (Прибалтика) и Урта-Шуд (Среден Шуд), където се намира Галич-Булгар (Новгородската земя)... За това пише Буляр-Ибрахим, който станал любим гвардеец на Челбир, а през 1223 г. бил назначен за комендант на Буляр и губернатор на Байтюба: в Буляр, както и във Велики Болгар комендантите (кошбеги) често изпълнявали и губернаторските задължения... Служебно задължение на Ибрахим-Буляр било провеждането на инспекции и ревизии (курджан - ревизор, инспектор) на Шуд и той познавал губернията Унжа добре... Имал добър характер и останал комендант на Буляр при всички царе. В 1236 г. Алтънбек му заповядал да действа срещу татарите заедно с Газан и благодарение на това останал жив. През 1278 г. обаче татарите на хан Менгу-Тимур обсадили Буляр и Ибрахим, на възраст 80 години, останал в града и нанесъл на гадните безбожници такива поражения, че те не успели да превземат града. Отличен артилерист, от своя каменомет той убил не по-малко от 200 от тях, а преди да загине разстрелял с лък и арбалет още 30 от враговете. Стрелите пускал от една кула, на която заповядал да зазидат входа...

Ибрахим-Буляр и Гази-Баба пишат, че Финландия и Карелия, които били автономни княжества към Велика България, се управлявали от потомците на унжайския господар Джуган (Юхан, бел. прев.). Този Джуган в 372 г. без колебание признал Унжа за кара-андашлък на Хунска България, като по-рано тя била неин ак-андашлък. Син на Джуган или Джуки (Юки) е Булан, негов син е Кулан, негов син е Торган, негов син е Уран, негов син е Алан, негов син е Туган, негов син е Кидан, негов син е Сулан, негов син е Джилан, негов син е Улан, негов син е Шуган, негов син е Ак-Боян, негов син е Кашан, негов син е Руджан, негов син е Буджан, негов син е Турджан, негов син е Илджан, негов син е Сърджан, негов син е Бурджан, негов син е Туйджан, негов син е Боян-Халиб. Всички те били зависими от Волжка България князе...

Боян-Халиб имал двама известни синове - Трьок-Халиб и Алат-Халиб. Потомците на Трьок-Халиб или Туйджаните управлявали Тавиштай (Финландия), а тези на Алат-Халиб или Алатите - Карелия. Между Алатови имало прекрасни губернатори на Унжа (територията между Ботническият залив и Печора)... Син на Трьок-Халиб или Абу, както го наричали карите-фини, защото бил възпитаник на царя Ибрахим (1006-1025 г.) е Салиб, негов син е Хариб, а той имал двама прочути синове - Алип и Шарип. Хариб бил ревностен мюсюлманин, а синът му след него построил в първата столица на Тавиштай - Туйджан - на езерото Банджа красивия мечет "Барадж"... Син на Шарип е Табиб, негов син е Талиб (1172-1204 г.), негов син е Наиб, негов син е Назип, негов син е Сахиб... Всички те били багове на Тавиштай и кара-андаши (автономни управляващи) към Волжка България... Табиб бил убит от биргалисийците (шведи) в град Трьок-Балта по време на преговори, след което започнала войната на Унжа с Бир-Галич (Швеция). В тази война тогавашният губернатор на Унжа Фаик или Фаяз разчитал главно на силите на карелския баг Тиряй Бурма, който временно поел и управлението на Финландия. Тиряй успял да изгради флот от леки кораби-мидани или биджани, които лесно можело да се пренасят по суша от една река към друга и с тяхна помощ нашите лесно разбили враговете и ги накарали да се върнат откъдето са дошли. На тези кораби нашите плавали по Арджан дингез (Балтийско море) към Умайджан-Алан (Аландските острови) и по Саръ-дингез (Бяло море) към Кан-Далай (Колският полуостров)... Там Тиряй построил крепостта Бирма (Мурманск), или "Булгар" на фински, наричали я и Тиряй-Кала (Тиряева Крепост)... По същото Бяло море нашите стигали до Кан-Сулай, където в Кан-Уба (полуостров Канин) построили крепостта Кан-Балик (Камбальница)... Фините строели корабите си на езерото Карел и после ги извеждали по река Булгар в Бавир (Финския залив). Това езеро се състои от 5000 езера, съединени помежду си и значително по-голямото езеро Банджа, което се намира на запад в княжеството Тавиштай и включва в себе си само 1000 езера...

Фините/кари говорят на древния български език искесубаш (старочувашки) или локър теле (локърски език, наречен от академик Н. Я. Мар "чувашки език", общ прародител на съвременния чувашки език и на "тюрко-българския" език). Както ни стана известно, след първия си поход към Балканите Локър преселил част от тръоките (траки, тракийци) в Кара-Саклан или Онкул (Украйна), а в Балканите оставил част от тузите си (азиатци). След смесването на старобалканския език на тръоките от Онкул (Дясната Страна, Украйна) и говора на местните тузи се образувал новосубашкият език, а след смесването на говорите на тръоките и тузите в Балканите - новобалканският. Освен това смесването на локърския и самоедския език е породило джуграйския (угърски, унгарски) език, а смесването на локърския език със синдския е дало основата на барсилския (древноирански) език. По време на втория си поход до Балканите Локър преди смъртта си успял да изведе в Кара-Саклан (Украйна) тръоки, говорещи на новобалканския език и наричащи се тръок-българи. Съседите им дали името куляни, или буляри. Новобалканският език на куляните се смесил със суварския или новосубашки език и в резултат се образувал тръок-българският език (тюрко-българският, предтеча на всичките "тюркски" езици). Тръок-българите, носители на този език скоро станали господстващи в Украйна. Заради навика им да носят черни наметала (кара-булгар или кара-калпак) ги нарекли и кара-българи (западни, черни) или каракалпаки. По-късно, когато властта в Българската степ завладяли царете от Първата и Втората кимерски династии.....(текстът прекъсва).

Чокър, както и синовете на Батир (Пьотр Осладюкович) Хабар и Нанкай (Филип

Нянка), бил сред най-добрите воители на Суздалската област, но Юрий Безумни, който влязъл в сговор с талмудистите, не му поверил даже полк. В града Укан или Кисан (Рязань) най-умел военен бил Куштан, синът на Юрий - но и на него рязанският княз Юрий по прякор Магар или Теке (Юрий Ингварович Рязанский) и брат му Урман (Роман), които също влезли в съдружие с рода Натанови и татарите, не дали войници. Когато в Рязань дошли татарски посланици, то Джурги Теке (Юрий Козелът) им казал: "Аз ще изпълня обещанието си и ще предам без бой Рязань на вашите царе..." Същото казал на татарските пратеници и Юрий Безумни... По обратния път обаче Куштан ги нападнал и ги избил. В очите на обикновените рязанци той станал герой и веднага около него се събрали към 5000 сносни бойци.

Веднъж Караджар (Юрий Муромски), чийто баща (Давид Муромски) и брат загинали от български стрели, му препречил пътя, но Куштан го победил и ранил сериозно крака на тоя нечестивец. Казват, че Караджар обичал да събира в селото си черепите на своите врагове и да обезчестява девиси, но на война не бил сред добрите. Насила Караджар накарал кан-марданците (муромци) да помагат на враговете и дал на татарите доста припаси, коне и пехота... Скоро татарите научили, че Кичи-Сип-Булат (Всеволод Юриевич) е пратен от баща си да им помага и отново обсадили Рязань...

Татарите поискали от Теке (Юрий Рязански) да предаде града. Той обаче се уплашил от оттеглянето на Всеволод Юриевич и не се решил да излезе от него. Тогава татарите шурмували и, макар Теке да заповядал на войниците си да не оказват съпротива, разгромили Рязань и убили всичките му жители, включително и самия Теке. След това татарите се прехвърлили към силната суздалска крепост Куллама (Коломна). Там Юрий Безумни пратил 35 000 от най-добрите си войници начело със сардаря Ермак (войводата Еремей). Този Ермак следвало да съдържа жителите на Коломна - основно български търговци и занаятчии - от действия против татарите. Коломенци се славели и като добри готвачи, затова на града им дали името на едно любимо ястие (куллама е блюдо във вид на пирамида от късчета месо и правоъгълна юфка, яде се с ръце). Известният лакомник Сип-Булат Улуг-Кой (Големият Търбух; по-късно този прякор бива преведен като "Голямото гнездо", думата има две значения) често идвал насам, за да хапне от тукашните гозби...

Ермак нищичко не разбирал от военно дело. По негова вина не по-малко от 10 000 суздалски войници не внимавали и влезли в нарочно оставената от българите крепост Калган (едно от Казанските укрепления) и изгорели живи заедно с един княз - Йолъг Кисански (Олег Рязански) след залпа на шереджирите (запалителни снаряди)... Загубата на улчиите ("славяните") не била нещо значимо за суздалските управници, те ценяли у Ермак качеството да изпълнява заповеди без да мисли... Именно затова този човек оглавил Балинската (Суздалската) армия...

Татарите видяли голямата и добре въоръжена войска, както и страшната крепост Коломна и изтръпнали... (куллама се родее с думата "колона" точно както и "column", бел. прев.)...

В две страни от Коломна тръгвали укрепени линии, които обхващали татарското войнство в полукръг. Дори и тъпанар като Ермак е можел да извади на линия 20 000 местни опълченци, винаги готови за бой, и да даде на татарите сражение, с което би ги спрял. Вместо това Ермак по заповед на Юрий Безумни разоръжил опълченците - брадати уруси (русичи) и жителите на Коломна, а после подканил татарите мирно да вземат града. Татарите, които се видели в гигантски капан, сравним само с

Атнинската и Бишарменската линии във Вътрешна България, наредили на Всеволод Юриевич да разоръжи и армията на Ермак, към която успял да се присъедини и Урман Муйнак. Всеволод Юриевич, тресящ се от страх за живота си, заповядал Суздалската и Рязанската армии да сложат оръжие... Ермак и Муйнак изпълнили безпрекословно нареждането... След това татарите нападнали обезоръжените суздалци и рязанци...

Татарите знаели за приказните богатства на Коломна от Всеволод Юриевич и не унищожили града, само го ограбили. Оттам те се придвижили към Мосха (Москва) - също много силна крепост с доста мощна отбранителна линия. В Мосха се намирали смелчаците Чокър и Нанкай със своите дружини, 5000 гарнизонни войници и 10 000 опълченци... Москва била превзета не толкова от татарите, колкото от двадесетте хиляди брадати уруси на бояра Тамя, син на Лятчи (Тома Лазкович), които преминали на татарска страна от войските на Всеволод Юриевич при Коломна и повече от 10 000 рязанци на Хин (Ингвар Ингварович); те добре познавали всички слаби места на Москва... После татарите обсадили града Урта-Булимер (Владимир), наричан от нашите търговци "Джурги-Базар", в памет на Джурги Булгарук (Юрий Долгоруки)... В желанието си да привлече натам български търговци Юрий, който бил истински българин, им разрешил да търгуват безмитно в града...

Междувременно българските емири използвали договорката на Гази-Барадж с Угетай за заемането на източната част на суздалските земи от българите и се придвижвали от изток на север и на запад. Едва татарите разгромили Рязань и Гази-Барадж с разрешението на емир Кавил преминал през Тукранския му бейлик (Нижна Клязма и Нижна Ока) и заел без бой силната крепост на брадатите уруси Кур-Имен (Стародуб), а царят Боян-Мохамед върнал на България град Устюг, завладян към 1236 г. от Курдан, господаря на северната част на Кара-Унжа - Кара-Галич (област Кострома)... Дядото на Курдан - Килдан - вдигнал в 1153 г. бунт срещу Волжка България, на която била подчинена Кострома, а през 1164 г. заедно с 50 000 свои главорези се присъединил към Кан-Тюряй (Андрей Боголюбский). Синовете на тоя Курдан са Билдан и Мулян, наказани със смърт за разбойничество през 1186 г. И двамата били помилвани в 1186 г., но не престанали с разбойничеството. Мулян бил заловен и убит от волжките българи в 1205 г., а Билдан през 1220 г. нападнал Учел и бил убит от Газан. Един от Билдановите синове - Иляс - бил заловен в Ак-Джукетун (Устюг) в 1219 г., а Курдан бил убит край същия този град от Кичи-Микаил в 1262 г. Син на Курдан е Ярьш, който се престорил на покорен, но през 1278 г. по заповед на татарите отново нападнал Менгу-Булгар заедно с русите... (Дописано от Даиш: "...негов син е Хабар-Улан, негов син е Малик или Карт-Малик, негов син е Тарик, негов син е Балик, негов син е Арик, негов син е Малик, днешният главнокомандващ на войските на Дмитрий, сина на Иван Калита...") Като нямали доверие нито на кацапите, нито на руските князе - като започнем с Кан-Тюряй (Андрей Боголюбский), куралите вдигнали в своята част от Вътрешен Балин няколко силни линии: Имен-Тура край едноименния град (в горните части на река дубна), Каран-Тура (край град Дмитров), Лима-Тура (край Волоколамск) и Саз-Тура (басейна на река Сестра)...

Значителен брой от населението съчувствало на куралите. Булан (Юриев-Полский), Керен-Кала или Берсала (Переяслав-Залесский), Хаджина (Кашин), Куштана (Кснятин), Тамак-Табира (Тверь)... Скоро след пристигането на Всеволод Юриевич във Владимир дошъл господарят на Ечке-Балин - Улан Хабар и поискал Вътрешен Балин да стане Куралски бейлик (княжество). Всеволод Юриевич пренебрегнал

протестите на брат си Муса (Мстислав Юриевич), арестувал Улан и заповядал на Тудор да го заведе при Юрий Безумни, а той да се разправи с него. Кара-Бурдал едва успял да закара Улан Хабар през Керен-Кала през Булан, където тъпна граждани се опитала да освободи арестувания и не продължил нататък, понеже се страхувал от българските патрули. Когато Бавир (това име можем да преведем и като Мавър, бел. прев.) с куралските войски обсадил Керен-Кала, Тудор предпочел да се съюзи с него и му предал и Улан, и града. Самият Кара-Бурдал заминал за Угил (Углич) - твърдина на брадатите уруси, а когато към града приближил разузнавателният полк (ертаул) на Гази-Бараджовите войски, предвождан от Тудоровия братовчед Мунир, Кара-Бурдал веднага предал Углич на българите...

Татарите вече подходжали към Владимир и Муса (Мстислав) заедно с дружината си арестувал Кичи-Сип-Булат (Всеволод Юриевич) и призовал жителите да дадат отпор на мизерните нечестивци. Гражданите покрепили Мстислав, а когато местните талмудисти започнали да ги упрекуват, то те ги нападнали като най-зли свои врагове. Талмудистите се опитали да се спасят от разправата в една постройка, но владимировците запалили скривалището им заедно с тях... След това Муса пратил бояра си Тимер в Суздал да организира съпротива срещу татарите, но тамошният комендант от покръстените юеи Тирем (Ефрем) с престорено благодушие приспал бдителността на Тимер и го арестувал. Когато татарите дошли в Суздал, Ефрем по заповед на Юрий Безумни им предал и Тимер, и града... За тая заслуга Ефрем бил наазначен от татарите за началник на Улуг-Балинската област на Балин (предполагаме великосуздалската област в Русия, бел. прев.).....

Батий не искал да се сражава с куралите и дори смятал да ги признае като независимо княжество, но Гуюк използвал правото си на принц-наследник, обявил брадатите уруси за метежници и заповядал на Батий да разгроми Вътрешен Суздал и завладяните от куралите градове Булан и Керен-Кала (Юриев-Полски и Переяславл-Залесский). Самият Гуюк тръгнал по Кара-Иделския път (покрай Волга), където съпротивата била значително по-слаба... При шурма на куралските градове татарите понесли сериозни загуби. Особено тежък бой имало край Керен-Кала (Градът на Дракона, Переяславл-Залесский), където Бавир и Хабар-Улан от две страни атакували залисания в обсадата на града Батий... Част от куралите успяла да стигне до палатката на самия Батий, но на помощ му се притекъл Манкай (хан Менгу) и го спасил от смърт... Още по-трудно било за татарите при пробива на защитните линии в Ечке-Балин, където куралите изгорили пред очите им всички селища и се сражавали до смърт за всяко укрепление... Докато армията на Батий гладувала, Гуюк изгарял излишните си запаси от храна, за да не ги дели с него. Единствено намесата на Субетай спасила Батий и хората му от гладна смърт. Казват, че Субетай заловил на място Гуюковите войници да изгарят зърното, заплашил Гуюк с разобличение и го накарал да даде на Батий нужните му продуктови припаси...

При завръщането на татарите в Дешт (Степта) Гуюк накарал Батий да шурмува укрепените местности и градове в Кара-Булгар (Черниговска област) и Батий също щял да пострада тежко, ако не било военното майсторство на Субетай....(текстът прекъсва....)....

.....През пролетта на 1237 г. армията на Хагер-Угль или Хагер-Заде атакувала татарските войски край Сабан-Банджа (български град в Жигульовските възвишения) и след кратка схватка започнала да се оттегля към град Буртас (източно от Пенза). Край Буртас се състояла битката на 30 000 татари с 22 000 богатири на Хагер-Угль, в

чийто състав били и 5000 от черниговците на козелския баг Тит (син на Владимир Святославович, автор на "Словото....") и 2000 рязанци на бага Константин. В нея паднали доблестно сражавалите се 12 000 българи заедно със самия Хагер-Угъл, 1000 рязанци с водача си Константин и 1500 черниговци на бага (бек) Тит. От татарите оцелели нямало. Преди боя Хагер-Угъл забранил да се вземат пленници и затова клането било крайно жестоко. След края му Юнус, синът на Хагер-Угъл с 3000 българи, 1000 от рязанците на Константиновия син Астабий (Евстатий) и 3500 от черниговците на Тит с подкрепата на присъединилите се мухша (мокша) и арджамииши (ерзя) на Бургас разбил докрай 10 000-те войници на сина на Угетай - Кадан и заел Мухша или Нуршада (Наровчат). По време на Бургаската битка Кадан смятал да удари в тил армията на Хагер-Угъл, но объркал пътя и попаднал в Мухша... В двете сражения Тит получил много рани, но се държал храбро, в началото на 1238 г. Тит обикалял постове си край Козелск, когато една от раните му се отворила и той починал... Самият Гуюк тръгнал да помага с три тумена (30 000) души на помощ на брат си Кадан, но Юнус не приел боя и отвел изнемоощялата си армия в крепостта Саран (Саранск, столица на Мордовия). Заминаването на Гуюк дало възможност на част от обсадените банджийски жители начело с Бачман и Алтгънчач да се измъкнат от обсадата. След гибелта на султана Алтгънбек в Буляр (5.11.1236 г.) за цар на България провъзгласили емира Бачман, а за съуправляващ - сина на Алтгънбек, Боян-Мохамед. Дватама се уважавали един друг, но Боян признавал главенството на Бачман...

Част от българите, отскубнали се от Банджа, се отправила с принцеса Алтгънчач (Златното момиче) към река Урал, а друга, водена от султан Бачман - към Самаркент или Кавилль-Сувар, който по-късно получил името Сарай (Сарай ал-Махрус). Гуюк с Манкай (Менгу, син на Толуй) започнали да преследват отстъпващия в губерния Саксин Бачман, а до Юнус започнали да стигат странни слухове: че татарите убиват всички полянски българи (животновъди и номади), но не разоряват богатите земеделски селища без особена нужда. Оказало се, че Гази-Барадж се договорил с Батий за това, за да може да бъдат доставяни храни и фураж за татарите... Същото чул и Бачман и започнал да изгаря земеделските села. Способните да воюват взимал със себе си, а останалите изпращал да заселват Казанска България. Полянските българи сами палели аулите си и се присъединявали поголовно към Бачман... Като доставчици на храна и фураж за татарите Гази-Барадж в качеството си на наместник на Угетай (ханът на Монголия Угедей) в Балинджар (Източна Европа) включил през 1237 г. и Джурги Безумни (Юрий Всеволодович Суздальский), Барак (Ярослав Всеволодович, баща на Александър Невски) и Малкия Джурги (Юрий Ингварович Рязанский). Юрий Безумни пръв пратил на татарите 4000 коли с продукти и фураж, към тях Юрий Ингварович добавил 2000 рязански каруци. Орду, Събан (Шейбан) и Кургаш (Аргусун), които водели три тумена войници, приели кервана, но научилият за него от синовете на Батир Ашладек (Пьотър Осладюкович от руските източници) - Хабар и Белебей (Филип Нянка от руските източници) - Хагер-Угъл край станцията Йозек или Язек атакувал обоза и го иззел. Юнаците на Хагер-Угъл, сред които били и рязанците на Куштан (Константин Рязански), и кара-бурджаните (дунавски българи), чиркеси и кара-буртаси (мордва) на Бургас, сина на Азан (Асен II, цар на Дунавска България) заловили в плен движещите се преди всички Урман (Роман Ингварович Рязански), брат на Юрий Ингварович и Аю (Всеволод Юриевич, сина на Юрий Безумни), след което с обстрел от засада и поваляне на дървета предизвикали паника сред татарите и

ги накарали да бягат. Хагер-Угль и Константин предложили на пленените руси да преминат на българска страна, те отказали и били пуснати. Загубата на обоза предизвикала страшен скандал в лагера на Батий в Булгар-Базар (Задволжието), който татарите нарекли "Урда-Базар". Страхуващи се от позор и наказание, Орду, Събан и Кургаш съчинили следната лъжа: "Урман и Аю изменнически преминаха на страната на българите и заедно с тях нападناха татарите. Татарите отстъпиха, за да не нарушават приятелството си с русите". Батий повикал Урман и Аю за обяснения, но те не дошли и тогава той повярвал на лъжците...

Татарите се отнасяли с русите като с последните си роби. Ето каква заповед е пратил Гази-Барадж в 1237 г. до Юрий Безумни: "Според уговорката с хората на Натанови, намиращи се у теб, ти трябва да се покориш на татарите и да им предадеш всичките си земи, и на всеки шест месеца да им пращаш по 4000 коли с продукти за храна и фураж". На Барак (Ярослав Всеволодович) Гази-Барадж пратил подкана: "Ако искаш, както казваш, да се присъединиш с цялата си земя към татарите, за начало им дай 6000 коли с храна и фураж". Тези негови послания били прехванати от нашите. Както самият Гази-Барадж признал, нашите заловили около 200 татарски и руски куриери от пратените петстотин... С една и съща заповед за по-сигурно понякога пращали от трима до пет ездачи по различни маршрути и различни самоличности...

Барак имал по-голям късмет - керванът му от 6000 коли стигнал от Берсала (Переяславл-Русский) до татарските войски при Сабан-Банджа скоро след гибелта на Хагер-Угль. Арджанците на Байда, син на Чия (полтавските князе на българите) и черниговците на Микаил (Михаил Всеволодович Черниговски), като и двамата били зависими съюзници на Волжка България (ак-андашлък), опитали да отклонят талигите, но действали несъгласувано и не могли да преодолеят охраняващите кервана берсалци на Халиб (Глеб), сина на Кара-Бат-Аслап и калаите (переяславски торки и печенеги) на Бурай, сина на Булай и внук на Тургай... Сарман, на когото брат му Курбанас наредил да атакува кервана край Хурса (Курск), въобще се прикрепил с хората си към урмата на Бурай (урма са два полка или 12 000 души). Урмата на Бурай присъединил към своите войски Берке (Биркай), а на Халиб разрешили да се върне... Бурай имал още 20 000 калаи, с тях през 1239 г. той също се присъединил към Берке...

Веднага щом извели от Банджа всички търговци и занаятчии, Гази-Барадж се отправил по пътя на Бачман (на юг, към низините на Волга) и принудително обединявал оцелялото население на три-пети от разорените от Бачман и татарите селища в едно. При това по договор с Батий той издавал свидетелства за разорение на хората, за да не искат от тях татарите продоволствие. В устието на Булгар-Идел (Волга) татарските ханове Гуюк и Менгу не могли да намерят Бачман и се върнали с празни ръце. По това време Банджа била разорена (лято на 1237 г.) и Батий, Берке и Орду (тримата сина на Джучи), както и Бури (внук на Чагатай), като оставили край пепелищата 30 000 войници на Хурран, тръгнали към Нуршада (Наровчат). Там ги чакал Юнус с армията си...

Микаил Кара-Булгар (Михаил Всеволодович Черниговски), син на Къзъл-Булгар (Красивият, Червеният българин; Всеволод Чормни) пратил на шурей си Юнус 3000 бойци начело със сина си Раджи (Ростислав): хиляда черниговци и две хиляди чиркеса (предци на казаците), а при рязанския княз Евстатий, който бил заедно с Юнус, се явили 2000 рязански чиркеси, така че Юнус имал 8000 опитни бойци. Към тях той добавил и 10 000 от мухшелските (мордовски) пехотинци на Бургас... С тези сили Юнус и съюзниците му смело поели срещу десетте хиляди татари и трийсетте

хиляди итибаши (монголски българи на служба при Батий) и тюркмени (задкаспийски българи на служба при Батий). Сражението край град Мухша или Нуршада, който татарите опожарили на петия ден от битката, продължило 22 дни, при което българите основно се били въвн от града. Татарите загубили 3000 монголи и 15 000 курмай (наемници), а нашите - 1000 буртаски българи, 2000 черниговски българи и почти цялата мордовска пехота. В последния ден от битката черниговците се увлекли в атаката и попаднали в обръч. Останалите трябвало да ги освободят от вражеското обкръжение. За щастие пристигнали 5000 полтавски българи на Байда Арджамак и с дързък флангов удар за известно време отблъснали татарите. Нашите използвали момента и отвели обградените черниговски българи в Кара-Буртаската гора, където татарите не се решили да влязат и заминали за град Хазар (Воронеж)... Юнус предложил на съюзниците да не се разотиват, но черниговците и полтавците били потресени от загубите си и се върнали в земите си. Само рязанците на Евстатий и атамана Алаша останали в Буртаската армия на Юнус.

Емирът Юнус съобщил на царя Боян-Мохмед за положението в Буртасия (десния бряг на Средна Волга) и царят в отговор му заповядал да остави Мухшел и да се обедини с армията на сина му Джураш от 12 000 войници край Нижни Новгород (Джун-Кала, Джуне-Булгар)...

Батий получил подкрепление от 50 000 итибаши и тюркмени, отново придобил увереност и започнал да разпраща навсякъде посланици и куриери със заплахи... Итибашите, които разузнаването на Юнус заловило, съобщили на ага-сюбаши (командващ армията), че новите части по пътя им към Буртасия били подложени на нападения от страна на Булгар-Къз (монголско прозвище на Алтгнчач) и Иткузда (монголско прозвище на султана на българите Бачман), като загубили 5000 татари и 10 000 итибаши и тюркмени. Разяреният от загубите Гуюк наредил на един монголски тумен и на три итибашки и тюркменски тумена (общо 40 000 човека) да стоят в Булгар-Базар и Заркент (бъдещият Сарайчик) за охрана на пътя от Тубджак (Казахстан) към Буртас. Снабдяването на тази татарска орда с всичко необходимо Гази-Барадж поверил на трите хиляди селища в Къзъл-Булгар или Самар-Булгар (Самарска България), както и на хиляда аула в Башкорт (Башкирия). Тази татарска орда не успяла напълно да обезопаси Кангль-юла (пътя от Монголия към Волга през Казахстан) и хората на Бачман и Алтгнчач много често залавяли продоволствени обози, разбивали вражески отряди, запалвали местата за отбивка. Боян наричал армиите на Бачман и Алтгнчач лявото крило, а армията на Юнус - дясното крило на българските войски...

Като оставил западно от Дон преграда от тумените на Хурран, син на хакана Джан (Ван, цар на керейтите), а в Кибензай (Пенза) три защитни тумена на тюркменския вожд Бекбулат, син на Куш-Бирде, Батий на трети декември започнал придвижване към Североизточна Рус... Както и очаквал, Юрий Безумни и Юрий Рязански - и двамата талмудистки сектанти - по заповед на рода Натан (водачи на талмудистите, стремящи се към световно господство) предали на татарите собствените си владения, като си оставили само столиците. Батий, който се стремял да отслаби влиянието на Гуюк - главен представляващ юдейския род Натанови в Монголия, решил да унищожи преданите на Гуюк семейства на Юрий Безумни и Юрий Рязански и вместо тях да издигне своите хора - Хин, брата на Юрий Рязански и Барак, брата на Юрий Безумни. За целта на Батий се наложило да разори Рязанската област и Суздалската област. Юрий Безумни и Юрий Рязански не знаели нищо за секретните уговорки на

Батий с Хин и Барак, подготвени от Гази-Барадж, и, очаровани от емисарите на Натанови, проявили немарливост. Гуюк заради безмерното си самолюбие също разбрал твърде късно смисъла на играта на Батий - чак тогава, когато Батий станал господар на положението...

Микаил Кара-Булгар (Светият Михаил Всеволодович), този вожд на всички истински защитници на Рус, предложил на Юрий Рязански заедно да се бият срещу татарите, но омагъсаният от емисарите-тайни агенти княз грубо отхвърлил предложението за помощ от Чернигов...

Хин, който дошъл при Батий като рязански посланик, бързо намерил общ език с него. Хин завиждал много на Юрий Рязански и, за да получи властта в Рязань, бил готов на всичко. По същия начин на Юрий Безумни завиждал Барак, който също бил готов на всичко заради властта над Кортджак и цялата Рус. Барак още през 1228 г. организиран по предложение на царя Мир-Гази (1125-1229 г.) заговор срещу Юрий Безумни. След смъртта на Мир-Гази Барак подкрепял султана Алтънбек (1229, 1230-1236 г.), но падането на Алтънбек от власт през пролетта на 1229 г. осуетило плановете му...

Когато дошъл на власт за втори път, Алтънбек уведомил Барак за юдейския заговор, в който участвали Юрий Рязански, Юрий Безумни, водачите на влиятелната в Маджар немска общност... Барак не повярвал отначало, но когато татарите без големи сражения - ако не смятаме Московското - настъпили към Владимир, бързо схванал ситуацията... Докато татарите събаряли Рязань, Хин с рязанския си тумен обикалял княжеството и без битки отнемал от изплашените господари в областта градовете им един след друг. Юрий Безумни наредил на сина си Аю да направи същото в Кортджак (Московска, Владимирска и Ивановска области с център Суздал)... Когато татарите наближили древния български град Коломна, намиращ се на рязанско-суздалската граница, местният управник Урман (Роман Ингоревич) и Аю излезли да ги посрещнат с медовина и пелмени (или с хляб и сол, казано на нашия език). Освен това те подготвили за тях обоз от три хиляди коли с продукти и фураж. И двамата не знаели, че Батий ги е осъдил на смърт за загубата на предишния керван. Татарите внезапно (това го умеят майсторски) нападнали русите и убили Роман и част от войниците му. Само Аю по чудо успял да избяга, спасил го Всевишният. Все пак не го наричали напразно "бавно мислещ": при обсадата на Владимир той се предал като последен глупак на татарите и бил усмъртен...

Татарите били сигурни, че в Кортджак (Суздалщината) ще им бъде толкова лесно, както и в Рязанското княжество. В Кортджак обаче не по-малко от една трета от урусите - управляващото съсловие - били куралите (безбрадите уруси). За разлика от брадатите уруси куралите смятали себе си за българи и не давали никога без бой своя земя на враговете си. Начело на безбрадите уруси били синът на Юрий Безумни - Чокър (Кречет или Благородният сокол) Владимир - великолепен български воин и емир, служил във Волжка България, и братята Белебей (Филип Нянка) и Хабар Улан. Куралите се разярили, като научили как Юрий Безумни е сдал Кортджак на татарите и не само отказали да се подчинят на такава заповед, но и спешно организирали своя армия от 15 000 бойци, като поверили командването на Хабар. Белебей, комендант на Мосха (Москва), се укрепил заедно с Владимир в града си и дълго време го защитавал с подкрепата на Хабаровата армия... След падането на Мосха Хабар затруднявал по всевъзможни начини пътя на татарите из Кортджак; той вървял пред Батий и където можел, им правел засади и всякакви затруднения. Негов отряд със

сила завладял вече предадения на татарите град Балин (Суздаль) и го защитавал до последния момент. Друг негов отряд нападнал татарския обоз, пазен от самия Събан (Шейбан) и лишил врага от 1000 шейни с припаси... По средата на пътя из Кортджак татарите започнали да гладуват и буквално озверели, като за чувал зърно събаряли цели села... Омразата им към Хабар и Куралската му армия станала безмерна и когато Хабар се укрив с остатъка от армията си в Галич-Базар (Торжок, Новгородска област), те презрели обещанието да не разоряват новгородските райони и стръвно шурмували града. Градските жители останали без сили, много от тях решили да се предадат и помолили Хабар да напусне Торжок. Хабар съжалил гражданите и дал знак на отряда си, намиращ се във вън от града. Този отряд атакувал татарите, отвлякъл вниманието им и това позволило на Хабар с част от гражданите да се измъкне от града. Половината от измъкналите се били ушкуйници, които през гората тръгнали с Хабар към армията на Юнус, а другата половина поела към Новгород Велики... При разгрома на Торжок се отличили рязанците на Хин, около 12 000 на брой в татарските войски...

Юнус се зарадвал от сърце на пристигането на петте хиляди великолепни воители на Хабар - той готвел засада на връщащите се от Кортджак татари и всеки войник бил добре дошъл. Хабар разказал на Юнус, че при защитата на Мосха - главният град на куралите от Кортджак - е загинал Филип Нянка, а емирът Владимир, с когото Юнус воювал заедно срещу татарите през 1229 г. е ранен и пленен в безпомощно състояние. Когато татарите довели Владимир до стените на града му (Владимир) и му заповядали да нареди на колебаещия се свой брат Маджи (Мстислав Юриевич) да сдаде града, емирът с последните си сили заклел Мстислав да се бие до последен дъх и бил насечен на парчета. Юрий Безумни го нямало в столицата: разтревожен от татарското нападение срещу Аю, той решил да изчака незабелязан и заминал в тайната си горска крепост Алат (на река Сить), край която загубил и главата си. Отстраняването на Юрий Безумни като доверен човек на Гуюк било замислено от Батий и осъществено от емир Гази-Барадж. Заекващ пред Гази-Барадж, старият му дължник Бат-Аслап Тънчек (Святослав Всеволодович) издал на емира местонахождението на брат си и сам отвел българите до него... Веднага след смъртта на Юрий Безумни Барак, с разрешението на Батий, заминал за Кортджак и станал велик княз на областта. След неговото отпътуване от Киев града заел Микаил Кара-Булгар (Михаил Всеволодович). Този Михаил, както и баща му Къзъл-Булгар (Всеволод Чормни), както и Кочлъ Мардан (Силният Рицар, Ярослав Всеволодович Черниговски), както и Себер-Угер (Игор Святославович Новгород-Северский), както и Джурги Булгарук (Юрий Долгоруки) - бил ак-андаш (зависим съюзник) и емир на Волжка България. През 1201 г. Себер-Угер поканил в Кара-Булгар полка на Белек-Амир. В този полк Ишкене Хагер-Угъл оглавявал 3000 войника, сред които служела и сестра му Зарина. Докато волжко-българският полк изчаквал в Кара-Булгар (Черниговските земи), Михаил успял да се запознае със Зарина и се влюбил в нея. Тя също го обикнала заради богатырския му вид и с разрешението на брат си се омъжила за Михаил. Зарина му родила син - Ростислав, и му дали прякора Ак-Булгар (Волжки Българин). Когато татарите разгромили Чернигов, той станал управник на дунавско-българската област Мар-Булгар (Моравска България, Северна Сърбия)...

Едва армията на Гази-Барадж (12 000 души) достигнала от Кортджак до Волжка България (пролетта на 1237 г.) и Юнус овладял Кан-Мардан (Муром), Джунне-Булгар (Нижни Новгород), Кул-Азма (Клязма), Борчак (Гороховец) и други гладове и крепости в Ак-Балин (около Ока). По заповед на Микаил Всеволодович Черниговски

всички изходи от Кортджак на юг били заградени от ковуйския емир Кур-Амир (Меркурий от руските източници) с 20 000-дна войска.

Батий научил за тия приготовления на българите и свикал курултай (военен съвет), на който приели предложението на сардара на армията от брадати уруси Кирай. Той казал следното: "Ако ордата (татарите) тръгне да се изнася през позициите на Юнус, то тя ще загине цялата без остатък, пътят оттам е тежък и гладен, но ще може да излезе през позициите на Кур-Амир, ако Хурран отвлече вниманието на черниговците му". Кирай бил внук на Талай, който имал двама сина: Ирмай или Лек Ирмай, баща на Кирай, и Малай. През 1221 г. Юрий Безумни предал Ирмай на Челбир, защото Ирмай отказал да бъде подчинен на Святослав Всеволодович и самоволно шурмувал Ашла (Казан) или Учел заедно с кара-унжайските разбойници (Кара-Унжа е Костромският край и междуречието на Волга и Ветлуга). Малкият тогава Кирай бил взет за отглеждане от чичо си Малай. Когато на Кирай му се родил син, той го нарекъл Малай-Ишим, в чест на чичо си. През 1238 г. Малай-Ишим бил шестгодишен и ходил на война с баща си; брадатите уруси възпитават синовете си да бъдат войници от деца... Челбир не наказал със смърт Ирмай, в негово лице видял полезен за Държавата човек и го пратил на служба в Байгул (Западен Сибир) с отряд от 2000 пленени руси. Този малък полк станал опора на губернаторите на Байгул от рода на сина на Джанги - Газан. Поне 15 пъти Ирмай взимал обратно от татарите Къзъл-Яр (Петропавловск, Казахстан) и цялата Улуг-Тюба (област в казахстанската губерния на Волжка България - Туджак), като ги защитавал до последна възможност. Случвало се малкият му полк да стигне до Атбасар и Акмулла (градове в провинция Тубджак). Той вдигнал на престола на Байгул губернатора Тайбуга и получил от него името Караджа. Три пъти - през 1228, 1232 и 1241 г. Ирмай напълно изтребвал заварените от него неподготвени татарски гарнизони на Къзъл-Яр и татарите си измислили поговорка: "Не казвай, че си късметлия, докато не отминеш Къзъл-Яр!" Чак през 1242 г. Субетай успял да изгони Ирмай от Къзъл-Яр и дълго го преследвал в степите, но не успял да го залови. След това Ирмай още три пъти (1246, 1248 и 1256 г.) взимал обратно от татарите Къзъл-Яр...

Батий с армията на Кирай (Гаврило Алексеевич от руските източници; Лек е популярна форма на името Александър, а Кирай - на името Гавриил), в която имало отначало 30 000 брадати уруси или кацапи, заминал на юг, а на рязанската урма от 12 000 войници на Хин наредил да излезе на изток. Рязанската армия неколкократно попадала в засадите на Юнус и от нея до Нови Рязань (Переяславл-Рязански) се добрали едва 1000 човека заедно със самия Хин. Така Юнус и Бургас отмъстили на Хин (Ингвар), син на Пуреш, за нападението срещу хилядата войници на Бургас в 1229 г... Кирай почти два месеца разчиствал проходите в засеката (заруба), която съоръжил още Тит (князът на Козелск - Тит) под обстрел от страна на българите. Чак при Козелск ордата на Батий успяла накрая да се измъкне в степта и да се обедини с Хурран. Хурран с трите си тумена искал в движение да изхвърли Кур-Амир от Козелск, но бил атакуван по фланговете от Юнус и се оказал между два огъня. Хурран не бил размазан само защото на помощ му се притекли двата тумена на братята Бурулдай и Калмак, синовете на Чамбек, брат на Батий. Този Чамбек бил убит от Алиш по време на Алмъшката война и не следва да се бърка със сина на Субетай, наречен така в чест на брата на Батий...

В армията на Кур-Амир се сражавал и полтавският отряд на Байда. Хурран искал да изтрие от лицето на Земята княжеството Мир-Уба, но след тръгването му към

Полтава (Балтавар) от юг по левия му фланг ударила саксинската армия на губернатора Дугар (Тухар). Хурран трябвало да се откаже от похода...

Докато Дугар стоял край Шир (Дон), татарите не можели да предприемат никакви действия срещу армията на Юнус... Чак след пристигането на три киргизки тумена (30 000 бойци) отвъд Булгар-Идел (Волга) на помощ на Субетай той можел да прати Манкай (Менгу) срещу Дугар с два тумена и попълненият с всякакви отрепки тумен на разбойника Калган (един от "половските" вождове). Атакуваният от две страни Дугар започнал отстъпление към Донския брод, но край него попаднал в татарска засада и загинал. За нов саксински губернатор султан Бачман назначил Гали-Беркет (Беркут, или Златен орел), а той поверил армията на Дугар на командването на Канджар-Хин. През същата есен Канджар-Хин по заповед на Беркет отново преминал Дон, присъединил към войските си отрядите на сина на Чия - Арджамак и сина на Джурги Кончак (Юрий Кончакович) - Курбанас и изтрепал 10 000 киргизи и 20 000 монголи, итибаши и тюркмени на Хурран. Татарските ханове, чийто войски понесли сериозни загуби, обвинили Батий за загубите, който избягал след неочакваното появяване на богатирите на Гали-Беркет.. Недоволните ханове накарали Батий да воюва с Беркет със свои собствени сили. Батий пратил срещу град Кър-Алабуга (център на българското владение Будин или Джеремел на Донец Северский) Берке, но той избрал без всякакви военни действия да сключи мир с българските генерали и да ги привлече на татарска служба. Берке приел на служба Арджамак, Курбанас и Канджар-Хин, като обещал да не ги праща да воюват срещу българите... Дал им земи край Дон. Предишните собственици на тези земи тръгнали на поход с татарите срещу Балин (Североизточна Рус) и загинали, а семействата им измрели от глад през зимата (1237-1238 г.)... Част от тези земи по-рано били собственост на калайския (торкско-печенежки) вожд Карасан, син на Кър-Хуза. Той се присъединил към Гуюк край Банджа с 60 000 калаи и огромен обоз, като се надявал на татарската благосклонност. Веднага след нахлуването в Рязанските земи татарите взели всичко от хората му и ги обрекли на гладна смърт. Карасан научил за гибелта на ордата си, а татарите с присъщото им коварство му казали, че хората му са обрани от волжките българи. Юнус се стараел да отвори очите на Карасан и да го привлече на своя страна, ала той предпочел да остане с татарите докрая... През месец януари Гуюк и Менгу (Манкай) заедно с Бури се придвижили към земите около Ока, управлявани от емир Юнус. Юнус, към когото се прикрепили остатъците от рязанците и двата прибалтийски полка, пратени от царя Боян-Мохамед, се сражавал отчаяно. Туменът на Карасан, вървящ преди татарите, бил съсечен до последния човек от българите; така изчезнали завинаги донските калаи!...

Гуюк и Менгу загубили една трета от военните си сили, а Бури - половината; те били страшно ядосани и не пощадили никого. Тукашното население обаче нямало намерение да се предава - то не обичало да се подчинява на която и да е силна власт и отстояло свободата си до последно. Какво изобщо бихме могли да кажем относно българските богатири! Всеки от 12 000-те загинали воители на Юнус убил по трима от татарите и техните наемници... След едномесечни боеве обезкървената армия на Юнус се оттеглила в Раджил (Радилов на Волга), където дошъл да я посрещне лично Боян-Мохамед... Страшните загуби на татарите в сраженията с Буртаската армия на Волжка България ги накарали да се откажат от мисълта за нахлуване в Булгар ал-Харидж или Менгу-Булгар (Казанска България)...

След тези боеве Боян-Мохамед сключил мирен договор с Гази-Барадж, по силата

на който Гази-Барадж признал независимостта на Менгу-Булгар и се задължавал да не напада владенията на Боян-Мохамед, а Боян трябвало да изведе от Волжка България артанските полкове... На прощаване с артанците Юнус им дал цялата военна плячка, а царят им подарил оръжие, коне и доспехи... Три артански (прибалтийски) полка, в които служели най-добрите между шумбутите (литовците), джумгалите (латишите) и маркбашите (естонците), се върнали в родината си през Кортджак (Суздалските земи) с полковите си знамена, съпроводени от хората на Гази-Барадж. След понесените една трета загуби от личния състав в тези полкове останали 12 000 човека...

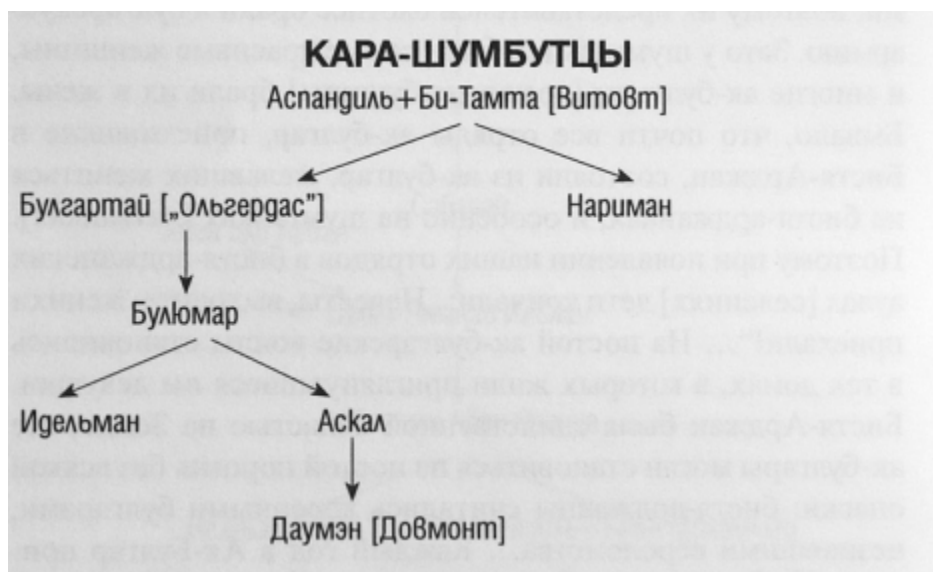
Заедно с тях известно време пътувал от Кортджак към Яна-Галич (Новгород) и синът на царя Боян-Мохамед от маджарската княгиня Лаиш Истан, назначен като посланик на Менгу-Булгар в Новгород. Той не смятал да се спира по пътя, но Барак научил за пристигането му и го поканил на гости в Булимер (Владимир). Лаиш останал поразен колко бързо Барак (Ярослав Всеволодович) възстановявал града - едновременно се строяли около 2000 сгради... Лаиш стигнал до правилния извод, че Барак смята да поддържа мирни отношения с татарите. Целият първи ден от срещата им преминал в разговори колко е нужно на всяка цена да има мир между Менгу-Булгар и Кортджак. "Ние, българите, не трябва да воюваме един с друг!" - убедително заявил Барак на преговорите и така предразположил Лаиш към себе си. Лаиш пък допаднал на великия княз на Кортджак, защото му казал: "Ние трябва да дружим помежду си така, както са го правили хакан Ибрахим Балтавар (1006-1025 г.) и хакан Булюмар (Владимир Святославович, 980-1015 г.) и аз ще укрепвам не само мира между нашите страни, а и обичта!"... След банята, в която Барак собственооръчно натупал с брезови клонки гърба на Лаиш, те отишли на празненството, където били поканени и най-близките на Барак хора. При входа в тържествената зала на новия дворец на Барак двете дъщери на великия княз - Агата и Лейсан (Първи пролетен дъжд, понякога и форма на името Александра) подали на Лаиш чаша бал и ечемичена каша с месо. Лейсан, която държала чашата, гледала Лаиш право в очите, а Агата, която държала блюдото, не вдигала погледа си към него и била цялата изчервена от притеснение. Тези две девойки били смятани за първите красавици на Искел (Рус) и не отстъпвали една на друга по хубост, Лаиш обикнал от пръв поглед Агата... Казват, че тя приличала на прабаба си Биш-Улби (Вишелюба)... Както знаем, първият съпруг на Биш-Улби бил Отяк (цар на Волжка България, 1164-1178 г.), от когото тя родила синовете Алтънбек и Халиб, както и дъщерите Улджан, Зарина и Малика... Зарина се омъжила за емира на Волжка България Данил, син на Кебек (Даниил Кобякович от руските източници) и му родила сина Бурнай... Малика се омъжила за емира Ишкене Хагер-Угль и родила сина му Юнус...

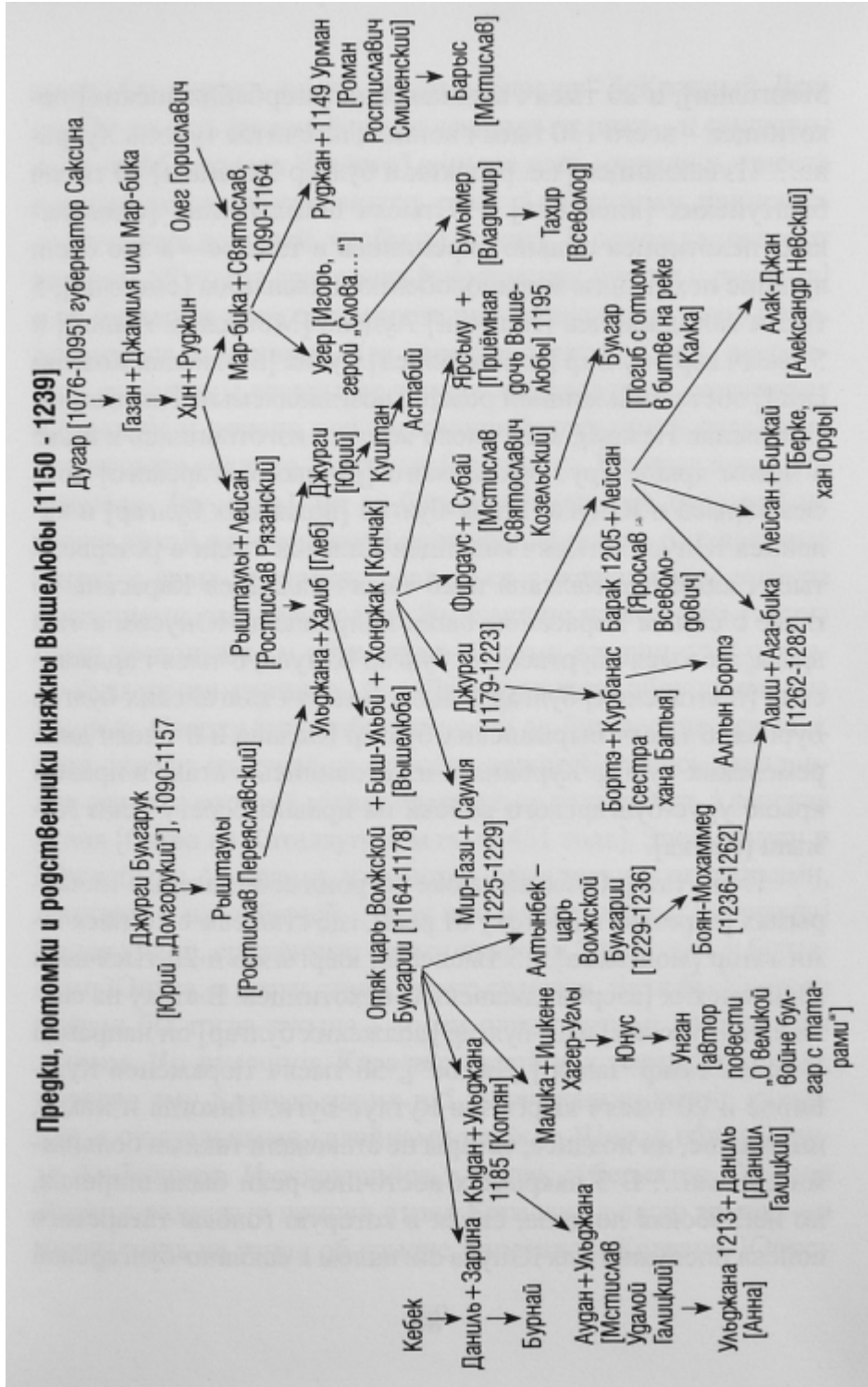
Боян-Мохамед е син на Алтънбек и баща на Лаиш Истан. След смъртта на Отяк Джанги Биш-Улби се омъжила за Хонджак (Кончак, български емир, половски вожд), родила му сина Джурги (Юрий Кончакович) или Кър-Джурги и станала любимата му жена. През 1200 г. Кър-Джурги оглавил Джеремелския или Будински бейлик на баща си и станал автономен съюзник на Волжка България (кара-андаш), за което Челбир му присвоил емирска титла. През 1223 г. заедно с друг български емир - Данила Кобякович той загинал при защитата на Саксин от татарското нападение при Кимер-Чертък (Кимерския вал, Кимерската линия), а владението му поел синът му Курбанас. Сестрата на Курбанас - Лейсан, внучка на Биш-Улби, се омъжила за Барак (Ярослав Всеволодович Суздалски) и му родила не само прочутите синове Ендир (Андрей) и

Алак-Джан (Александър Невски), но и прекрасните дъщери Лейсан и Агата... Самата Биш-Улби, чието име значи "Господарка на петте достойнства", казвала за нея, че има красотата на жените от рода Дугаркан. Емирът и губернатор на Саксин - Дугар или Дугаркан (1076-1095 г.) имал син Газан, женен за Джамиле или княгиня Мар. Син на Газан е Хин, женен за Руджан. Едната от дъщерите на Хин - Лейсан - се омъжила за Ръштаули (Ростислав Рязански), бек на Кисан (Рязань), а втората - Госпожица Мар - за Бат-Аслап (Святослав), син на Халик (Олег Гориславович). Синове на Ростислав Рязански са Халиб (Глеб Рязански) и Юрий. Син на Юрий е рязанският княз Куштан (Велможа, Благородник, както и името Константин), който веднъж при патрулирането си по Хоръс-юла (пътят от Булгар до Киев) спасил от разбойници кервана на търговеца Астабей (Евстатий). Търговецът пътувал заедно с дъщеря си Маршида, която обикнала Куштан и се омъжила за него. Те имали син Евстатий, който заедно с баща си се сражавал в Буртаската армия на Хагер-Углъ и Юнус... Биш-Улби е прочутата дъщеря на Халиб (Вишелюба), която наричали "дау-ани (бабата) на всички руски и волжко-български царе и князе." Тя била родена в 1150 г. и наистина притежавала петте достойнства: красота, красноречие, ум, свирела на домбра (тамбура) и пеела. Първият ѝ съпруг е царят Отяк Джанги (1164-1178 г.), на когото родила синовете Алтънбек и Халиб (богатир, или Глеб) и дъщерята Улджан (Талантливата, или Уляна), а втори съпруг ѝ станал емирът Хонджак (Кончак от руските източници), от когото родила сина Кър-Джурги и дъщерите Лейсан, Саулия и Фирдаус. Освен тях Биш-Улби отгледала и доведената си дъщеря Ярсилу. Ярсилу се омъжила за Владимир, сина на Игор Святославович и му родила сина Тахир (Всеволод)... Фирдаус се омъжила за най-добрия ездач на Искел (Рус) - Субай (Мстислав Святославович Козелски) и му родила сина Булгар... Саулия се омъжила за волжко-българския принц Мир-Гази... Дъщерята на Биш-Улби и Отяк - Улджан (Уляна) през 1185 г. станала съпруга на емира Кидан (Котян в руските летописи), бирмански кара-андаш на Волжка България. Тази Улджан наричат също и Кър-Улджан. Тя родила на мъжа си дъщерята Къзъл-Улджан (Красивата Уляна), която се омъжила за господаря на Галич - Аудан (галицкият княз Мстислав Удалой). Къзъл-Улджан родила дъщерята Яш-Улджан (Младата Уляна), която се омъжила за княза Даниил Галицкий... Майката на Биш-Улби, съпругата на Глеб Рязанский, също носела името Улджан. Неин баща е князът на Переяславл-Южни - Ростислав, син на Джурги Булгарук (Юрий Долгоруки)...

Излиза, че Лаиш, Лейсан и Агата са правнуци на Биш-Улби, която починала в 1239 г. Докато била сред живите, Биш-Улби била несдържана и се месела във всичко. Така през 1185 г. тя организираща бягството на Себер-Угър (Игор Святославович) от плен - той е неин далечен чичо като син на княгиня Мар. Дъщерята на госпожа Мар - сестрата на Угър - Руджан - се омъжила за княза на Смоленск - Урман (Роман Ростиславович) и родила прочутия княз Барис или Улуг-Барис (Великият Тигър, Мстислав Романович, княз Киевски и Смоленски)... През 1207 г. Биш-Улби помирила Къзъл-Булгар (Всеволод Чормни), девер на нейната дъщеря Фирдаус, с този Барис, като по този начин му спасила живота... През 1223 г. след смъртта на сина си Юрий и зет си Даниил Биш-Улби с потъмняло от мъка лице пристигнала в Бащу (Киев) на курултай (военен съвет) на искелските (руски) князе и казала: "Всички вие сте мои роднини и близки, и приятели на Волжка България. Аз, като ваша майка, по-голяма сестра, баба и тъща, ви призовавам единодушно да се вдигнете на война с татарските изверги и да помогнете на Волжка България. Не забравяйте, че Искел и Ак-Булгар са

двете братски половини на Старата Велика България и помогнете на Волжка България, както бихте го сторили за брат си!" Присъстващите на курултая вождове на степните българи Курбанас, Бурнай, Кидан, Калган и Карасан се заклели или да победят татарите, или да умрат заедно с русите. Калган и Карасан станали клетвопрестъпници и Биш-Улби ги проклела: "Да се затрият от лицето на Земята не само те, но и поколението им!" Проклятието се сбъднало... Юнус, чийто полк чакал в Козелск заповед от Челбир за настъпление срещу Юрий Всеволодович Безумния, решил да тръгне срещу татарите и Биш-Улби пред всички прегърнала и разцелувала внука си... Саклано-българската войска (украинско-българска), водена от Барис (Мстислав Романович) и Юнус, изтикала татарите от Калга-Суба (територията между низините на Днепър и река Калка) и се строила за решаващ удар край аула Алмъш (днес Донецк, Украйна) на десния бряг на река Алмъш (Калка). Там бил направен табор (укрепен лагер), обграден с двуколки и талиги, а в него се разположили смоленските и башуйски (киевски) пехотинци с Барис и двама негови смоленски родственици. Отвън на табора се строили конниците на Юнус, който командвал волжко-българските отряди на Курбанас, Кидан, Бурнай Байда, както и прикрепилите се към българите орди на Калган и Карасан и урус-българските конници. Никой от водачите на похода не подозирал, че Калган и Карасан вече били в сговор с татарите. Украинските българи и уруси наброявали 50 000 човека, волжките българи били 30 000-ди, антски черкеси имало 5000, а калаите (торки и печенеги) на Калган и Карасан - 30 000-ди души. Татарската войска била съставена от 25 000 татари на Субетай, 50 000 тюркмени на Куш-Бирде, 35 000 киргизи (включително итибашите - монголски българи, както и 20 000 азербайджански пехотинци - всичко 130 000 войници, като не включваме тумена на Хурран...

От сакланите (русите и украинските българи 10 000 киевски и 5000 смоленски пехотинци се укрепили солидно в табора - това била най-добрата пехота на света, особено смолянците; 5000 галичани на Аудан (Мстислав Удалой) и 5000 черниговци на Субай (Мстислав Козелски) съставляли конния резерв, воден от Тимджан (Мстислав Немия), а 25 000 конници се подготвили за атаката от лявото крило на урус-българската армия на Барис и Юнус. От волжките българи и калаите на Юнус 5000 от калаите на Калган останали в резерв, 5000 калаи на Калган и 20 000 от калаите на Карасан били насочени от Юнус в тила на врага, а 6000 буртаски българи на Юнус, 6000 полтавски българи на Байда, 6000 калгайски българи на Бурнай, 6000 бирмански българи на Кидан и 6000 джеремелски българи на Курбанас се подготвили да атакуват като дясно крило на урус-българската войска на десния бряг на река Алмъш (Калка).

Пълководецът на татарите Субетай също вдигнал лагер на 15 версти източно от реката, където застанал с 20 000 монголи, 15 000 киргизи и 20 000 миджански (азербайджански) пехотинци. За атака срещу сакланите (русите) и волжките българи той събрал 5000 от татарите (монголите) на Чапай (Джебе), 50 000 тюркмени на Куш-Бирде и 20 000 от киргизите на Кутлу-Буга. Никога и никъде, нито преди, нито след това татарите не са атакували с такива големи сили... На три версти източно от реката имало широка, не много дълбока и с полегати склонове долина, и спускането в нея на татарския командир послужило на Юнус като сигнал за саклано-българската атака. Той вдигнал знамето "Къзъл Барадж" (Червеният Дракон) - червена топка с ленти на върха на пика и сакланите на Аудан (Мстислав Удалой) първи от всички тръгнаха на бой и първи от всички прекосили реката. Волжките българи пришпорили конете си, за да не изостанат. На около верста от долината 55 000 саклани (украински българи и руси) и волжки българи в галоп се врязали в татарския прилив, излизащ от долината. Както правилно сметнал Юнус, татарите нямали време да заемат позиции за стрелба и попаднали под ужасяващия удар на саклано-българската конница, най-мощната в целия свят. Никога повече такава великолепна конница не са имали нито русите, нито волжките българи. Дори разярени тигри и лъвове не биха могли да се сравнят с търсеците победа саклани и българи. Татарите били стъпкани и натикани обратно в долината, а саклано-българската конница се стоварила като водопад върху тях. Волко-български стрелци обсипвали със стрели татарите и стрелите не отивали нахалос. Започнала невиждана касапница, с която може да се сравни само Гото-Аланското клане (битката на Каталунското поле в 451 г.). В ролята на Атила били Аудан и Юнус, техните воители били ловците, а татарите - плячката... Паднали и последните монголи на Чапай (Джебе), сразени от барините на Нардуган и буртасите на Юнус, и враговете започнали да се обръщат назад. Ако Карасан бе ударил татарите в тил, нито един от тях нямало да се измъкне жив. Изменникът Карасан отишъл в лагера на Субетай, дал му 5000 свои и 5000 калганови калаи, а с останалите от калаите заминал отвъд Дон, където се представил за приятел на Волжка България. Нуждаещият се от хора саксински губернатор Дугар с радост приел отряда на Карасан в армията си и така никой не узнал за измената на Калган и Карасан. По-късно Карасан излъгал, че е провел атака над лагера на Субетай, но не успял и отстъпил отвъд Дон - и Юнус му повярвал. Уран-Китай, син на Субетай, си спомнил за тоя случай при един от разговорите си с Гази-Барадж и му разказал следното: "Когато баща ми (Субетай) видя препускащите към нашия лагер бесермени на Карасан, ми каза: "Смъртта ни

препуска към нас!"

Оказало се друго - Карасан бил таен съюзник на татарите... Субетай получил от него един тумен войници (10 000) и веднага го пратил да помага на Куш-Бирде заедно с 15 000 киргизи. Куш-Бирде вече се оттеглял, когато свежите татарски сили ударили фланга на Аудан и започнали да стесняват. Юнус избил прикриващите отстъплението татари, поискал да се разгърне и да помогне на Аудан, но го атакувал завърналият се на полесражението Куш-Бирде. Юнус и Аудан видяли, че работата се усложнява и повикали резервите, за да може под тяхното прикритие да се отдръпнат и да подредят полковете си. В този момент изменникът Калган избягал с хората си и ударът на Тимджам спрял натиска на врага само за кратко време. Това време било достатъчно за Барис, Юнус и Аудан да разберат: неочаквано врагът получил сериозно предимство и размазването на саклано-българските войски било неминуемо. Барис, този най-смел и хладнокръвен искелски (руски) емир оставил край себе си само барините на Нардуган, вождовете Андрей и Александър Дубровский), а на всички останали конни саклани наредил да отстъпват. Като не обръщали внимание на дивите викове на татарите, притискащи към реката Тимджан и волжките българи, всеки заминаващ от сакланските вождове - Аудан, Субай, Данил, Булгар, Чумбаш Булимер (Чубатъй Владимир, Владимир Рюрикович), Канил (Святослав Каневский), Младият Игор (Изяслав Ингварович), Шамбат (Святослав Шумский), Атилле Нъшкала (Юрий Несвижский) и другите коленичили пред Барис и му казали: "Татко, прости ни!", а на всеки от тях Барис отговарял: "Бог ще ти прости!" и всичките плачели. Юнус попитал Аудан какво означава това и Аудан отговорил: "Оставяме Барис и близките му заедно с пехотата на сигурна смърт - затова му искаме прошка и плачем от срам, жал и тъга безкрайна!"

Юнус бил поразен от решението на Барис (Мстислав Романович) да загине заедно с тези свои войници, които не може да спаси... и останал с него. На цялата си армия без полка на Кидан той заповядал отстъпление, но не запад, накъдето тръгнали русите, а на север, за да може да се разпилеят повече татарските сили. Все едно, българите от буртаския му полк останали да умрат с него. Курбанас и Байда отвели хората си на север. Заедно с тях тръгнал и полкът на вожда Хурса Йолъг. Кидан заминал заедно със сакланите - владението му Бирман се намирало там. Бурнай, който отклонявал татарите към полето, докато нашите отстъпвали, също решил да остане с Юнус. Пехотинците отворили за хората му два прохода навън от табора и после, в страшна схватка с татарите, следващи по петите полка на Бурнай, едва успели да ги затворят... По това време много от пехотинците успели да се окопаят и да поставят щитове на места, така че лагерът се превърнал в страховита крепост от две части - външен табор и вътрешен табор. В обстрелвания външен табор били само сражаващите се и охраната, а във вътрешния, където стрелите не достигали - всички останали... Така изграденият укрепен лагер издържал цял месец, макар непрекъснато да бил атакуван от вражеските конници и пехотата. Обсадените научили от пленниците, че татарите, преследващи отстъпващите саклани, са убили няколко от водожете им, сред които Субай и сина му Булгар. Субай бил отличен ездач и татарите едва ли биха го догонили. Конят на сина му Булгар бил убит и Субай качил сина си на своя кон, зад себе си. Конят забавил ход и един от татарските стрелци улучил Булгар. Субай видял как синът му пада със стрела в гърба, обърнал коня и с бяс атакувал врага. Яздещите редом с него дружинници-бояри го последвали и всеки от тях преди смъртта си успял да посече няколко от неприятелите. Татарите не успели да победят Субай с мечове и

го разстреляли с лъковете си...

Докато основните сили на полтавските българи начело с Байда, синът на Чия, се сражавали край река Алмъш, князът на Бер-Сала, мразещият мюсюлманите Аслап (Святослав Чорни), организирай поход срещу тях. Переяславците убили вождя на полтавските (арджански) мюсюлмани Сенгил, син на Мир-Булат и 25 000 негови поддръжници, като освен това подпалили и Полтава. Полтавският господар, братът на Сенгил - също Чия - опитал да спре разбоя, но бил заловен и хвърлен в переяславския затвор. Черният Святослав обещал на полтавчаните да убие Чия, ако те нападнат Переяславл. Синът на Сенгил - Сайфетдин - с оцелелите мюсюлмани избягал в северната част на Прибалтика при по-малкия брат на Байда - Арджамак и там се приютили 20 000 бежанци. Злодействата на переяславците изпълнили сърцата на Сайфетдин, Арджамак и техните полтавски българи с жажда за мъст... Всичко това е описал подробно продължителят на "Берсала тарих" (Переяславския летопис) Халим, трети син на Мир-Булат, живял в Чернигов (Караджар)... След завръщането си от Алмъшкия поход Байда трябвало да се заеме изцяло с проблемите на защитата и устрояването на оцелелите полтавчани... Курбанас пък след завръщането си от войната научил, че полубратът му по баща Билюк, който му завидял, е вдигнал метеж и се е отделил в собствено владение - Танъшкия кантон (Харковска област) от Джеремелския или Будински бейлик на Курбанас. Танъш-тюба, където се преместили основните военни сили на Джеремел, откъснала Курбанас от Полтавската област и станала заплаха и за Джеремел, и за полтавчаните (арджани). Курбанас, който като Байда искал да събере нови войски за помощ на Алмъшкия табор, едва успял да сглоби средно голям полк (около 4000 човека) за отбрана на земите си от разбойничествата на метежния си брат. Халим пише, че Курбанас горчиво възкликнал: "Като станах християнин преди Алмъшкия поход, смятах, че богът на православието ще ми помага, но сега виждам как са ме излъгали поповете!" Той потърсил своя поп Демян, за да го обеси, но хитрецът сварил да избяга в лагера на Вишелюба (Биш-Улби) и се опрял на нейната закрила. Попът научил, че господарката много обича да чете и почнал да пише заради нея най-различни глупости. По-късно той ѝ посветил и дастан за гибелта на Рязан, за което му съчинение тя казвала: "Лъжи са това, но са трогателни!" В този дастан Хин е обрисуван като порядъчен човек и под влияние на написаното от Демян Биш-Улби се помирила с въпросния тарикат и дори започнала да му гостува... Никой от сакланските вождове не помогнал на Алмъшкия табор заради свои неотложни дела. След месец непрекъсната обсада към враговете на Барис и Юнус се прибавил и още един - гладът. Разтревоженият Барис повикал в шатрата си Юнус, Нардуган, Бурнай, Андрей, Александър, Савелий и Яков, нагостил ги с конско месо и изведнъж започнал да разказва за открития през 1200-та година в Смоленск нов и строен от камък Български Двор - керван-сарай (хотел) за търговците от Волжка България. Старият Български Двор, сглобен от дърво още по времето на Роман Смоленски (Урман, баща на Барис - Мстислав Романович) се намирал до него и още бил в употреба, но новият го засенчил по големина и удобства. Сред гостите при откриването му били и Себер-Угер (Игор Святославович), и Микаил Кара-Булгар (Михаил Всеволодович Свети), и Абраш (Рюрик Ростиславович), и Вишелюба, и Шамбат, и Атилле Нъшкала, и Субай, както и Хурса (Святослав Олегович), и Хагер-Угъл, и Маджар-Угъл, също и много князе и търговци, които станали свидетели на невиджания по своя размах и разточителство пир, устроен от Барис с помощта на готвачите на търговеца Маджар-Угъл (Синът на Унгареца).

"Никога и никъде не съм ял толкова много и такива вкусни неща, както на това тържество и вече няколко дни го сънувам" - отбелязал Барис и рязко преминал на въпроса за новата беда. "Настъпи глад и след няколко дни ще изядем конете си. Затова с върховната власт, която ми дадохте единодушно на втория ден от обсадата, заповядвам на всички полковници на конницата тази нощ да отидат на пробив - и каквото Бог даде". Той говорил властно и никой не посмял да възрази, мълчали дори Юнус и Нардуган. Малко преди разсъмване, когато всички пехотинци спяли като пребити, надеждните смоленци начело с улуг-устая (инженер, велик майстор) Касма (Кузма) безшумно отворили два прохода в северната част на тabora и конниците на Юнус, Нардуган и Бурнай полетели в степта. Без да пали светлини, Бурнай отвел през една долинка българите право към спящия татарски лагер и Юнус повел хората си на пробив. Без да спират дори за миг, българите преминали през слабо осветения лагер и изчезнали в тъмнината. Вдигнатите по тревога два киргизки тумена се опитали да ги догонят, но няколко конника паднали в долчинка и преследването било прекратено... Когато се съмнало, Бурнай забелязал няколко разузнавачи и предупредил Юнус. Юнус наредил на хората да се приготвят за последен бой - на уморените си коне те нямало да стигнат далеч. Дошлите разузнавачи обаче разказали, че са част от останала след Карасан калайска група, която искала да замине с Юнус за Волжка България. След като цялата група калаи от 3000 конника се приближила до българите, Юнус им взел конете. На тях качил своите хора, калаите поставил по средата на колоните и продължил да се придвижва на север. След достигането на станция Чирша (Липецк) Юнус разрешил на барините на Нардуган да се отделят и да тръгнат на запад. В деня на пристигането на войската на Юнус в Чирша там дошли и патрулите на Иджим Батавил (Дмитрий Путивълски) - големият син на Субай (Мстислав Черниговски) и този на Бурибаш, син на Тенрак и внук на Кумис Ас-Улуг. Дмитрий бил зет на Бурибаш и двамата винаги се срещали с топли чувства... Иджим тръгнал на запад с Нардуган, а Бурибаш заминал с Юнус и Бурнай на изток. Оттогава сприятелите се през войната Юнус и Бурнай били неразделни... Когато стигнали Буляр, царят Челбир веднага свикал Държавния Съвет, където внимателно изслушал докладите им и дарил на Юнус емирска титла... Юнус попитал царя дали до него е стигнал призива му за помощ на Алмъшкия табор и Челбир отговорил, че знае за ситуацията, но не може да помогне на Барис: три дни преди Алмъшката битка към река Урал навлязла татарската армия на Кара-Тогрул от 50 000 тюркмени и 20 000 киргизи и в момента две трети от всичките военни сили на волжките българи сдържали с много усилия натиска ѝ. Останалата една трета не стигала дори за защита на Вътрешна България (Ечке Булгар, Задкамието)... Саксинският губернатор разполагал с всичко 10 000 надеждни бойци и 15 000 съюзници от калаите на Карасан, което не стигало даже за поддържане на реда в разтресения от междусобици Сънджак (Предкавказието). Юнус в отчаянието си поискал от царя да му разреши да използва при Алмъшкия табор бургаските чирмиши, а царят му съобщил, че на третия ден след излизането му от лагера татарите са го разгромили и всички защитници са мъртви. "Обещавам ти да погребя руските князе, които паднаха в Алмъшкия поход у нас, в България!" - побързал да добави царят, който видял колко тежко приема Юнус вестта от Дугар за гибелта на Алмъшкия табор... По заповед на Челбир строителите вдигнали между Ага-Базар и устието на Азна паметник във вида на многогълна висока ограда с прикрепени към нея уруски щитове. Край този паметник, който бил наречен "Паметник на Барисовите синове" или "Паметник на

руските богатири" по-късно сложили в специално направен красив мавзолей саркофазите с телата на деветимата искелски князе - Барис (Мстислав Романович), Субай (Мстислав Черниговски), Булгар, Канил (Святослав Каневский), Яш-Угер (Изяслав Ингварович), Шамбат (Святослав Шумский), Атилле Нъшкала (Юрий Несвижки), Ендер (Андрей) и Искандер (Александър Дубровский), намерени и докарани във Велики Болгар) от новия господар на Калга-Суба - Айбат. Този Айбат - син на Караджар, бил атаман на антските чиркеси - укрите, с които отишъл на служба при емир Данил... Айбат бил надежден и порядъчен човек, самият вожд на барините Арслан го сватосал за внучката си, дъщерята на Владимир Игоревич... Сред антите си Айбат бил известен под името Бай Къзък (Големият Кол). Отиващият на война Бурнай му предал властта над Калга-Суба и Дугар, саксински губернатор, утвърдил решението... Айбат неведнъж нападал татарите, мотаещи се край бродовете на Буричай (Днепър) и го гонил до река Мурай (Берда, влива се в Азовско море), заради което Субетай му бил особено сърдит и пратил срещу него Сигеркан с 10 000 тюркменски конници и 5000-дна пехота. Айбат успял да опази укреплението си Тирен Ирмак (Дълбокия Ров, Изкопа) по образец начин и Сигеркан, който при щурма загубил 3000 от пехотинците, препочел да се върне... По-късно Сигеркан избил дружината на Айбатовия син от 500 човека и се изсмял при новината за решението на Айбат да отмъсти за убийството на сина си: тюркменският вожд се смятал за недосегаем... В края на месец януари 1238 г. Айбат получил заповед от Юнус да атакува татарите в Кортджак и като се престорил на съюзник на Гази-Барадж - носел писмена покана от емира да отиде при него на служба, устроил засада на пътя на татарския обоз при река Булгартай (ляв приток на Клязма, влива се в нея източно от река Киржач). На Всевишния било угодно начело на охраната на обоза да стои същият този Сигеркан... Антите с преграда от подсечени дървета откъснали средната шейна, натоварена с продоволствия. При схватката с охраната Айбат лично убил сина на Сигеркан - Хуш-Тогрул (Тогрул - Белязан от Бог), чиято сотня убила последните защитници на Алмъшкия табор. Обкръженият от враговете отряд на Айбат загинал заедно с атамана си, но пратил в ада 2000 татари. За загубата на обоза Сигеркан бил изправен пред съд, който отчел заслугите му и не го осъдил на смърт, но все пак го разжалвали до обикновен редник. Сигеркан загинал в сблъсък с отряда на Кур-Амир при Козелск и трупът му изпратили на братовчеда му Кара-Тогрул в Курган (Задкаспието) заедно със съобщението от Батий до Угетай за излизането на татарите (монголите) от Искел (Рус)... Казват, че ако Сигеркан не беше убил сина на Айбат, безпощадната Господарка на Отмъщението нямало да доведе атамана в армията на Юнус и Сигеркан не би претърпял такова крушение в житейския си път. Нима обаче другата Господарка - Съдбата - не отваря за нас само една врата?

В края на месец Сърпън (Сърп, Меч, Сабя - август) Субетай от Карасановия кантон отново навлязъл във Волжка България; този път от запад. Едновременно с това от изток отново атакувал Кара-Тогрул. Неговият челен тумен, воден от итибашкия вожд Карабаш, преминал река Урал и само смелостта на опълченците на Хагер-Угълъ заставила суровия воин Карабаш да отстъпи. Кара-Тогрул останал недоволен от отстъплението на итибашкия вожд и искал да го даде на съд, но побеснелият от тая несправедливост Карабаш избягал с тумена си в безкрайната Тубджакска (Казахстанска днес) степ, като се превърнал от ловец в плячка... Преди решаващата атака Хагер-Угълъ предал на Карабаш послание: "Не търси справедливост от татарите, те са оръдие на Сатаната и талмудистката секта; ела на служба на Волжка България!"

Карабаш не послушал гласа на разума и състраданието, за което после съжалил. Всеки свързан с татарите (монголските завоеватели), рано или късно отивал в ада... Слава на Всевишния!... Метежът на Карабаш за щастие на Волжка България отвлякъл част от силите на Кара-Тогул и позволил на опълченската армия на Хагер-Угъл да отиде да защитава подстъпите към българските столици - Велики Болгар и Буляр-Булгар (Биляр)...

Субетай, който изгубил и последните си 7000 пехотинци в сблъсъците с волжко-българските опълченци, които пропускали конницата и биели пехотата на татарите, превел към Симбирските бродове през Булгар-Идел (Волга) 20 000 монголи, 25 000 татарски тюркмени и 25 000 татарски киргизи, включително итибашите - киргизки българи по произход. От двете страни на Симбирските бродове и на другия бряг на Волга покрай град Кермек (лявобрежната част на Уляновска област) и около Велики Болгар и Биляр българските инженери и строители подготвили добри укрепления и капани, направени да издържат за дълга отбрана и засади. Хитрият Субетай се опитал, разбира се, да отиде до Българския и Суварския бродове, по-удобни за него, но татарите му се натъкнали на едно от симбирските укрепления и дали назад след загубата на 3000 киргизи. Наложило се да минат през Симбирския брод с помощта на оказалите се там рибари на Тиле-Джурги (Юрий Всеволодович, Безумният) и да продължат към Кермек, където ги чакала царската армия от 24 000 подбрани бойци начело със самия Хабдулла Челбир Масгут (Масагет). Роденият в Киев Челбир се стараел в боя не по-зле от богатирите (бахадирите) на Барис (Мстислав Романович). В атаката Субетай хвърлил сина си Уран-Китай с 5000 татари и 37 000 тюркмени и киргизи. По всички показатели с изключение на точната стрелба българите отстъпвали на блестящата войска на Барис и на ордата на татарите. Само 6000 от българските аристократи имали доспехи, неразличаващи се по качества от хорезъмските, каквито имали всички татарски войници. В армията на Барис подобни доспехи, правени от български майстори, притежавали към 50 000 души. Когато цар Анбал след смъртта на емир Колин започнал да преследва всичките си политически противници - без разлика, то почти всички най-добри оръжейни майстори от родовете Сабур, Хурса, Сурнай и Бурай се преселили от Велики Болгар, Нур-Сувар и Буляр-Булгар в Чернигов (Кара-Булгар), Киев (Бащу) и особено в гостоприемния за българите Смоленск (Шамлин) при господаря Данлъ-Урман (Роман Славни, Роман Ростиславович Смоленски). Неслучайно в Смоленск се намирили най-големите извън пределите на Волжка България Български Коралхане (оръжейната работилница на Сабурови), Български Двор (керван-сарай), Български Пазар и Български Квартал (балик) на мюсюлмани-българи. Само по брой на жителите Смоленск още отстъпвал на Чернигов, където българите - християни и мюсюлмани - съставяли две трети от всичките граждани, но по ръст на българското население Смоленск бил ненадминат. След 5-6 години Барис напълно би могъл да приеме на своя страна киевските българи-берендеи (барините, баринджари) и черниговските българи-мюсюлмани и така да създаде единна и могъща Уруска държава. Тя лесно би отхвърлила от границите си мръсната орда на смрадливите татари, но отвратителната измяна на Калган и Карасан попречила на Барис Велики да удържи спечелената вече победа над татарите край река Алмъш и довела до гибелта на най-добрите смоленски богатири. Другите смоленски управници не били толкова умни и целенасочени като Данлъ-Урман и Улуг-Барис (Мстислав Романович, "Великият Борис") и мечтата за смоленско великодържавие угаснала. Джурги Булгарук (Юрий Долгоруки) също се

стремял да превърне Кортджак (Суздалските земи) в Нова Велика България и при него броят на българите в Кортджак отстъпвал само на този в Чернигов, но след смъртта му угаснала и тая мечта... Искелските попове навсякъде - тайно и явно - се съпротивлявали на усиляването на българите-мюсюлмани в Искел (Рус). Нека си спомним как поповете от Дулоба (Волин) искаха да изхвърлят тялото на княза Дауд (Давид Игоревич) край запустял път, а поповете в Чернигов отказваха да погребат Себер-Угър (Игор Святославович) в църква или манастир - само защото двамата открито изразяваха уважение към исляма и мюсюлманите... Да положи саркофага с останките на господаря Игор в църква според обряда на православните се съгласил само един поп - този от путивълската църква, която майката на Угър започнала да строи, а я довършила жена му. За сметка на това много попове позволявали на юдейските сектанти да се заселват в Искел и да разширяват влиянието си. Емисарите на рода Натан имали влияние над Роман Галицкий и Улуг-Кой (Всеволод Голямото гнездо или Големият Търбух, както вече беше отбелязано), като напълно подчинили Юрий Всеволодович Суздалски, Ахмак-Джурги (Юрий Ингварович Рязански, Юрий Глупака) и Кара-Бат-Аслап (Черният Светослав, княз на Переяславл-Русский). Извън пределите на Искел юдейските тайни агенти на рода Натан напълно взели под властта си татарския хан Гуюк и много татари, завладели за тях търговските пътища и унищожили враговете им, като започнем с хорезъмския шах Мохамед, който без бой, само по една заповед на някакъв сополив Натанов емисар даде на татарите една четвърт от богатия южен свят с великолепно въоръжение и доспехи за 500 000 души, тюркменските емири Кара-Тогрул и Куш-Бирде, някои узийски (огузки, селджукски) султани и много други големи и малки управници...

Показателно е, че искелските (руски) господари, които ненавиждаха исляма със сатанинска омраза, са помагали на Натанови да разпространят пагубното си влияние върху света. Например Кан-Тюряй (Андрей Боголюбски), който организираше страшен погром на българския квартал в Киев, не пипнал с пръст нито един от юдеите и половината от тях прехвърлил в по-добрата част на суздалския град Владимир...

За да бъде надвигът платеният от рода Натан поход на татаро-монголите са били нужни още сто хиляди смелчаци като тези в армията на Мстислав Романович - но ги нямало. Повечето волжко-български воители отстъпвали във фехтовката на татарите и искелците. Това се получило, защото волжките българи били съставени най-вече от не особено впечатляващите във военното дело печенеги, себери (сувари), кумани (половци) и алани, а сакланите (българи и руси от Украйна) включвали в състава си най-войнствените българи - барините, ковуйте, урус-барсилите, черниговците, аварите и хуно-абдалите - тюркмени. Нека да видим сами: във войската на Волжка България имало само три армии от потомците на абдалите (тюркмени) - това са тези на Юнус и баща му Хагер-Угъл или Хагер-Заде, също с абдалски произход, и армията на абдалския потомък Дугар Саксини ал-Булгари. Само тези три армии атакували татарите заедно с искелците на Барис, а в същото време другите волжки българи само се отбранявали. Не съм ли прав? Също и Челбир в Кермекската битка, която после ще нарекат Овнешка и Хоремска, не е помислил за настъпление, а искал просто да спре врага с отбранителни действия. Ако Субетай беше прехвърлил резерва си през Идел-Булгар по-рано, то Уран-Китай леко би преодолял царската войска. Докато татарските резерви се товарели на суздалските кораби, на бийното поле изведнъж се появила опълченската урма (12 000 войници) на Хагер-Угъл и с една страшна атака принудила Уран-Китай да се предаде! Хагер-Угъл отвоювал за Волжка България огромна победа,

като не загубил дори един човек! Удивеният Челбир веднага, насред полето, облякъл Хагер-Угль в царската си шуба и го провъзгласил за емир...

Избягалият от татарски плен бек Аблас-Хин (Плоския от руските източници) разказал на победния курултай (военен съвет) за гибелта на защитниците на Алмъшкия табор... След заминаването на Юнус пехотинците издържали още три дни. През първия ден Субетай накарал Аблас-Хин да предаде на Барис съобщение да се предаде, ако иска да остане жив. С връщането си в табора Аблас забелязал, че много пехотинци са ранени и половината от тях лежат на земята обезсилени. Барис държал окървавен парцал с дясната си ръка върху лявото рамо, се извинил, че не може да го покани в шатрата си, където се мъчели от тежките си рани двамата князе. "Татарите ни бият с отровни стрели, явно обикновените не ни ловят!" - отбелязал великият управляващ Барис (улуг-емир). Той бил единственият искелски княз, който получил тази височайша титла от царя Челбир. Аблас-Хин, който се явил пред Барис на 22.3.1223 г. заедно с бека Айбат по заръка на емир Бачман, снел от уважение пред Барис своята калансугба (висока шапка) и мълчал смутено. "Виждам, че ми носиш покана за татарската касапница - усмихнал се Барис. - Какво, обещават да ни оставят живи ли тези вампири?" Аблас-Хин кимнал мълчаливо. Барис помолил Кузма да съобщи условията за предаването на всички и той с присъщия си остър език извикал по целия лагер: "Който се е насрал в гащите, може заедно с този бан (пан, господин) да излезе извън табора и да се оправя, за да не вони на нас!" Повечето пехотинци се разсмяхли, а един от тях даже отговорил: "Добре ще е да се изходим, ала няма какво - трети ден не ядем и само пикаем!" Когато две хиляди от киевските пехотинци решили да напуснат укрепения табор с Аблас-Хин, никой от оставащите не ги осъдил, а Барис им се поклонил и им благодарил. Само Кузма промърморил: "За татарска чорба тръгнахте, гледайте да не сложат вас в котлите!"... След два дни и отбиването на още три татарски щурма пехотинците се отдръпнали във вътрешния пръстен на лагера. На третия ден се състояла последната битка на Барис и пехотинците му. Татарите обкръжили Вътрешния Табор и разстреляли последните оцелели защитници. Субетай пощадил само Кузма заради инженерните му умения. Всички искелски князе умрели от раните си. Последен умрял на разсъмване Барис. Субетай наредил на мълчащите си хора да натъпчат трупове на князете между щитове и обявил на войската, че с тези щитове е размазал пленените уруски князе... Предалите се по-рано пехотинци впрочем също били убити...

През продължилата малко повече от месец обсада на Алмъшкия Табор искелските пехотинци и волжките българи на Юнус убили 10 000 вражески конници и 10 000 пехотинци на татарите.

Изброяваме загубите, понесени от армията на Барис.

Загинали всички киевски пешаци, 10 000 човека.

Загинали всички смоленски пехотинци, 5000 на брой.

От петте хиляди барини на Нардуган живи останали 1500 души.

От 10 000 галичани на Аудан (Мстислав Удалой) оцелели 4000-ди.

От 5000 бирмански чиркеси оживели хиляда.

От 10 000 черниговски българи на Субай (Мстислав Черниговски и Козелски) останали 3000 души.

От 5000 северски българи оживели 2000-ди.

От петте хиляди ковуи (каубуи) на Алиш (Альоша Попович от билините) оцелели половината.

Ето загубите на Юнусовата армия.

От 6000 буртаски българи на Юнус оживели хиляда.

От 6000 полтавски българи на Байда останали 2000-ди.

От 6000 калгайски българи на Бурнай - основно кримчани - оцелели хиляда.

От 6000 джеремелски българи на Курбанас живи останали половината.

От 6000 бирмански (причерноморски) българи на Кидан оживели 3500 човека.

Изброяваме загубите на татарските войски в Алмъшката война.

От 25 000 татари на Субетай останали живи 20 000-ди.

От 50 000 тюркмени на Куш-Бирде оцелели 25 000-ди.

От 35 000 киргизи останали живи 25 000-ди.

От 20 000 азербайджански пехотинци (миджански) оцелели 10 000-ди.

От седемте хиляди калаи на Калган и Карасан не оцелял нито един.

В боевете искелската конница загубила 20 000 човека, а при отстъплението - 22 500.

Волжките българи загубили 10 000 души, а при защитата на тabora и отстъплението паднали още 10 000-ди.

В сраженията враговете загубили 5000 монголи, 25 000 тюркмени и 10 000 киргизи, при преследването загинали 3000 техни войници, при обсадата на Алмъшкия табор - 10 000-дна пехота и 10 000 конници.

В края на месец юли саксинският губернатор Дугар (или Тохар, бел. прев.) атакувал намиращият се в Джуреш (Дагестан) татарски тумен на Хурран и го изтикал към Дон. Бойците на Дугар, на които помагали по неволя и калаите на неразобличения изменник Карасан, убили 4000 от враговете и 10 000 техни наемници. Субетай похвалил любимеца си Хурран за издръжливостта му и взел хората му в своята армия. Към Кермек татарите потеглили, като разполагали с пехота от 7000 души и 70 000 конника.

При започването му Северният или Тежкия поход срещу Волжка България бил воден от сина на Джучи (първородният син на Чингизхан) Чамбек, заедно с когото тръгнали и братята му Туки, Хурран, Будурша и Кумай. Чамбак не бил твърде умислен и отначало всичко му вървяло гладко. Случило му се да се увлече по време на разузнаване със сина на Субетай - приятеля му Кичи-Чамбек и край Буричай (Днепър) попаднал на разузнавателен отряд на българи-ковуи. Кидан атакувал тумена на Кичи-Чамбек фронтално, а Юнус и Алиш - по фланговете. В тази първа схватка от Алмъшкия (Калкински) поход загинали и хаканът Чамбек, убит от Алиш, и Кичи-Чамбек, и всички татарски курди... Нататък Тежкия поход бил поведен от Туки (Тукай-Тимур), но братята му не го слушали много. Будурша и Кумай устроили преследване на отстъпващите от Алмъш българи и искелци, макар Туки да ги убеждавал да не правят това, след което се нахвърлили срещу тabora на Барис, ако и Туки да предлагал да оставят обсадените да напуснат сами. Чак след като Уран-Китай с Будурша и Кумай попаднали в плен, Туки овладял положението. Той заплашил Субетай да повдигне дело срещу него за гибелта на Чамбек, накарал го да се предаде на българите и след това се договорил с Челбир за примирие... С царско разрешение Туки навестил пленените Будурша и Кумай и им казал, че Челбир му е казал да решава сам дали да бъдат пуснати от плен или пък не. Братята заплакали и на колене го молели да им прости непослушанието, като се заклели занапред да бъдат послушни винаги и във всичко... Джучи одобрил постъпката на своя любимец и дал на него и потомците му да владеят Хорезм (Караджим)...

Челбир отлично разбирал, че Алмъшкият поход и героизмът на руските князе

начело с Улуг-Барис (Мстислав Романович) са спасили Волжка България. Затова по негова заповед от 1224-та година участниците в празника на Таргиз (празник на българската държавност, продължавал няколко дни и завършвал с Обръщение на царя към народа, молитви и празненство във Велики Болгар на 22-ри юни) провеждали във Велики Болгар и обреда "Помен за Барис и синовете му" (Мстислав Романович и загиналите с него руски князе). При помена споменаваха и каубуйския (ковуйски) вожд Алиш, макар той да бил погребан в Путивль (Батавил). По време на този обряд българският цар и съпровождащите го знатни люде на Волжка България приближавали Руския Паметник (Урус Билгесе), край който били погребани Барис и още осем руски князе в края на квартала Субай във Велики Болгар, слизали от конете и вземали чаши с бал (медовина). Царят държал реч: "Ние сме свидетели, че Великият Борис и синовете му се сражаваха при Алмъш, в Калгайския кантон на Саксинска губерния на Волжка България срещу проклетите врагове на нашата земя и нашата вяра - татарите, и всички те паднаха с доблест при защитата на нашата Българска земя... Ние запечатахме този този подвиг в летописите си и в същата си. Неуморно ще молим Всевишния Българската земя да ражда славни богатири като Барис и синовете му, и нашият народ нека бъде самоотвержен като Барис и да обича Българската земя като него.... Потвърждаваме, че българският народ помни подвига на Барис и синовете му и им се възхищава, като изпиваме тази медовина..."

Разбира се, Челбир и целият български народ се гордеели и с Овнешката битка и царят постановил: "Нареждам град Кермек да се нарича занапред с името Хоррем - за спомен от блестящата победа, която българската армия удържа край стените му, подобно на славната победа на партянските българи над Рим при Хоррем (Каррим)." Освен това цар Хабдулла Челбир, син на Отяк или Чирмиш-Иле, дал на брат си Мир-Гази за спомен от Кермекската битка и почетно име - Хорремшах Чирмиш-Иле уль (син на Отяк): Мир-Гази ръководел войските в разгара на Кермекската битка. На свой ред на победния пир Мир-Гази дал на Челбир почетното име Бадем (Старши) Хорремшах Чирмиш-Иле уль"... При това и Хабдулла Челбир, и Мир-Гази обичали да повтарят: "Доблестта на Барис и синовете му роди Кермекската победа!"...

За Алмъшката (Калкинска) и Кермекската битки, както и за други събития разговаряли Лаиш и Барак, докато се напарвали в банята... Тогава Барак (Ярослав Всеволодович) му казал: "През 1223 г. Юрий Всеволодович вече беше под влиянието на юдея Мойсей, когото направи везир (главен министър, както и финансов) и по съвет от този враг ни представи татарите по следния начин: "Това е кумански (половски) род, когото някога са изгонили от степта и оттогава си търси ново място в света!" По съвет на тоя талмудист Юрий забрани на нас, братята си, да оказваме помощ на сакланите (украинските руси) в тяхната война с татарите. И аз - грешникът - дори се зарадвах, когато татарите разбиха сакланите, а после нахлуха и във Волжка България; тогава бяхме много сърдити както на сакланите, така и на Челбир. Караунжайският разбойник Иляс завладя Устюг (Джукетун), а за това нападение Челбир обвини нас (суздалците), а всички наши владения в Бирман (Поморието, Подвинуето) и Къш-Тирма (Кострома) ограби и опустоши.

Своето автономно владение Радилов, което сам даде за управление на Тънчек (Тихон, Святослав Всеволодович), Челбир за едното нищо през 1219 г. реши и го разруши.

Когато Бураш, зависим съюзник на Ак-булгар, реши да стане балински (суздалски) зависим владетел и стана такъв, Челбир отново незаконно запаля града му Джуне-

Булгар (Новгород Нижни) през 1221-ва година... Юрий се обиди, каза: "Царят (Челбир) не ни брои за хора!" и отвори война с него заради бейлика Бураш. Всички ние подкрепихме Юрий - всеки от нас му беше задължен за нещо... Но Юрий е виновен затова, че по съвет или заповед на своя Мойсей ни излъга - представи ни Алмъшката и Кермекската битки за незначителни сблъсъци. Истината за съжаление научих чак през 1232 г. от писмото на Алтънбек (български цар, 1229-1236 г.). Ако я знаех по-рано, в 1229-та година, то нямаше да се помиря с Юрий, а щях да го сваля и да сключя съюз с Алтънбек. През 1232 г. Юрий с различни хитрости ми взе всичко в Суздал и аз вече не можех да направя нищо срещу него". Барак също не казал на Лаиш цялата истина, която това писмо съдържало. Между другото Лаиш вече бил чел писмото: Гази-Барадж прихванал пощальона в Балин и след сключване на договора с Боян-Мохамед за взаимно ненападение по Кама и Планинска България (десния бряг на Волга от Казан до Самарска област) му го връчил... В това писмо Алтънбек съобщавал не само за тези битки, но и за залавянето от хората на царя "при боя с татарите на Батий двама от хората на Юрий Всеволодович (Безумния), синове на неговите бояри Тудар (Фьодор) и Легдан (Локоток?). При разпита те казаха, че са изпратени от Юрий при Субетай при Тихата Река (Тин-Агиш, от това българско название на реката идват руското име Тихият Дон и гръцкото Танаис) още в 1223 г. да доставят писмата на татарските предводители до суздалския княз (Юрий Всеволодович). При тях беше и писмото до везира Мойсей и Юрий Безумни от хакана Гуюк, но те успяха да го накъсат и оцеля само част от него с печата на Гуюк..." Лаиш не споменал пред Барак, че писмото от Алтънбек му е познато - князът видимо не желаел да споменава повече подробности. Той само попитал Барак: "Какво се случи с Мойсей?", на което князът с удоволствие отговорил: "Хванаха го безбрадите урускурали и го обесиха на първото дърво, че доста пакости им натвори... И на мен да беше ми паднал - така щях да постъпя с него!"...

Лаиш изведнъж забравил за всякакви дипломатически разговори, когато видял госпожица Ага (княжна Агата)... Урус-барсилите, които се смятали за предци на всички уруси (русичи), били познати със затворничеството на жените си. Този обичай възприели от абхазите (адигите), когато още живеели в Тамян (Западен Предкавказ). Отстрани изглеждало, че Барис нарушава уруската традиция, като позволил на Лаиш да се срещне с дъщерите му. От друга страна имало уруски обичай, който разрешавал срещите на младежи и девойки - роднини по женска линия - и според него Барис строго спазил уруския закон: Агата, Лейсан и Лаиш били потомци на Вишелюба (Биш-Улби) от трето коляно (тоест девойките били трети братовчедки на Лаиш). След срещата на младите последвали разговори и действия, разбираеми само за познавачите на българските обичаи. Лаиш казал на Агата: "Сухата каша ще заседне на гърлото ми!" Това означавало, че Лаиш е обърнал внимание на Агата и я моли да му поднесе медовина (бал). Без да вдига поглед, Агата дала на Лейсан ястието, а тя й подала чаша и Агата угостила с напитка Лаиш. Той изпил медовината и споменал, че сега вече може да хапне. Агата дала чашата на сестра си и поднесла каша с месо на Лаиш. Той изял една лъжица каша и сам поднесъл лъжицата на Агата. След това изял почти всичкото месо, като оставил на Агата само едно късче, а Агата изяла с неговата лъжица всичката останала каша. Това означавало, че те са се харесали взаимно и Лаиш предлага на Агата да се омъжи за него. След това Агата и Лейсан мълчаливо се отдалечили и едва тогава Агата погледнала за малко към принца. Този миг бил достатъчен за Лаиш; той видял, че очите на избраницата му греят от щастие. Всичко

това било видно не само от Барак и слугите, но и от боярите и съветниците на балинския княз, които се тълпяли на входа на залата. "Така се прави по нашенски, по български!" - казал Барак и погледнал умиротворен близките си. Те рядко виждали такъв поглед у княза и без излишно протакане дружно се съгласили с тази му мисъл. Пирът бил славен и боярите, стареещи се да угодят на домакина, непрекъснато говорили за българството на русите и за нуждата руси и бесермени (волжките българи) заедно да противостоят на общия враг...

Лаиш се събудил на следващия ден в определените му покои, привел се в ред и се помолил, а слугите го завели при домакина. Той седял в семейната трапезария на маса с различни ястия, станал при появата на Лаиш и го поканил да седне редом с него. Дватама закусили и успели да преговорят отново всички въпроси. Барак се съгласил Кострома, Радилков и Нижни Новгород по време на войната (на Боян-Мохамед с татарите) да останат подвластни на Боян-Мохамед - при условие в тези градове да присъстват суздалски посланици за съвместно решаване на възможни спорове.

Лаиш обещал Менгу-Булгар да не воюва с Кортджак (Суздалското княжество) и да не праща на територията му каквито и да било войски. Барак отговорил, че няма да възрази срещу прехвърлянето на артанските (прибалтийски) полкове във Волжка България през земите на Новгород Велики. Бегълците нямало да бъдат връщани веднага, щели да изчакат по-добри времена...

"Дай, Боже, нашите две страни да изпълнят тези уговорки!" - отбелязал след края на преговорите Барак... На вратата се показал прислужница, но не влязла в трапезарията, чакала покана. Барак и дал знак с ръка. Тя влязла и сложила на масата блюдото, от което госпожица Ага угостила преди пира Лаиш - кашата с месо. Чинията била празна... И Лаиш, и Барак просияли: това означавало, че на сутринта княжната е изяла оставеното късче месо и така дава съгласието си да се омъжи за царевича. Барак протегна ръце към Лаиш и двамата се прегърнали. След показаното родителско одобрение на взаимната обич на младите Барак казал на принца: "Сега иди в Новгород Велики и се занимай с тамошните работи, а като се справиш - пращай сватове, аз ще благословя вашия брак с Агата... Ти много ми напомняш големия ми син Тудар (Фьодор). Юрий ми го отне и се опита да го направи подобен на себе си, но синът ми така или иначе приличаше на мен... През 1232 г. Юрий според договора с татарите за съвместни действия срещу Волжка България прати моя още съвсем млад Тудар заедно със сина си Всеволод в поход към Буртас и им обеща лесна победа: по това време почти цялата войска на дядо ти Алтѣнбек воюваше срещу татарите на Батий при Богулма. Хагер-Угль успя да стигне Богулма навреме с армията си и Алтѣнбек успя да насочи към Буртас (градът е бил разположен на изток от Пенза) отряда на баща ти Боян. Боян дошъл по-рано и направил засада. Част от хората му, които си дали вид, че служат на Всеволод, изпълнили престорено бягство към мястото на засадата. Всеволод казал на Тудар: "Аз разбих бесермените (волжките българи) - искаш ли да се отличиш поне в преследването им?" Тудар, който бързал да докаже, че е станал храбър воин, радостно препуснал към капана и получил тежка рана в гърдите... Тогава той ми каза, че раната е дребна, но на следващата година раната му се отвори и той умря в деня на сватбата си, като не успя да се ожени. Гостите ни седнаха около масата, но за помен. Него ден сторих грях - пожелах смърт за Юрий и семейството му и за нещастие това ми желание се изпълни... Не можах да оженя Тудар, но ще направя всичко, за да вдигнем твоята сватба, искам да мога да те нарека свой син с пълно право. Ще ти дам сто от най-добрите войници в света - те

няма да допуснат не стрела, а муха да прелети край теб!... Сприятелете се в Новгород Велики с моя син Алак-Джан (бъдещият Александър Невски) - знам, че и двамата сте честни и можете да бъдете надеждна опора един на друг. Внимавай с кого се сдружаваш в Новгород; народът там е шарен и могат да те убият от едната завист или от ревност. Цял живот се опитвам да превърна яна-галичкия туралък (Новгородската Република) в княжество, но той така си и остана гнездо на разбойници..."

Въодушевен от мисълта за предстоящата женитба, Лаиш с пеещо сърце се отправил от Владимир в Новгород. Преди тръгването за Кортджак (Суздалщината) Боян-Мохамед му казал: "Помни, че тоя крехък на вид, но много жилив в действителност княз са го нарекли така не само заради яростта му на война и в управлението, но и заради желязната му хватка във всяко едно нещо. Той има много високо мнение за себе си и не понася да бъде обиждан - затова не се присламчва нито към нас, нито към татарите. Той е решаващата фигура на шахматната дъска на живота на Менгу-Булгар. Ако трябва, отстъпи му нещо, но движи в необходимата ни посока. Докато страшният за всички искелци (руси) Барак е с нас, Менгу-Булгар е неуязвима за татарите..."

В Новгород Велики Лаиш наистина се сприятелил с Александър и когато той се преместил в Кортджак, Лаиш тръгнал с него... През 1242 г., когато Александър се готвел за битката край езерото Нурма (Чудското езеро), Лаиш редом с него посрещал поредния полк от прибалти, съгласили се да послужат на Менгу-Булгар. Едва 6000 шумбути (литовци), джумгали (латиши) и маркбаши (естонци) дошли до лагера на Лаиш и пристигнал куриер от Александър и предал молбата му: "Братко, ако съм ти скъп - помагай! Кръстоносци и техни наемници на брой 27 000-ди ме притискат на бойното поле, където мен и новгородците ми ни заплашва гибел, а малкият ми брат Андрей нещо се бави. Ако не ми помогнеш сега, повече жив няма да ме видиш, прощавай, братко!" Лаиш с полка си начаса потеглил към брега на Нурма и успял да удари фланга на атакуващите кръстоносци. Не очакващи тая изненада, кръстоносците в движение започнали да се разгръщат срещу воините на Лаиш, но те им пречели, секли ги с дълги брадви и ги пробождали с тежки копия. В разгара на схватката пристигнал и Андрей, като след неговата атака кръстоносците побягнали... Като плячка Лаиш получил 2000 комплекта добри доспехи, откупил още 1000 броя от другите победители и въоръжил отлично полка си. Александър бил толкова доволен от победата, че разрешил на хиляда новгородци с негови брони и оръжие да отидат да послужат на Менгу-Булгар. Литовците водел пруският вожд Нарим, син на Кавес. Той отишъл на българска служба по покана от баща си Кавес, който останал да живее в Менгу-Булгар, приел исляма и името Хафиз. Нарим последвал бащиния пример и завинаги останал в Менгу-Булгар, като станал господин Нарим (Нарим-бай). Латвийците и естонците предвождал Турма, чието име нашите бързо превърнали на Тирма. Той бил най-висок от всички и скоро го наричали Тау-Тирма (Големият Тирма). Хилядата галисийци (новгородци) водел Аган (Акинтий), а хората му наричали аганбаши (Аганови глави). Всички те с малки изключения останали да живеят в Менгу-Булгар. Артанците (прибалтите) били разселени основно по бреговете на Средна Миша (Миша или Мьоша - десен приток на Кама), където техни опорни пунктове станали Шедке (Шатки) и Шаули или Шали. Известен брой от тях водел синът на Нарим-бей - Субай и тях поселили заедно с новгородците-аганбаши в Тирла-Суба (междуречието на Волга и Долна Мьоша), където Субай основал града Суба-Кала, а Агановият син - Нил или Нал-Гази основал града Налгази... При цар

Алтѣнбек нашите кубачии (ковачи на брони) от рода Кичи-Бурай, който след татарското нападение над Буляр в 1236 г. бил изведен от Велики Болгар в Казан, започнал да получава наистина големи военни поръчки, но едва при цар Боян-Мохамед бил достигнат обемът на производството на смоленските Сабурови - 2000 броя тежки доспехи годишно... Угарците и поляците разнесли в Западна Европа преди войната с татарите модата на българските шуби, подплатени с кожа и от 1187 г. българските кервани с кожи се срещали по всички европейски пътища. Именно търговията с кожарски изделия позволила на Боян да облича в тежки брони всяка година по 2000 богатира. В края на 1242 г. и началото на 1243 г. прибалто-новгородският полк, начело на който назначили бека Ялчѣгул Хафиз, син на Маметкул...(текстът прекъсва).

Маметкул паднал с хората си в първия ден на месец Казан (септември) 1236 г. в битка с татарите и Ялчѣгул имал само една мечта - напълно да отмъсти на татарите за бащината смърт. Негови полковници (сюбашии) станали Нарим-бай, Аган и Тау-Тирма... Когато през зимата на 1243 г. три татарски тумена на Бурулдай, Кара-Малай и Бай-Тимер опитали да завладеят Менгу-Булгар и в три колони преминали Кама на пространството от Сарѣгтау (Сврачите планини) до Джукетун (Жукотин, днес Чистопол), те веднага се натъкнали на лабиринт от барински валове, покрити с лед и осяени с опитни арбалетчици. От горичките блуждаещите под непрекъснат обстрел сред валовете татари били нападнати от барините, които след арбалетния залп се залавяли за дългите брадви и тежките копия. Като оставили по валовете една трета от хората си, татарите едва се измъкнали към горите на река Мъоша, но там ги атакувал полкът на Хафиз Ялчигул. Със събаряне на предварително подсечени дървета артанците от Шедке (Шатка), Шаули и Тау-Тирмен разделили още една трета от враговете на 20-25 групи и ги съсекли с дълги брадви. Последната третина от татарите от Шаули се изтеглила въвн от Менгу-Булгар (Казанска България) по леда на Мъоша, но до Курбей, на място с високи брегове, а този единствен останал им път бил запрещен от Аган с дървета. Повечето от останалите татари на Кара-Малай били убити от прибалтите и аганбашите. Само Бай-Тимер с шепа хора се измъкнал от клопката и се предал на барините на Бахтияр, зета на Гали-Беркет. Бурулдай още при първия вал усетил изхода на цялото предприятие, престорил се на тежко ранен и спешно избягал в Бурда (Оренбургски район). Тумена му съпроводил до ада синът му Курт, когото барините убили. Туменът на брата на Бурулдай (Бурундай от руските източници, воювал с Даниил Галицки в 1260 г.) - Калмак се опитал да помогне на загиващата татарска армия, но багратите на Джураш, сина на Боян-Мохамед, тръгнали напречно на Калмак от Шегер (Шугурово) и го накарали да се прибере в Бурда... Курбанас, който предупреждавал Батий за лошия край на похода и решително отказал да участва в него, Батий впоследствие оженил за сестра си Борте и го издигнал до ранга на свой беклербек и югур (наместник) на Среден Дон, а Бурулдай бил разжалван и пратен като стотник в тумена на Калмак. Едва при Берке Бурулдай отново се издигнал... За дъщерята на Курбанас и Борте - Алтѣн-Борте се оженил Галимбек, синът на Гази-Барадж...

След Лаиш през същата 1239 г. двореца на Барак посетил и хаканът Биркай (хан Берке). Той одобрил договорките на Барак с Боян-Мохамед, защото бил поддръжник на признаването на независима Менгу-Булгар и съобщил на княза плана си за съвместните им действия... Хаканът изявил желание да се сроди с Барак и князът го запознал с дъщеря си Лейсан, скоро тя се омъжила за Берке... Лаиш бил посланик на

Менгу-Булгар в Суздалските земи до 1262 г. През тая година хан Берке върнал на Боян-Мохамед град Казан, Боян се отказал от данъка, взиман от част от Суздалщината и за това получил Вътрешна (Ечке) България (Задкамието с град Велики Болгар). Скоро след това Боян-Мохамед починал и цар на Менгу-Булгар станал Лаиш Истан. Негова столица останал градът Ечке-Казан или Иске-Арча (Вътрешен Казан или Старият Арск), основан от Боян-Мохамед в 1247 г. Тук през 1282 г. след двадесет години управление (1262-1282 г.) Лаиш завършил земния си път. През 1277 г. хакан Манкай-Тимер (Менгу-Тимур, 1266-1282 г.) поискал отново Вътрешна България да мине под управлението на Кара-Улуса (Ордата), но получил отказ и нападнал Менгу-Булгар. Тогава старият вече Юнус не отстъпил от укреплението Татяк или Джанатъш, до стария Буляр и казал: "Нека Джанатъш да стане моят Алмъшки табор!" Той удържал две години укреплението, което понякога наричали Нови Буляр и паднал геройски при защитата му заедно с полка си. Всеки от воините му пратил в ада не по малко от трима татари и Менгу-Тимур, уплашен от такова ожесточение, не се решил да продължи сам обсадата и пратил отвъд Кама племенника си Коръм-Тимер с два тумена (20 000 бойци). С Коръм-Тимер се случило същото, което и с Кара-Малай: 2000 казански казаци-барини на Мохамед-Гали, син на Бахтияр, 6000 потомци на артанците и аганбашите и 2000 чирмиши (дребни български рицари) направили войската на Коръм-Тимер на пух и прах, а предводителят на чалинските чирмиши Уразай, син на Читай, с точен изстрел напътил Коръм-Тимер към ада... За да не бъдат забравени имената на добрите хора, ще изброя тук най-известните представители на някои от родовете.

Тухчиеви

...Синове на Джир-Бурат са Алип-Барин и Чил-Бурат... Син на Алип-Барин е Алабуга, който имал двама прочути синове - Тулуш-Гали Мохамед и Гюр-Куман Туки.

Син на Тулуш-Гали е Курнан-Мохамед, негов син е Самат, негов син е Кур-Батир, негов син е Шамил-Мохамед, негов син е Нуретдин-Мохамед, негов син е Хамид, негов син е Шалчи, негов син е Биккан, негов син е Белек-Амир ал-Соба, негов син е Бахтияр, негов син е Мохамед-Гали, негов син е Джанатъш...

Син на Гюр-Куман е Рауз, негов син е Руджа Нардуган, а той има двама известни синове - Бахту и Адам Татра... Син на Бахту е Тансар, той има двама известни синове - Ахмад Куман и Баксар. Син на Ахмад е Турджан Хумар, негов син е Хасан, негов син е Мардан, негов син е Хали, който има двама известни синове - Мансур и Камал.

Син на Мансур е Шамил, негов син е Биркай, негов син е Камал. Син на Камал е Багун...

Син на Баксар е Билджар, негов син е Минджар и той има двама известни синове - Кюнтувда и Арслан... Син на Кюнтувда е Билджар, негов син е Нардуган, той има двама известни синове - Арслан и Асхат... Син на Арслан е Вил или Бил, негов син е Иджар-Бил...

Син на Адам Татра е Бакдан Мукет (Богдан Могута), негов син е Куран, негов син е Ирдан, негов син е Илдан, негов син е Турджан, негов син е Арджан, негов син е Иляс, негов син е Турджан...

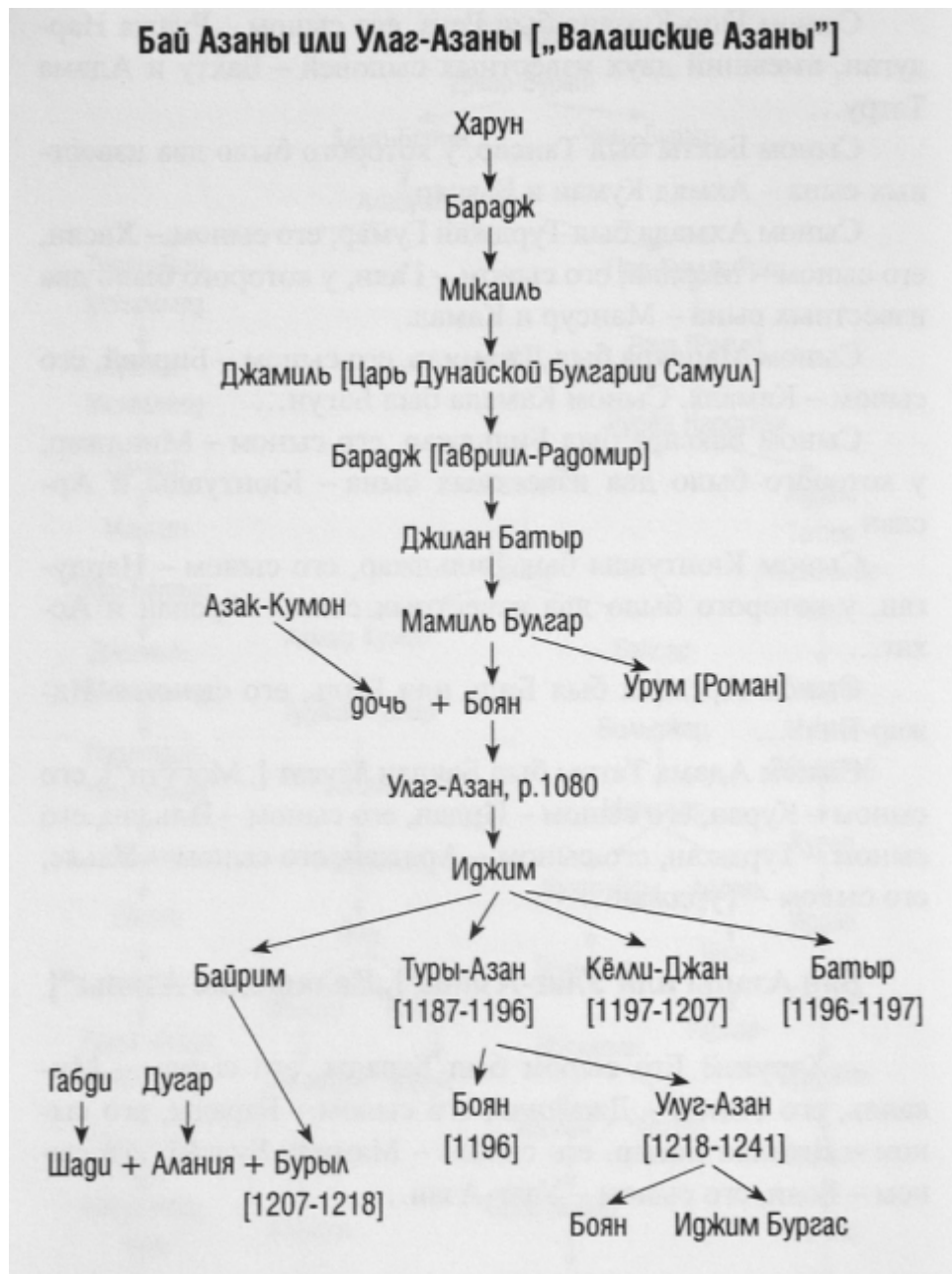
Бай Азани или Улаг-Азани (Влашките Асеновци)

...Харун (Арон)... Негов син е Барадж, негов син е Микаил, негов син е Джамил (Самуил), негов син е Барадж (Гаврил-Радомир), негов син е Джилян Батир (Петър Делян), негов син е Мамил-Булгар, негов син е Боян, негов син е Улаг-Азан...

Син на Улаг-Азан, роден около 1080 г. е Иджим (Димитър?), който имал трима прочути синове - Туръ-Азан, Кьолли-Джан (Калоян) и Батир (Петър)... Азан имал двама сина - Боян, който загинал заедно с баща си през 1196 г. и Улуг-Азан, който имал също двама сина - Боян и Иджим Бургас. И Туръ-Азан, и Батир, и двамата Бояновци, както и Иджим Бургас завършили "Школата за принцове", основана още от Талиб - или факултет на булярския университет "Мохамед-Бакирия". По тази причина в Дунавска България някои ги смятали за мюсюлмани, макар и да не са приемали ислям. Българската "Школа за принцове" са завършили и Ръштаулъ Кисански (Ростислав Рязанский), Булюмар Кара-Булгар (Владимир Святославович), брат му Субай (Мстислав Святославович Козелски), синът на Субай - Булгар, Себер-Угър (Игор Святославович Новгород-Северский), неговият син Владимир, Тахир (Всеволод Владимирович), Ак-Бат-Аслап (Святослав Рилски), Барис (Мстислав Романович) и някои от синовете му... Джурги Булгарук (Юрий Долгоруки), Куштан, синът на Джурги Кисански (Константин, син на Юрий Рязански), Куштан, син на Улу-Кой (Константин, син на Всеволод Голямото гнездо)...

Възрастта нямала значение в "Школата" - в нея учили заедно и живеели като едно голямо семейство беловласи князе, отроци и юноши от Искел (Рус), Маджар (Унгария), Ак-Унджа (територията между Беломорско-Балтийския Канал и Нижна Печора), Байгул (Западен Сибир), Урай (Ура, Далечният Изток), Бейсу (Вису, Източен Сибир), Улуг-Хин (Индия), Саксин (Крим, Причерноморието, Предкавказието, Долното Поволжие), Улаг или Аблак (Влахия - Румъния и Молдова), Тавиштай (Финландия), Карелия, Кара-Китай, Артан (Прибалтика), Барджил (Иран), Миджан (Азербайджан), Урта-Ибер (Грузия), Садъм (Скандинавия), Кермек (Германия)... Зрелият мъж Себер-Угър учил заедно с юношите Бирак (Берг) от Садъм и Унган (Юнген) от Кермек, децата на Аббас от Иран, Дмитрий от Урта-Ибер, Мир-Гази и Мохамед-Гали от Волжка България...

Всичко в групата на Себер-Угер имало 12 принца и князе, които изучавали различни науки, езици, коневъдство - водено от бека Балук (Балок) от Маджария, оръжейно дело - водено от Гали Кичи-Бурай от Велики Болгар, фехтовка - водена от Чаплъ Сантамир (Сандомирски) от Байлак (Полша), военна тактика - водена от Кан Гулян (Ханс Клайн) от Кара-Саксин (Саксония), военно-строително дело - водено от Куштай от Къзъл-Ибер (Испания), борба - водена от Алдан от Къзъл-Кашан (Уйгурия), дипломатия - водена от Аджар (Азарий) от Урум (Византия), патрулиране на търговските пътища - водено от чичото на бъдещия губернатор на Саксин - Гали-Беркет, музикално изкуство - водено от Ямай Сувари. Ханс Клайн бил откупен от полски плен от волжко-българския търговец Асад Байлак в 1181 г. и се отличил при превземането на рязанската крепост Кичи-Мишар (Касимов) през 1182 г. В 1183 г. по негов план Хуза разгромил суздалските и рязански войски край Дебер (град на

Средна Свияга)... На боен патрул учениците отивали по желание... По четирите ъгъла на сградата на "Школата" били построени със средства на учениците и техните родители и роднини мечет, католическа и православна църква, будистки храм...

Преподаването и общуването в училището се извършвало на тюрко-български език, на който говорели всички знатни хора от Искел (Рус), Кара-Бурджан (Дунавска България), Маджар (Унгария), Влахия, Караджим (Хорезм), Персия, Прибалтика, Селджукска Мала Азия (Узи-Капдаг), Идеган (Седморечието), Тамта (Турфан, Западен Китай), голяма част от благородниците на Източна Полша, Арабия, Иске-Сувар (Ирак), Индия, Египет, Урта-Ир... Лаиш, който мечтаел да научи кара-улчийския (славянски) език, двадесет и четири години живял в Кортджак (Суздалска област) и Яна-Галич (Новгород Велики) и не научил дори една славянска дума - всички наоколо говорели с него само на тюрко-български... При това голяма част от простолудието в Рус и Полша говори на "славянски" език. Така смоленските пехотинци, набрани измежду тамошните "славяни", научили Юнус на две славянски думи: "субаш бак" и "бурат" (изкривените "спаси Бог" и "брат")... При това кара-улчиите ("славяните") от Бирбат (Припят, Украйна, Беларус), Смоленск и Черниговска област знаят за своето българство, а кара-улчиите от Суздалщината с изключение на Джир (Ростовска област) и Новгород - не... Иджим Бургас, който оглавявал 30 години Сура Кирбап (Сурската Отбранителна линия) и брат му Боян, бивш посланик на Волжка България в Дунавска България за цели 50 години, казвали, че в Дунавска България всички, които говорят на "славянския" език, се наричат само и единствено българи и смятат ахилския или кара-улчийския език за един от седемте изконно български езици. Така пише и Сулейман ибн Дауд ал-Саксини ал-Булгари: "Тавиштайският (фински), джуграйският (унгарски), кара-субашкият (чувашки), фарси (староперсийски), ахилският (кара-улчийски), абхазкият (адиго-абхазки) и тюрко-българският езици са седемте изконно български езика"...

"Школата за принцове" възпитавала у князете на държавите, възникнали на мястото на Стара Велика България чувството за братство, което помогнало да отслабне напрежението на някои междуособни войни. Когато през 1181 г. пламнала голяма война между Рус и Волжка България - Хунската война, то Барис (Мстислав Романович Смоленски), чичо му Кочлъ Дауд (Силният Давид, Давид Ростиславович), Мардан Кара-Булгар (Ярослав Всеволодович Черниговски), Булимер Кара-Булгар (Владимир Святославович Черниговски, авторът на "Словото..."), Хабдулла Челбир и още няколко господари от двете страни бързо се опомнили, сетили се за братството си и заедно погасили войната. Хунската война била подкладена с цел отслабването на Волжка България и Рус от емисара на рода Натан и везир на Всеволод Голямото Гнездо) Маздък (Мордехай), а я раздухвал главатарят на Шир-Калайската Суба в Голямата Извивка на Дон - Хуза, ръководителят на балинджарското (източно-европейско) отделение на куштуйския серкелък (шиитската секта) Калджавъз-Коже (Лудите Джинове, асасините), които действали в голяма степен с парите на Натанови и по техни указания. Емисарите на тази секта проникнали сред хорезъмските тюркмени и започнали да ги подготвят за превземане на властта в Хорезм, както и за нападение срещу Волжка България. Хуза имал трима известни синове, единият от които - Урман (Роман) - бил приятел на Волжка България, а другите двама - Изар и Карасан - я мразели. За да разшири влиянието си, Хуза прехвърлил една от своите три орди - всяка от тях наброявала 50 000 калаи (торки и печенеги) в Бирман (Причерноморието) на десния бряг на Кубинеш (Южен Буг). Тази орда водел Изар -

баща на вожда Калган. Ако Улуг-Барис (Мстислав Романович) два пъти спасил Волжка България от катастрофа - в 1183 г., когато не допуснал изпращането на голямата смоленска армия срещу Буляр, и през 1223 г., когато войските му заедно с Юнусовата армия изтребили в Алмъшката (Калкинската) битка 45 000 тежковъоръжени конници на Субетай от 90 000 налични и не позволили на 90 000 тежковъоръжени врагове да размажат 14 000-дната тежковъоръжена конница на Челбир, то Изар, Калган и Карасан два пъти се опитали да погубят Волжка България... Мардан Кара-Булгар, Кочль Дауд, Булимер Кара-Булгар получили от Челбир емирски титли, а Барис дори станал велик емир; Изар, Карасан и Калган заслужили единствено проклятията на българския народ... Мордехай подкупил началника на суздалската стража в Кострома и той пуснал отряд ушкуи (речните разбойници), които разгромили Алабуга и още няколко селища. Обиденият Челбир, подтикван от Чалмати - също таен член на левитската секта на Натанови, прибързано атакувал крепостите по поречието на Ока и в Суздал, което дало повод на Всеволод Голямото гнездо да подтикне руските князе срещу Буляр в 1183 г. Междувременно Кончак, който влязъл в сектата на Хуза, обявил за нов данък, наложен на руските търговци - една пета част, русите се възмутили и той им затворил пътя към Предкавказието, като започнал заедно с Хуза да прави набези из Саклан (Украйна)... За щастие Челбир осмислил вредата от Хунската война и през 1186 г. сключил на преговорите в Данай или Танай (крепост около Алабуга) мир с Рус (Искел). Царят заповядал на Кончак да отмени данъка, а когато Кончак отказал, Челбир обявил неговото Джеремелско владение за ак-андашлък (тоест отделил го от Волжка България). Това поукротило смелостта на Кончак... В замяна искелците (русите) пуснали пленените в 1183 г. Башкорт и Данил, сина на Кебек...

Падането от власт на династия Комнини във Византия спряло търговията с ромеите, а тя носела една четвърт от доходите на Волжка България и се задава тежка криза. Рязко увеличените нужди на Европа от кожи, украшения, подправки, коприна, домашни потреби, скъпо оръжие и доспехи, мед, олово, килими, необработени кожи, ленени материи, а на Южна Азия - от европейски, руски и български платове, скъпи европейски домакински съдове, всякакви оръжия и брони, пчелен мед, български ботуши, колани и какво ли не още - позволили на Волжка България да покрие загубите с лихва. Сега повечето западни български кервани пътували до Унгария, Полша и Прибалтика. В тая връзка Галич, който се намирал на пресечната точка на пътищата към тези страни, станал много изгодно владение и за него се повела ожесточена борба. Натанови по всякакъв начин пречели на българската търговия и с помощта на излъгания от юдеите Женелбаш-Урман (Роман-Простака, Роман Галицки) за известно време успели да затворят няколко български пътя през Галиция. Тогава българските кервани тръгнали през Смоленск и Полша. Роман опитал да закрие пътя от Волжка България към Байлак (Полша), но бил убит от разгневените поляци, които получавали половината си доходи от търговията с българите... Активно участие в тази търговия имали и Улушите, и Арбугите...

За Улушите

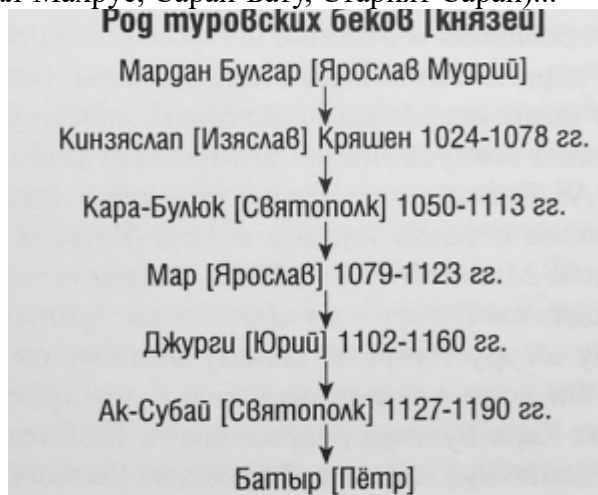
Кубан Улуш имал двама известни синове - Караджай и Тамта-Бахтияр. Син на Караджай е Аслан, негов син е Биек-Барис, който имал трима известни синове - Азан-Ашин, Саксин и Анбал... Анбал има син Кабир, който станал зет на вожда Ак-Алан и дъщеря Гюлджихан, която се омъжила за емир Колин и родила бъдещия цар Анбал Хисам (1135-1164 г.). Син на Кабир е Ак-Алан, негов син е Абдулла или Абди, а той има двама известни синове - Шади, който участвал при освобождението на Дунавска България от византийска власт и загинал в един от боевете, и Бахтияр Маджар, за срещата с когото Мохамед-Гали пише в "Хон Китаб" (Книга за хуните, т. е. за българите)... Син на Тамта-Бахтияр е Улуш, негов син е Саръ-Барис, негов син е Улуш, негов син е Якуб, негов син е Бик-Барис, негов син е Арслан, негов син е Гали-Беркет - знаменит саксински губернатор, негов син от дъщерята на Бахтияр Маджар е Бахтияр...

Арбугите - Раубуги

Арбуга или Раубуга (Ревуга) имал от дъщерята на Балавъз (Палауз) - Ярсилу - син Вилджак, негов син е Абдал, негов син е Боян Каратабан, негов син е Рухар (Прохор), женен за дъщерята на Риштау. Рухар имал двама известни синове - Али-Гази (Алекси) и Маджи-Риштавил, бащата на Елаур. Син на Али-Гази е Алистан или Алиш (Альоша Попович), който загинал в Алмъшката (Калкинската) война през 1223 г... Елаур имал син - Юнус-Тархан и дъщеря Самар, която се омъжила за Хагер-Угълъ и родила пълководеца Юнус ал-Булгари... Когато Лаиш заедно с полковете от прибалти тръгнал от Волжка България към Суздад, Батий пратил отказващия да воюва срещу мюсюлманите хан Берке към Переяславл-Русский. Движещите се преди армията на Берке Арджамак, Курбанас и Канджар-Хин бързо обградили и превзели града, в който се укривал техният стар неприятел Кара-Бат-Аслап (Черният Святослав), син на Кара-Булимер (Владимир Глебович Переяславски). След като ровът пред двете врати бил засипан от взети в плен переяславци, богатирите разбили вратите и от две страни нахлули в града... Нито един поп не бил пощаден, защото поповете били главни виновници за клането на българите от 1223-та година... Тази победа позволила на Берке да гледа на останалите монголски ханове отвисоко - неговите хора за два дни превзели големия град Переяславл (Бер-Сала), а армията на Гуюк петнайсет дни не могла да вземе Кан-Мардан (Муром), който бил два пъти по-малък (Берке превзема Переяславл на 3.3.1239 г.). За да не падат по-долу, Гуюк, Менгу и Бури през есента на 1239 г. обсадили Кара-Булгар или Караджар (Чернигов). Владетелят на града Микаил Кара-Булгар (Михаил Всеволодович Свети) управлявал тогава от Киев, който отнел от врага си Барак още в 1238 г. Цар Алтгънбек заедно с Микаил смятал да нападне през есента на 1236 г. Юрий Всеволодович (Безумния) и пратил на помощ на Микаил полка на сина на Булимер - емира Тахир (Всеволод, син на Владимир Игоревич)...

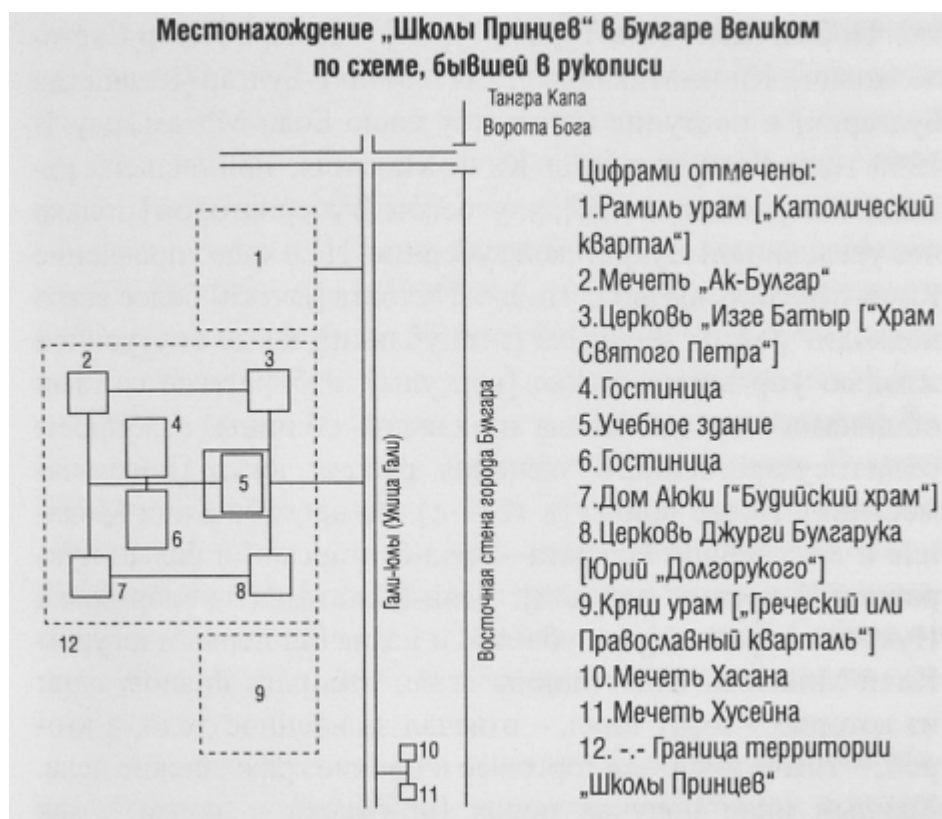
След гибелта на султан Алтгънбек Тахир останал на черниговска служба с 2000 свои войници и бил назначен от Микаил за комендант на Чернигов. Именно Тахир помогнал на Микаил да вземе Киев, а после утвърдил в Смоленск съюзника на Микаил - Раджа-Шамлин (Ростислав Мстиславович Смоленский). През месец март на 1239 г. Тахир заедно с войниците си и черниговците участвувал в атаката срещу ордата на Гуюк, Менгу и Бури в Кара-Яр (на десния бряг на Долна Волга). Тази атака

била организирана от султан Бачман и в нея участвали също саксинци и дошлия от Кашан (Бесарабия) емир Кидан (Котян), бирмански кара-андаш (автономен управляващ) на Велика България. Българите загубили 10 000 бойци, но избили 15 000 татари (монголи) и 10 000 тюркмени и итибаши (киргизи-българи от Монголия) - или половината от вражеската орда. Като научил за тия невероятни загуби, Угетай привикал при себе си Гуюк и Бури и смятал да ги накаже със смърт. Само застъпничеството на високи покровители ги спасило. Гуюк се върнал с шест нови тумена, съставени предимно от киргизи - тогава течало изселването на последните български киргизи от Монголия в Казахстан и заселването на цялата Монголия с монголи от Амул (Амур, Манчжурия). Гуюк искал да изчисти позора от поражението и сам обсадил Чернигов. На седемте тумена на Гуюк противостояли 15 000 бойци и опълчението на Тахир, а извън градските стени чакали 20 000 брадати и безбради уруси и ковуи начело с Карадан (Мстислав Глебович). След неуспешна схватка с татарите 5000 от брадатите уруси заминали при Барак (Ярослав Всеволодович), който скоро се присъединил към Гуюк с 20 000 свои войници - безбради уруси заедно с Карадан и сина на Субай - Малкият Михаил - в Туров; ковуите се оттеглили в Путивл. Ковуите били водени от сина на Алиш - Бимер... По-късно те се наели на служба при Батий и се преселили в Самаркент или Кавалъ-Сувар, където бил неговият военен лагер Сарай (Сарай ал-Махрус, Сарай-Бату, Старият Сарай)...

След гибелта на Субай (Мстислав Святославович Козелски) князът на Туров - Пьотр - взел за отглеждане сина му, Малкия Михаил - князът бил добър приятел на Субай и заедно с него учили в "Школата за принцове". Туров бил главен град на руските католици и самият Пьотр (Петър, Батир) бил католик. Той построил в "Квартала на принцовете" в Булгар римокатолическата църква "Свети Петър" (Изге Батир) и основал католическата общност на Буляр в 1187 г. През 1188 г. Батир Рамил (Петър Римлянина, Католика) отишъл в Рим, където се срещнал с карт-иналите (кардинали) и Рамил-Бабай или Кураз-бабай (Римският папа) и довел оттам ага-кураза (предполагаемо епископ) Бектут (Бенедикт). Бенедикт се устроил край църквата "Свети Петър", а малко на север от нея в същата година започнал строежа на Католическия квартал, като откупил от градоначалника голям участък земя. Петър заселил в тоя квартал католици от Туров, които веднага организирали няколко работилници и започнали да изработват щитове, леки полски копия и латински шлемове... Кипящ от енергия, Бенедикт обърнал в католицизма 500 откупени от него

новгородци и с тях направил католическата колония в Нукрат (Вятка). Тези католици ръководели всички руси, които се преселвали в Нукрат. Техните обреди, разрешени от Римския папа, били причудлива смесица от католицизъм и православие... През 1205 г. в Католическия квартал били преселени част от кръстоносците, откупени от плена на дунавските българи. Нукратските руси и българите носели патрулната служба в северните и в източните губернии на Волжка България... Петър бил потомък на Мардан Булгар (Ярослав Мъдри). Син на Ярослав е Изяслав Православният, негов син е Кара-Булюк (Святослав Черносотненеца), негов син е Мар (Ярослав), негов син е Юрий, негов син е Ак-Субай (Благородният рицар, Святополк), а негов син е Петър (Батир), владетел на Туров (Турай)...

След като прекарал кратко време в Туров при Пьотр Святополкович, Малкият Михаил заминал за Менгу-Булгар (Казанска България) и постъпил на служба при царя Боян-Мохамед. През 1240 г. Боян назначил Малкия Михаил, който приел католицизма, за губернатор на току-що учредената Нукратска губерния. В хода на управлението Малкият Михаил установил, че за Нукрат (Вятка) най-подходящ би бил режимът на република, при която вътрешните работи се управляват от иналите (консули), избирани от самите общини, а въпросите с общодържавно решение се решават от посланик-наместник. След войната (1257 г.) по молба на Малкия Михаил и двете Нукратски общини - арча-българската и балин-нукратската (руско-вятска) Боян-Мохамед преобразувал Нукрат в република и първи наместник на Волжка България в републиката станал Малкият Михаил. Двете общини избирали иналите, като единият - юруг инал - отговарял за военното дело, а вторият - тимче инал - за търговските и другите граждански дейности. Всеки инал получавал посох (нещо като жезъл) като символ на властта си. Наместникът (югур) следял да не се допускат

злоупотреби и измяна, както и за изпълнението на царските наредби... За митрополит (епископ) Бенедикт назначил Стефан, своя ученик... След смъртта на Бенедикт нов католически примус на Волжка България станал също негов възпитаник - Аудан (Отон), а след заминаването на Отон в Рим - Петър, синът на Малкия Михаил... Самият Михаил починал през 1272 г., след като сдал поста си поради настъпилата немощ на новия югур на Нукрат - своя втори син Юлай (Юлиан)... Той дълго време преживявал мъката си, задето не могъл да прогони татарите от Чернигов през 1239 г. През 1262 г. пламнал бунт в Джукетун (Устюг), който нукратските българи владяли до 1278 г., както и в южните части на Подвiniето (Тунбаш) - Булай (лявобрежието на Горна Двина) и Тулай (дяснобрежието на Горна Двина). Бунтът бил подготвен от Ендир, брат на Алак-Джан (Андрей, брат на Александър Невски) и поповете. Бунтовниците убили в Ярославл (Мечият тъгъл, Аю Почмаге) добрия сабанджар (ръководител на събирането на данък в полза на Волжка България) Гази-Баба (известния български летописец) и обсадили в Нукратската крепост коменданта Багаутдин или Багуй, син на арча-българския инал на Нукрат Лачин (Соколът). Малкият Михаил тогава казал: "Преди време не успях да избявя своите, когато бяха обсадени в Чернигов, но на нашите в Устюг непременно ще помогна!" Той събрал нукратците (вятчани), разбил бунтовниците, освободил от обсадата Багуй и хората му.

Това беше разказ за опита на Карадан и Кичи-Микаил (Малкият Михаил) да спасят Чернигов през 1239 г., а сега ще продължим с разказ за татарската война на запад. След отстъплението край Чернигов на армията на Карадан ситуацията в града станала безнадеждна. Въпреки това нито един човек не напуснал Чернигов и не се предал на татарите... На осемнадесетия ден от обсадата, която започнала в първия ден на месец октомври, паднал Чернигов, един от най-славните български градове, и бил погрозен от Гуюк и Барак (Ярослав Всеволодович)... Дотогава Барак сварил да изгони от Смоленск Ростислав Мстиславович и да остави града в ръцете на своя съюзник Всеволод Мстиславович. Отритнатият Ростислав заминал за Киев и се присъединил с хората си към Микаил Кара-Булгар (Микаил Святой Черниговски)... След вземането на Чернигов Гуюк се заел да покори и останалите градове в Черниговска област, както и в Себер (Северщината). В това време Берке, постоянен съперник на Гуюк във военните дела, тръгнал с българските си тумени към Крим, където тамошните българи се присъединили към него и му помогнали да превземе Херсон, чиято слава надминавала и тази на Чернигов. Това отново развалило настроението на Гуюк... За да надмине Барак по слава, Гуюк през януари 1240-та година пратил подчинения си Менгу да превземе Киев, и ако успее - да си припише неговата победа. Едва Менгу доближил Киев с голяма част от Гуюковата армия и видял как от другата страна към града идват барините на господаря на Гюр-Куман или Бердичев - Нардуган Тухчи. Нардуган предупредил Менгу да не доближава позициите на барините, които смятали Киев за свое изконно владение, иначе барините щели да атакуват татарите с цялата си мощ. Менгу трябвало да изпълни исканото от барините, от които се страхували всички - и другите българи, и чужденците. С надежда да сплаши княза на Киев Микаил Кара-Булгар, който бил и емир на Волжка България, Менгу пратил при него куриери да му предадат заканите на Гуюк, но Микаил ги убил веднага щом единият от тях изрекъл: "Ако не се покориш на великия хакан Гуюк, ще загинеш в този град, както загина Тахир в Караджар (Чернигов)!" След някое време към града от трета страна подходил Барак, но Нардуган не мръднал от заетите позиции и го предупредил да спазва дистанция. Барините не обичали много черниговците и Микаил, но още

повече не обичали Барак и суздалците. Идването на Барак постреснало Микаил, който не разчитал твърде на баринската подкрепа. Нардуган се съгласил да го пусне от Киев и Микаил, след като оставил в града княза Раджа-Шамлин (Ростислав Смоленски), бързо заминал за Унгария. Барак научил за бягството му и се впуснал в преследване, но изостанал, защото Нардуган го накарал да заобиколи баринското княжество от страни...

Бекът (княз) Данил Бекдулай (Великият Дулеб или Дуло, Даниил Галицкий), с когото барините не враждували, научил за напускането на Микаил от него самия и запитал Нардуган "ще има ли възражения, ако той вземе киевския престол?" Нардуган отговорил, че е съгласен двамата да управляват заедно Киев (Башу), защото му трябвали силни съюзници. Зарадваният Даниил не се бавил и тръгнал с галисийците си и бекдулаите (волинците) към Киев. По пътя срещнал Барак и го убедил да пусне заловеното от него семейство на Микаил Кара-Булгар, което после върнал на Микаил - Даниил се отличавал с благородството си... Когато Даниил приближил Киев, Менгу не издържал и безславно си тръгнал оттам...

Доволните Нардуган и Даниил заедно влезли в града. Ростислав Смоленски се предал без бой. След като се заклек да няма бъдещи претенции към Киев, го освободили... Даниил назначил за комендант на Киев своя менбаши (хилятник) - бояра Иджим (Дмитрий), който бил женен за дъщерята на Нардуган - Наджия. Обичният брат на Дмитрий бил убит в сражението при Алмъш (Калка) и той мразел татарите люто, затова заедно с емира Кидан (Котян) участвувал в прочутото нападение на Бачман над ордата на Гуюк в Кара-Яр (Черният бряг или остров) през март 1239-та година....

В Киев до Нардуган успяла да се доближи вдовицата на Тахир (Всеволод, внук на Игор Святославович) Галия, дъщеря на емира на волжко-българските барини Белек-Амир Тухчи. Сестра ѝ Сания била жена на Нардуган и майка на съпругата на Дмитрий - Наджия. Когато разказала как е паднал славният Чернигов, а заедно с града и мъжът ѝ Тахир, Нардуган заплакал, без да се срамува от сълзите си...

Като разбрал, че татарите и суздалците на Барак (Ярослав Всеволодович) са пробии към двореца на черниговските емири, Тахир заповядал на жена си да отиде по подземния тунел в керван-сарая и заедно с дружината си се хвърлил към врага и загинал в яростната схватка. Суздалците го обградили, но никой не смеел да го приближи - толкова страшно се биел. Тахир бил ненадминат фехтовач и в Овнешката битка (1223 г.) посякъл 20 татари и пленил Уран-Китай. Челбир му дал емирска титла направо на бойното поле... В 1221 г. Тахир командвал ертаула (разузнавателния полк) на армията на Газан и викнал на дуел коменданта на суздалската крепост Яр-Балик край града Владимир-Залесский, защото оня го напсувал от стената. Комендантът излязъл от крепостта с 12 дружинници и нападнал стоящия отделно от полка Тахир. Тахир проснал на земята враговете и изплашените защитници на крепостта му я предали без бой... Самият той довел от Маджарско в 1207 г. дъщерята на унгарския пълководец Вил (Бан Филни, Филя от руските източници,) Ирене за жена на Боян-Мохамед, като си проправил път през стотина рязански разбойници...

Мохамед-Гали (великият български поет и географ от началото на XIII век Кул-Гали) пише в "Книга за хуните" (1242 г.), че в Маджарско нашите кервани минавали през големи станции: Удж-Булгар (Ужгород), Алма-Булгар, Маджи-Булгар, Сина-Булгар, Маги, Угер (Егер), Кавес (Хевеш), Азар, Буляр, Булгар-Бистя (Пеща), Урта-Булгар, Саръ-Булгар, Булгар-Кича (Солнок), Булгар-Капа (Туркепе), Трьок-Булгар,

Дебърчин (Дебрецен), Алан-Булгар, Бухар-Булгар (Бихаря), Ор-Ата (Орадя), Булгар-Кура, Къзъл-Булгар (Красна), Алмъш (Альмаш), Сембер (Шамбор), Булгар-Дине (Феюрдени), Гулуш (Клуж), Маджар-Идел, Буза, Тер-Булгар (Бързият Българин, Бистрица), Булгар Раджи (Родня)... Докато керванът стоя пет дена в Удж-Булгар (пише Кул-Гали), аз успях да отида до Мукаш-Булгар (Мукачево) и Яр-Булгар (Брегова). Тамошните хора ме посрещнаха с възторг и съжалих, че на керваните ни беше забранено да ходят дотам... Най-тържественото посрещане имахме в Сана-Булгар, където комендант е благородният княз Ширдан... Покровител на всички българо-мюсюлмани в Унгария беше Тархан Вил (Бан Филни, Филя), но и той под натиска на хищните тархани и католически свещеници, стремящи се към богатите земи на българите-мюсюлмани, отстъпил пред исканията да бъдат изселени българите от окръзите Сина-Булгар и Маджи-Булгар. Земите им били поделени между тарханите и свещениците. По молба на Вил султан Алтънбек приел 10 000 маджарски българи, които отказали да приемат католицизма и семействата им. Половината от тях заселили край Казан, а техен център станал Тамта-Булгар при устието на Зай. Това преселване станало през 1232 г. и сред преселниците се оказал и господарят Ширдан с фамилията си... През 1236 г. Ширдан и големият му син Арбат паднали при защитата на своята крепост. На част от хората си заедно с тримата му сина той наредил да отстъпят и на разсъмване те се промъкнали към Кама и се качили направо от конете във водата на чакащите ги до брега лодки... Един от синовете му се заселил на север в Планинска България, а другите двама отишли със семействата си на запад. По пътя единият син останал в Суздал с двеста души, а по-малкият му брат Басър с 300 човека стигнал до Маджарско и се съгласил да приеме католицизма срещу предоставяне на убежище. Когато в 1242 г. Батий нахлул в Унгария, Басър избягал в Дунавска България, където се върнал в истинската вяра и станал началник на крепостта Буряк. При патрулиране в района си през същата тая година той се сблъскал с ордата на самия Батий, която по Нишкия път водел Гази-Барадж. При царуването на Гази-Барадж (1229-1230 г.) Басър със сто свои войници служил в гвардията му и емирът радостен познал своя гвардеец. Батий бил в отвратително настроение, защото край Ширдаг (София) неговият разузнавателен полк попаднал в засада и едва се измъкнал... Като узнал за срещата с Басър от самия Гази-Барадж, лицето му се прояснило и в личен разговор с Басър Батий му предложил да изведе татарската орда - 22 000 души - към първия пост Куремша в Аблак (Южна Румъния, Влахия). За да спаси от разоряване своя край от Дунавска България, Басър приел. Като използвал високото си положение, той уредил снабдяването на татарската орда с фураж и продоволствие и през своята преправа (край Оряхово) извел татарите към поста Куремша. На прощаване Батий заповядал да издадат на Басър татарска басма (лично удостоверение, грамота), с която той имал право да пътува във всички държавни владения за сметка на хазната и с държавна охрана... Царят на Дунавска България одобрил действията на Басър и го назначил за посланик в лагера на Батий. За да повиши значимостта на Басър в очите на дунавските българи и татарите, царят го оженил за дъщеря си и скоро починал (Иван-Асен Втори, умира на 24. 6. 1241 г., следователно Батий напуска Унгария не по-късно от началото на юни 1241 г.). В смута, настъпил след царската смърт, Басър подкрепил Раджи Ак-Булгар (Ростислав Михайлович), с когото учили в "Школата за принцове" и се сприятелили във Велики Болгар... На няколко пъти Басър заедно с Ак-Булгар (Ростислав) гостували у Микаил Кара-Булгар (Михаил Всеволодович Свети) и при срещата му с Раджи в Дунавска

България го попитал как е баща му, а той отговорил: "Татко тайно се опита да пътува от Киев до Менгу-Булгар при царя Боян, но беше заловен от хилядник на Барак. Барак го предаде на татарите и те го убиха..." Така ужасно завършил животът на най-великия след Улуг-Барис (Мстислав Романович) руски противник на татарите. С Тахир враговете също постъпили не по-малко жестоко. Като видели безпомощните срещу него хора на Барак, няколко конни татари хвърлили примките си. Те смъкнали на земята Тахир и суздалците с мечове и копия убили обезоръжения емир...

Галия се добрала до керван-сарая и вероятно щяла да згине там, но минаващата през двора му монахиня я познала и я отвела в Кара-Чиркау (манастир) ал-Соба (София?). В манастира ѝ казали, че ще я спасят от уважение към баща ѝ Белек-Амир, който защитил тоя манастир през 1202 г. от северците (в случая синовете на Игор Святославович) и переяславците. Тогава Амир-Белек се намирал в Черниговските земи заедно с полка си, пратен от цар Челбир по молба на заслабващия от болестта си Игор Святославович (Себер-Угър) да му оказва помощ. Докато Игор Святославович боледувал, синовете му нахлули в Чернигов и опитали да убият Йолгъ Чиркаулъ (Олег Църковникът), син на Балтавар-Караджар (Святослав Черниговски). Олег не харесвал семейството на Себер-Угър. Освен това бил близък с влиятелните попове и строил за тях великолепни църкви. Себер-Угър не построил нито една църква и поповете си шушнели, че той тайно изповядва исляма. Чак преди смъртта му го склонили да приеме светото кръщение... Когато Игор се разболял, Олег Църковникът наел на служба переяславския княз Черния Святослав (син на Владимир Глебович Переяславски - Черния Владимир). Черният Владимир (Кара-Булимер) бил жесток човек. С лъжа той подмамил в Переяславл полтавския вожд Мир-Булат в Переяславл и го държал много години в подземията, като заплашвал полтавските българи да го убие, ако те нападнат Переяславл... Черният Святослав и синът му Глеб си били обикновени разбойници... След отпътуването на Черния Святослав и 6000 от хората му към Чернигов Себер-Угър (Игор Святославович) извикал в Чернигов полка на Белек-Амир. Част от този полк начело с Белек-Амир останала в града, а другите начело с Хагер-Угълъ се установили в Себер-Булгар (Новгород Северский)... Почти всички брадати уруси от Чернигов подкрепяли Олег Църковника, докато безбрадите уруси и черниговските българи били на страната на Себер-Угър. При всичко това куралите (безбрадите уруси), които наричали и бахмачи, не харесвали буйните синове на Себер-Угър и се съгласявали с кацапите (брадатите уруси), че черниговският трон следва да бъде зает от Олег Църковник. От своя страна Олег обещал на бахмачите да не накърнява по никой начин правата им... Най-тих от буйните синове на Себер-Угър бил Себер-Булимер (Владимир Игоревич, Северският Владимир), когото човек можел да убеди все пак в нещо, останалите Себерови синове на всяка цена настоявали да изпълнят желанията и капризите си...

Когато Северите влезли в Чернигов (1202 г.), веднага се счепкали с кацапите на Олег и убили няколкостотин човека. Щурмът им срещу замъка на Олег в Чернигов бил отбит от переяславците и кацапите на Черния Святослав. Бахмачите останали неутрални, но хората на Черния Святослав все едно ограбили и убили няколко десетки от тях и от черниговските българи. Докато преследвали бягащите от замъка Севери, переяславците нападнали и женския Софийски манастир - чувало се, че там са скрити несметни съкровища. Хората на Белек-Амир, които стояли в близките дворове на Мукетови (Могутови), Челбирови (Шелбирови), Елбирови (Олберови) и други видни черниговски българи, започнали да стрелят по переяславците и ги

накарали да отстъпят. Окуражените Севери веднага се върнали и атакували женския манастир, най-голям за времето си в Искел (Рус). Тогава Белек-Амир завил на Северите, че ще се бие и с тях, ако не прекратят шурма на манастира. Изненаданите Севери се спрели и Владимир Северски уговорил братята си "да пощадят манастира заради запазването на съюза с Волжка България". На мястото на сблъсъка дошъл и Олег Църковникът и с помощта на Белек-Амир сключил мирен договор със Северите при следните условия: първо - Северите и полкът на Черния Святослав да напуснат Чернигов, а в града за безопасността на Угър-Себер да следят хората на Белек-Амир. Второ - Олег Черниговски и хората му да не отмъщават на Северите и техните войници, а Северите - на него и неговите привърженици... Митрополитът на Чернигов обявил спасяването на Софийския манастир от волжките българи за Божие чудо и отслужил заедно с монахините молебен за здравето на българския сардар и войската му... За спомен Белек-Амир взел името ал-Соба (Софийски)...

Дошъл ред на монахините да помагат. Те преоблекли Галия в монашески дрехи и след превземането на Чернигов от татарите не я издали... За щастие седемнадесет-годишният син на Тахир и Галия - Шугур - останал в бащиното имение край Бугулма (днес районен център на Казанския край). През годините на война с татарите Шугур се преструвал ту на Бараков пратеник, ту на посланик на Гази-Барадж и осъществявал свръзката на българските армии помежду им...

След неуспеха си при Киев Гуюк отишъл за нови тумени при баща си (Угетай), а Менгу и Бучек пратил да издирват Бачман към устието на Булгар-Идел (Волга). На Менгу и Бучек този път им провървяло и този път намерили базата на царя на Волжка България - Бачман-султан. Казват, че мястото им показала злобната стара Су-Анасе, майката на царица Фатима (жената на царя Алтънбек), която искала да отмъсти на Бачман, задето участвал в похищаването на дъщеря ѝ. Освен това Су-Анасе за известно време пресушила протока на Волга, за да могат татарите да се доберат до острова на Бачман. Армията на Менгу от 40 000 войници изненадващо нападнала лагера на Бачман и след жесток бой убила всички негови българи. Казват, че в сражението паднали 9000 от враговете и 4000 Бачманови бойци. Надменният Менгу заповядал на Бачман да падне на колене пред него, на което Бачман презрително отговорил: "Аз не съм камила, че да коленича пред всеки въшлив и смърдящ преследвач, а султан на Велика България и се кланям само пред Бога!" Менгу побеснял и заповядал да отсекаят краката на Бачман... Бачман паднал, облян в кръв. Менгу искал да му отсече главата, но от вълнение не уцелил... Бучек с меча си довършил царя.

Злодейското убийство на Бачман довело Нардуган и барините му (берендеите), които вече обмисляли помиряване с татарите, до неистова ярост: никой на света нямал право да убива императорите на Велика България... Даниил Галицкий научил за желанието на барините да отмъстят на татарите, отказал се от намерението си да преговаря за мир и решил да не сдава Киев (Башу) без бой...

През юли Гуюк се върнал от Алатай (Монголия) с пет нови тумена от татари и техни наемници и страшно се зарадвал на смъртта на Бачман...

В началото на септември ордата на Батий прекосила Варзай (Днепър) и се строила пред граничните линии на Кара-Калпакския кантон (Черно-Клобуцка област), започващи край река Варкаш или Урус (Рось). Варкашките линии не отстъпвали по нищо на Булярските и Батий после разказал на Гази-Барадж, че го обземала дълбока тъга само при мисълта, че трябва отново да превзема български укрепления. Затова

Батий не бързал да атакува, а предпочитал да води преговори с ръководителите на пограничните линии, като до приключване на преговорите позволявал на войниците си само леки набези срещу българите. След идването към Варкаш на свежата армия на Гуюк Батий вече трябвало да атакува истински седемте вала...

Преди петия настъпление му се задавило в кръв и Батий дал почивка на измъчената си войска. Татарите били раздразнени и се поободрили едва след пристигането в края на октомври на ростовската армия на Гази-Барадж с огромен обоз от 6000 военни талиги с припаси за зимата. Столица на Гази-Бараджовата част на Волжка България - Къзъл-Булгар (Червена България на юг от Задкамието) бил град Сувар или Нур-Сувар. Татарите го наричали и Бурундай, каквото било и даденото от тях прозвище на Гази-Барадж...

Подкрепени от докараните продукти, татарите отново щурмували линиите. Батий не пускал българската армия доста време, а я задържал край себе си, защото нямал особено доверие на Гуюк и другите ханове. На пети ноември татарите отново капнали от умора и армията на Гази-Барадж заела бойни позиции. Когато Гази-Барадж вдигнал старото българско знаме с полумесец и червена топка, барините решили да не убиват съплеменниците си и се отдръпнали към Киев и околностите. Вечерта на същия ден татарите успели да обградят Киев и започнала обсадата. Основно защитата на града съставяли барините, водени от рода Тухчи. Старши на рода бил вождът Нардуган, комуто се подчинявали младите Тухчиеви: синовете му Иляс и Асхад, Багун, син на Камал, глава на Кара-Калпакската орда, Турджан - син на Иляс Кара-Булгар (Иляс Черниговский) и водач на черниговските Тухчиеви и барините... Иляс Кара-Булгар получил тежки рани при защитата на Чернигов през 1239 г. и скоро починал... Сина си Асхад с част от барините Нардуган пратил в Киев и му заповядал всячески да подпомага Иджим (Дмитрий), с останалите барини се задържал в полето край града... На пети декември 1240 г. Гази-Барадж по молба на Батий се договорил с Нардуган за спиране на войната при следните условия. Първо: барините предават земята край пътя за бейлика Бургас (Волоховската земя), Галич и Булюмар или Мар (Владимир-Волинский), срещу което получават двойно по-голяма територия на юг от Баринското княжество и част от Джалда (Ялта, Крим). Второ: барините стават ак-андаши (зависими съюзници) на Батий, или батраки (батрак е зависим помощник, съюзник), и ако не воюват за Ордата на татарите, да й плащат данък. Малко по-късно такива батраки или зависими съюзници по предложение на Гази-Барадж били наречени "казаки"... На този ден 5000 барини на Асхад и войниците на Дмитрий или Дмитро напуснали Киев, а в града влезли татарите и техните искелски (руски) наемници. Искелците започнали да ограбват църквите, което възмутило част от киевчаните. Те яростно нападнали наемниците, които водел един княз. Този княз носел същото име, както и старшият Бараков син (Барак е Ярослав Всеволодович) - Алак-Джан (Александър)... Татарите дошли на помощ на наемниците и заедно с тях подгонили киевчаните към няколко от храмовете. Наложило се храмовете да бъдат щурмувани, защото гневните киевчани отказвали да се предадат. При това изгорял почти целият град и загинали повечето от жителите му. Гуюк бил доста недоволен от разгрома на Киев - този град, както и земите на запад от Буричай (Днепър) следвало да преминат във владение на баща му и на него самия... За да затрудни Батий, Гуюк отказал да участва заедно с него в похода към Маджария и Полша. Батий обаче разпространил лъжата, че войски от тези страни са навлезли на териториите на Искел (Рус) и така склонил повечето ханове да вземат

участие в "Западния Поход" (Кара-Сугеше). Да разпространи тази му лъжа много помогнал Дмитрий, защото ханът снел от него вината за Киевския метеж...

Още преди похода Батий заселил полтавските българи на Арджамак (името е живо и днес, град Арзамас, бел. прев.), джеремелските кър-българи (половци) на Курбанас и калаите (обединени торки и печенеги) от Канджар-Хин по десния бряг на Среден Дон, в Големия Завой (Донская лука). Преселниците образували три нови области: Арджан-Суба южно от Тугар-Суба начело с вожда Арджамак, Елбир-Суба с в средната част на Донская лука начело с вожда Курбанас и Айдар-Суба южно от Арджан-Суба, оглавена от вожда Канджар-Хин. Тия три области или княжества имали общото наименование Ширкел (Ширска, Донска област). Улубей или старши на Ширкел станал назначеният от Батий Курбанас. Батий го оженил за сестра си Борте. На юг от Дон си останали старите български области. На левия донски бряг веднага след завоя се разполагала Яр-Суба, включваща в себе си и северната част на Дяснобрежието на Нижна Волга (Булгар-Идел). Надолу от Яр-Суба била Сайгър-Суба, още по-надолу при устието на Дон била Азак-Суба. Южно от Азак-Суба се намирала Чиркес-Суба, а южно от Сайгър-Суба и Ас-Тархан се помещавала Маджар-Суба. Друга група области, населени с изведени или напуснали Суздалската и Рязанската области печенеги, била обединена под името Хазаргел (Хазарската област). В нея влезли Тугар-Суба, намираща се на десния бряг на Дон серено от Арджан-Суба, лявобрежните Тук-Суба (токсобите) и Тура-Суба, също така Чирши-Суба (Елецкото княжество), което се разполагало северно от Тугар-Суба (Тохар) и Тура-Суба от двете страни на река Дон. Значителен брой от тези печенеги се покръстила и говорела освен българския и славянския език... На север от мястото, където се доближават Дон и Волга, се намирала Малик-Суба. Северно от Малик-Суба се намирали Тук-Суба, Агацир-Суба и Дивар или Олъ Бургас-Суба... На север от Агацир-Суба се разполагала Нуршада (Наручад)-Суба... В град Хазар - център на Тура-Суба - известно време прекарал хан Багъл, башата на хан Нугай...

Упоменатите ширкелски суби трябвало да пазят пътя от юг на север и от изток на запад, но ширкелците нито веднъж не преградили пътя на войските на Бачман и Боян през техните земи. Впрочем, за да не подведат своите, българските отряди и армии нападали татарите на север, изток и запад от Ширкел...

Бившият волжко-български бек на калайско-суварската Сайгър-Суба Микаил, син на Мамай, който за кратко време преминал на татарска страна през 1223 г., бил преместен с хората си от Батий в Ташил (Дяснобрежието на Днепър южно от Киев) и подчинил Бирманската (Причерноморска) област на сина на Орду (брат на Батий) Куремша (Куремс)...

Като се възползвал от заминаването на половината сили на Батий за Баил (Централна Европа), царят на Менгу-Булгар - Боян-Мохамед започнал победно настъпление срещу татарите от север, а губернаторът на Саксин - Гали-Беркет - от юг. Боян-Мохамед имал заедо с присъединилата се към него войска на Исмаил Джику 45 000 души, а Гали-Беркет - 15 000-ди. Отначало 15 000 българи - армията на Юнус ал-Булгари - прекосили Волга на мястото на сливането ѝ с Кама край Нижни Новгород и атакували двата киргизки тумена на Беркочар, брат на Батий и Алдан, син на вожда Сабанча. По ирония на съдбата под ударите на българите попаднали киргизките българи, или киргизи, признаващи се за българи. Неочакваният удар на Юнус зашеметил киргизите и те се разбягали. За техен късмет Юнус нямал време да ги преследва, защото трябвало да предаде огромен керван с оръжие на Гали-Беркет.

Бившият саксински вожд Тарвил, син на Бахадир и тъст на Алдан, помогнал на бегълците по най-краткия път да стигнат до спасителната за тях Елбир-Суба... В Малик-Суба пътя на Юнус се опитал да прегради киргизо-българският тумен на Касай, син на Биджан, но след половинчасов бой Касай усетил ледения дъх на смъртта и избягал от бойното поле. И Алдан, и Касай били добри разказвачи и след време в шеговити песни отразили поражението си.

Алдан изпял:

"Бедният българин-сабан (самоназвание на киргизите)
слезе от високите планини
на Българската равнина
и от радост запя, че по нея
върви се приятно и леко.

Изведнъж го атакуваха бесермените (волжките българи)
и трябваше бързо да бяга.
Докато бягаше, сабанът разбра,
че не е съвсем равна Българската равнина!"

Касай му пригласял:

"Бедният сабански българин
неканен дойде при бесермените.
Видя гора от блестящи мечове и копия
и побягна колкото си сила има.
Спасява живота си и без това несгоден
и се проклина, бързо като бяга:
"Напразно се намъкнах в шубата татарска,
навярно сметнаха ме за разбойник!"

Дори Беркочар, добър приятел на Берке и участвал заедно с него в кампанията на ревностния българин Кутлу-Буга, пеел шеговито за загубата си:

Бях чувал, че остри са мечовете български,
ала видях и друго в Нуршада, надмина то
очакванията ми - оказа се, не само остри те са,
а и дълги! Та, който смята непоканен

на бесермени гостенин да ходи,
вместо татарско ножче меч кован
от българи със себе си да носи.
Така поне ще има и надежда
в очите им за българин да мине !

Бесермени или горски българи (интересно е защо ли думата съвпада с better и besser в английски и немски езици, бел. прев.) сабанските българи като всички останали българи-номади наричат иделските (волжките) българи...

Едновременно с Юнус по итибашкия или кайманския тумен на Турай, син на Бурай ударила и армията на Гали-Беркет. Итибашите се смятат в Българските или Тубджакските степи (Казахстанските днес) за най-бавномислещи. Ако киргизките българи бързо се сетили да се разбягат и загубили между три и пет хиляди човека, то Турай проявил прекалено служебно усърдие и се запънал в Яр-Суба до умирачка. Затова и Гали-Беркет, прекрасен черновежд рицар в бяла папаха и бяла бурка на вран кон, посякъл не по-малко от 6000 негови бойци с цената на 2000 от своите, а нападналият итибашите от север Юнус убил още 3000 от тях, като загубил 1000 души. С всичко 1000 оцелели Турай се явил пред командващия татарските сили в Джеремел Бахил, син на Джучи и веднага бил разжалван до менбаши (хилядник). От него ден и татарите, и българите при вида на бягащ от полесражението войник казвали: "Ей го Турай, синът на Бурай бяга!"... Излиза, че понякога е по-добре да отстъпиш навреме, отколкото да чакаш... Юнус избил итибашите на Турай край хълма Бикташ (днес Мамаев курган край Волгоград) и след това пъл така за победата си: "Хълмът Бикташ (Високата планина) е висок само по име и чак сега стана достатъчно висок. Смелите ми българи сложиха отгоре му цяла купчина татарски глави!"

Край този хълм армиите на Юнус и Гали-Беркет се обединили и двамата пълководци се просълзили от радост. Юнус веднага предал на Гали-Беркет царските нареждания, заловените коне и кервана с оръжие, след което вдигнали победно празненство... След пира двете армии отново се разделили и се отправили в противоположни страни...

Куремша приел станалото като катастрофа и веднага докладвал на Батий в Унгария. Батий се ужасил и заповядал войските да се върнат обратно в Дешти-Булгар (Българската степ, започва от Дунав и стига до Алатай. Тук искам да припомня една песен на волжко-българския хакан Балук (1025, 1028-1061 г.):

Дешти-Булгар е само Българска степ,
Дешти-Кипчак е Велика България!
Истина е това, както и, че куманин
или кипчак - все едни българи са!

Гази-Барадж пише, че Батий чакал пет денонощия куриера от Беркочар, но незнайно защо куриерът се появил след началото на отстъплението. Чувало се, че нарочно го задържали уморените от война татари - донесението от Беркочар не било много тревожно: "Нашите доблестни войници са заети с лов на разбягалите се по гори и планини разбойници - така че ти (Батий) не се безпокой и прави каквото си намислил". Никой от татарските наместници по време на похода на Юнус и Гали-Беркет не се стреснал освен Куремша - напротив, и Бахил в Джеремел, и Кутлуг-Буга в Къзъл-Булгар забранили на войските си да мръднат от местата си.

Това е обяснимо не с тяхната зложелателност, а с татарските правила. Ако татарин трябва да охранява определена територия, а той я напусне и тя пострада - за това може да бъде убит. Когато Беркочар предложил на Бахил помощ срещу Юнус, за да

бъде отвоювана Мухша (Наручад), той го успокоил с такива думи: "Ще го направим когато приближи ордата на Батий - така в случай на неуспех той ще ни помогне. Ако тръгнем само двамата, кой ще ни помага?"... На другия бряг на Волга по точно същия начин разсъждавал стълбът на българството в Самарска България Кутлуг-Буга, син на Саклан или Саклабай, един от потомците на кимак-българския хакан Шам-Саин (XI век). Когато армията на самия цар Боян-Мохамед от 18 000 бойци преминала Кама и заела града Велики Болгар, Кутлуг-Буга не си мръднал пръста. Когато след вестта за заемането на Велики Болгар Боян завзел и цялото Задкамие му докладвали за придвижването на 12 000 българи на сина на Ищяк - Абул Гази и отряда на Алтгънчач от Уфа към река Урал, той също не реагираше... След време споделил на Гази-Барадж: "Отдавна разбрах, че за татарския пълководец най-страшното е да остане без армия. Тогава той е нищо. Затова си пазя войските..."

Край река Урал Абул-Гази, подчиняващ се на Боян-Мохамед, и Алтгънчач отнели от татарите в Иллакската Суба (левия бряг на средното течение на река Урал) изведените от Башкорт 20 000 коня, а оттатък реката - и огромен обоз. Той бил натоварен с продоволствия за Джеремел и без него намирашите се там татари започнали да гладуват. Куремша отказал да сподели с Бахил зърното, от което имал предостатъчно под претекст, че го пази за завръщащата се орда на Батий и отношенията между двамата се влошили окончателно. Ширкелските българи имали достатъчно хляб - те сеели зърно, за разлика от татарите, макар да се занимавали и със скотовъдство...

Синът на Байдар (Джагатай, Чагатай) Кучек (Кутрето) тръгнал с полка си да преследва Абул-Гази и Алтгънчач, като поискал помощ от Кутлу-Буга. Кутлу-Буга обаче му отделил само 5000 прясно наети на служба итибаши, а после представил този поход на набързо сглобения тумен на Кучек за "велика военна операция". Когато Абул-Гази се отделил от Алтгънчач, за да увлече преследвачите след себе си, Кучек го последвал и изчезнал без следа в Булгартау (Уралските планини) заедно с целия си тумен. Батий, изумен от това загадъчно изчезване, забранил на татарите да отиват подалеч от Уфа... В същото време татарите били нападани няколко пъти от Тайбуга (губернатор на Байгул) с Ирмай и Саклан-Дуло, новият губернатор на Бейсу (Източен Сибир) и Урай (Далечният Изток) заедно със смелата му жена Алтгън-денгене (денгене означава млада жена)... Куремша прокарал и контролирал път от Унгария до Джеремел (басейна на Дон и Донец Северски) през Аблак (Влахия) или Улаг, като изморената орда на Батий излязла на него от Урта-Булгар (град в Унгария, района на Монор) и Бейсу-Булгар (град Лайошмиже) през Матур-Булгар (днес Кишкереш), Булгар-Кича (Нови Сад на Дунав), Нуш (Ниш) и Буряк (Оряхово). Батий бил толкова благодарен на Куремша за подсигурения път, че го направил велик господар на Бирман и Канил (означава както Украйна, така и само Дяснобрежна Украйна в случая). Понеже Бахил се окопал в тия земи и не правел интриги срещу Куремша, владението му било запазено... Бахил, който приел несторианството и името Тудар (Тодор, Фьодор), бил нужен на Батий като противостоящ на мюсюлманите от Полтавска и Черниговска област. Точно той по заповед на Батий изселил българите-мюсюлмани от тези места и го вършел с голямо удоволствие, понеже мразел исляма... Тогава Асхад, син на Нардуган, с хората си се оказал в Крим, а останалите били пратени в Ширкел при Курбанас. Под влияние на преселниците православният Курбанас бързо станал мюсюлманин...

Когато напусналата вече Унгария орда на Батий започнала да приближава Джеремел, то Бахил с Беркочар, Алдан и Касай симулирали настъпление срещу лагера на Юнус

в Мухша (Наручад). Юнус вече знаел от арджанските (полтавски) българи, че Батий е вече близо и не се впуснал в дълга война с армията на Бахил-Тодор, пуснал в бой само току-що сформиранията от Бургас (син на дунавско-българския цар Асен II) Каратайска армия от 5000 мокшански конници и 10 000 арчамъшки (ерзя) пехотинци. За учудване на всички мухшелската Каратайска армия спряла Бахил, който не се престаравал особено с военните действия, а после отбила и две атаки на Събан (Шибан) срещу наручадската засека. Събан, който се държал доста високомерно в отношенията си с Гази-Барадж, трябвало да преглътне собствената си гордост и да помоли Бурундай (Гази-Барадж) за помощ. Гази-Барадж натиснал по фланга каратайците, но бил толкова доволен от урока, който те дали на Събан, че им позволил да отстъпят почти без загуби към Саранск. Тук командващият дясното крило (западния фронт) на волжко-българските войски Юнус дал на татарите жестоко сражение с всичките си сили. Българските стрелци, укрепени на високите хълмове и българските ескадрони, налитащи на врага в лабиринта на саранските засеки, убили 10 000 татари и след бягството им преспокойно се изтеглили отвъд Волга... Батий поискал от Гази-Барадж да вземе под охрана линията Саран - Суз-Урен (Саранск - Съзран) и пратил войските си да си отдъхнат... Заповед да продължат да воюват с лявото крило (източния фронт) с войската на Боян-Мохамед Батий дал на великия господар на Чулангил (Селенский Гиль) - Караткан, на Тангут и Чилтай. Те се смятали за братя на Батий, но Батий не ги имал като братя и подозирал, че могат да му отнемат властта във всеки удобен момент. Затова Батий решил да ги отслаби малко с една българска война, а те не се забавили с настъплението, тъй като винаги били готови за убийства и грабежи. Първият си удар тази тройца, оглавена от злия Караткан, нанесла по лагера на губернатора на Бейсу (Източен Сибир и Далечния Изток) - Саклан-Дуло. Всички волжко-български губернатори на Бейсу са потомци на Себер - страшния син на хакана на кимакските българи Шам-Саин. Син на Себер е Дебер, негов син е Ибер, негов син е Шегер. Шегер имал двама известни сина: Илем и Боян-Дуло. Син на Илем е Чулем, а син на Боян-Дуло е Саклан-Дуло. Син на Саклан-Дуло е Булем, негов син е Байрам. (Дописано от Даиш Карачай: "Син на Байрам е Тулеш, негов син е Динеш, негов син е Куреш, негов син е Булгарук и всички те, както и предхождащите ги Шамали, били губернатори на българската провинция Бейсу").

През 1216 г. татарите вероломно нападнали лагера на Шегер и убили сина му Илем. Шегер се поболял от мъка и починал, след него губернатор на Бейсу станал младият Боян-Дуло, който осиновил невръстния Чулем. В 1236 г. Чулем пръв предупредил байгулците и султана Алтънбек за започналото придвижване на татарските войски към Вътрешна България (Задкамето). След това Чулем извършил няколко дръзки нападения срещу татарите и загинал по време на неуспешен набег през пролетта на 1241 г... Докато той воювал, Саклан-Дуло пращал български кервани от Байгул (Западен Сибир) към Бурджат (Западната част на Източен Сибир, Предбайкалието), в Саклан или Ак-Саклан (Източната част на Източен Сибир, Якутия - Саха) и в Урай (Далечния Изток). Към северната част на Бейсу - Тангут - и на севера на Урай ходели далеч не всички български търговци - климатът там е много суров... През 1237 г. заради болки отядно, където в 1236 г. го улучила татарска стрела, Боян-Дуло не можел да язди и предал властта си на сина си Саклан-Дуло. По време на татарското нападение от 1241 г. Боян-Дуло бил в аула си Ак-Сабан, а Саклан-Дуло водел поредния си керван в Ак-Саклан (Саха). Още не се бил отдалечил много от бащиния

си аул, когато го догонила скръбна вест: "Татарите на Караткан запалиха селото Ак-Сабан и убиха Боян-Дуло заедно с хората му". Саклан-Дуло поверил кервана на десетгодишния си син Булем и се върнал... С бой си върнал обратно аула на тъста си - Иске-Бур (Старата Крепост), като убил в дуел сина на Караткан - Тимер Моге... След това Саклан-Дуло въоръжил оцелелите и заедно с тях, както и с прекрасната си и смела жена Алтън-денгене нападнал главните татарски сили, които стояли край изпепеления аул Ак-Сабан. По това време Тангут и Чилтай с 50 000 татари отишли в Задкамието и край оставения в Сабан-Тюба (Тува) Караткан имало 5000 татари. Татарите били коварни и по пътя от Иске-Бур към Ак-Сабан на превала на високия хребет оставили засада от 2000 души на сина на Чилдан - Кара-Могез (Черният Рог). Този Кара-Могез бил побратим със сина на Тангут - Амирхан, затова носел и неговото име. За да ги различават, хората ги нарекли Кара-Амирхан и Ак-Амирхан. Ак-Амирхан и баща му Тангут не били така жестоки като другите татари и се стараели да не воюват с българите. Известно е например, че Тангут при заминаването си в Задкамието изрекъл: "Защо разрушаваме такава великолепна държава като Велика България!", а после заедно с Берке рязко се възпротивил на плана за нападение над град Велики Болгар. Знаем също, че Ак-Амирхан във войните срещу българите нито веднъж не извадил меч а си и често казвал, като изкарвал татарите извън кожата им: "Българите са най-великият народ на Земята!" Такова поведение се срещало крайно рядко сред татарите, повечето от тях воювали срещу българите с най-голяма жестокост. Когато татарите нахлули в Ак-Сабан - само Тангут и Ак-Амирхан не участвували в нападението - Караткан насякъл на парчета Боян-Дуло, Чилдан избил братята на Боян-Дуло, Тимер-Моге убил жените им, а Кара-Могез - децата и внуците. През цялото време татарите се смеели и майтапили: жестоките убийства им доставяли удоволствие...

Ак-Сабан и татарският стан се намирали между два хребета и за да се стигне дотам от Иске-Бур, трябвало да се премине задължително хребета, където направил засдата си жестокият Кара-Могез. Алтън-денгене поискал първа да тръгне към превала. Заминала с малък отряд - и изчезнала. Оказало се, че Кара-Могез убил хората ѝ, а нея заловил и решил да я направи своя наложница. Като съобразил, че Алтън-денгене не е изчезнала случайно, Саклан-Дуло с мъка и усилия изкачил хребета на друго място и след разузнаване намерил леговището на Кара-Могез. На разсъмване на следващия ден татарските караули заспали, а Кара-Могез решил да се позабавлява с Алтън-денгене в походната си юрта. Саклан-Дуло избил татарите и усмъртил жестокия Кара-Могез, после с освободената Алтън-денгене се спуснал по хребета и атакувал лагера на Караткан. Изненаданите татари ведно с Караткан били избити от сабанските българи (тоест тувинците) и се запътили към ада... Останалите татари, пътуващи към Задкамието, били нападнати в Къзъл-Яр от байгулските българи на Ирмай и загубили 10 000 човека...

Останалите 40 000 татари на Чилдан, Тангут и Амирхан се явили при Батий и той им дал в подкрепление хората на Беркочар и Бурулдай, като ги пратил на бой срещу армията на Боян-Мохамед... Синът на Боян-Мохамед - Джураш - нападнал походните колони на татарите край Кър-Каза (български град на река Гоялм Черемшан) заедно с част от гарнизона на града. Като убил 5000 татари, Джураш отстъпил в крепостта Кошлауча (южно от Буляр). Чилдан и Бурулдай в яростта си изгорили Кър-Каза с помощта на немски нженери от Унгария, след което татарите поели към Кошлауча. Джураш предварително извел от Кър-Каза мирните жители и оставил в крепостта

само доброволно пожелалите да станат мъченици за вярата. Всичките 500 защитници загинали, като пратили на оня свят 1500 татари. Българска стрела извадила окоето на Бурулдай и българите нарекли този Чамбеков син Кур-Каза (Казиевския Слепец). За Чамбек се говорело, че е брат на Батий и това е истина... Бурулдай (това е Бурондай, който в 1261 г. разрушил градовете на Галицийско-Волинските земи), скимтящ от болка, пратили при Батий, но раняването му било изтълкувано като лош знак и на Чилдан предложили да се задоволи само с опожаряването на Кър-Каза. Чилдан не бил доволен - той много искал да разруши Велики Болгар и Велика България... Когато татарите, оставили отляво крепостта Боян, приближили Кошлауча, от всички съседни крепости - Боян, Исмаил, Арслан - както и от самия Кошлауча излезли конните тежковъоръжени рицари на цар Боян и сина му Джураш и им спретнали страшен бой. В началото на сражението Беркочар и хората му внезапно побягнали, а Боян и Джураш обкръжили и избили 40 000 от тях. Чилдан загубил помътената си глава, а Тангут и Ак-Амирхан били взети в плен. Боян проявил рядко за времето си великодушие и освободил Тангут и сина му Ак-Амирхан, като казал: "В тая битка вие нито веднъж не замахнахте с мечове; за какво да ви наказвам?" От великодушието на Боян веднага се възползвал Гази-Барадж и уговорил Батий да прояви съответното "великодушие" и да сключи примирие с царя на Менгу-Булгар...

Батий поговорил с Тангут и сина му, видял в тях делови хора и ги оставил при себе си - Чулангил преминал под властта на потомците на Кичи-Тимер (Малкия Чингиз - Угетай) и нямало смисъл да подарява на рода на Кичи-Тимер ценни хора... Тангут бил назначен от Батий за везир на Кара-Суба (Черната Орда, Ордата от руските летописи) и по негова молба Батий възстановил стария български Самаркент или Каваль-Сувар, обявил го за столица на своите земи и го нарекъл Сарай (Сарай ал-Махрус, Южният Сарай). Дотогава Батий най-често станувал край развалините на Саксин-Булгар, когото татарите наричали просто Булгар. По-късно градът бил възстановен от хан Берке. Ак-Амирхан бил назначен за главен баскак на Кортджак (Суздалска област) и той заедно с баща си Тангут (брат на Батий; руските източници наричат Ак-Амирхан "великият Владимирски баскак Армаган или Амраган") успял да организира сред татарските безчинства и хаос поне някакъв остров на реда... Ак-Амирхан, който живеел в Балин-Булимер (Владимир-Суздалский) в построения от Барак за него разкошен "Татарски Дом", често се виждал с Лаиш и се сприятелил с него: двамата ги свързвало приятелското отношение към Велика България. Скоро Барак оженил Ак-Амирхан за дъщеря си от уруската му съпруга и единомишлениците станали и роднини. В настроения приятелски към Велика България кръг влизали също Тангут, Берке, Беркочар, Тарвил, Алдан, Касай, Гази-Барадж и, разбира се, Кутлу-Буга, Курбанас, Арджамак и Канджар-Хин... Всички те според възможностите си отслабвали ударите, насочени срещу Булгар от мразещите го слуги на Сатаната.... Като лют враг на България посочваме и сина на Батий - Зардаг - наречен така в чест на свещените за татарите планини (Алтай? Тибет?). Казват, че от омраза към българите Зардаг забранил да погребат останките на падналите край Бургас воители на Хагер-Угль; обичал да се разхожда из полето на битката и да подритва костите на падналите в бой богатири... Като мишени при стрелба той използвал човешки черепа... На всичко отгоре се наричал несторианец и на сина си дал името Улагчи (Козар или Овчар, едно от имената на Исус Христос)...

По нареждане на Батий крепостта Боян получила в памет на загиналите край нея татари името Кара-Боян (Черният Боян), затова и битката при Кошлауча татарите

наричат "Карабоянска"...

Две хиляди чулангилски татари се предали заедно с Тангут и Ак-Амирхан, Боян-Мохамед ги помилвал и ги предал на Юнус. Юнус ги попитал дали са съгласни да служат на българския цар и бившите пленници отговорили: "Българският цар показва своето великодушие и го харесваме - затова искаме да служим на България!" Юнус сформирал чулангилски отряд, който воювал постоянно под негово ръководство. По молба на Юнус губернаторът на Бейсу (Източен Сибир и Далечния Изток) Сакландуло ги преселил в Керманчекската тюба (кантон; десния бряг на Нижна Вятка), където били разселени чулангилците и семействата им, и скоро те приели исляма... В 1278 г. Юнус решил да остане - също като Барис (Мстислав Романович Смоленски и Киевски) в обсадения от татарите Джанатъш-Буляр или Татяк (около Буляр), като предложил на чулангилците да отстъпят, но те отвърнали: "Ако не ни позволиш да останем, ще ни обидиш!" На Юнус се наложило да остави хиляда от тях в крепостта. Когато татко се прощаваше с мен (Унган пише за събитията от 1278 г. по време на татарската война), той каза : "Превъзходен народ са тези чулангилци (днешните буряти) - смелостта им е поразителна! Видимо са прави тези, които казват, че те са потомци на хуните (уточняваме, че в случая хуните са известните ни хунну, не ефталитите, от прев.) . Ако всички българи бяха като тях, отдавна щяхме да завоюваме целия свят!" Тези чулангилци загинали геройски до един заедно с Юнус, като пратили в ада 5000 татари. Оцеляла само тази част от тях, която се намирала тогава на десния бряг на Кама и защитавала Керманчек и Коръм-Чали...

По предложение на Гази-Барадж Батий се съгласил да признае Белек-Амир, инал на камските барини, за губернатор на новосъздадената провинция Джанатъш с център в Джанатъш-Буляр. Белек-Амир, който бил подчинен на Боян-Мохамед, се задължавал да не пуска през губернията ничии войски, като за целта му разрешили да събере армия от 12 000 човека. На изток границите на Джанатъш достигали левия бряг на Нижна Агидел (Белая)... Белек-Амир имал две резиденции - в Джанатъш-Буляр и в Башкорт на Кама...

Белек-Амир помогнал на Гази-Барадж преди отпътуването му в Сарай (1242 г.) да уреди проблема с Велики Болгар. По негово предложение Боян-Мохамед се съгласил да напусне града, но имал правото да остави там свой заместник...

Газ-Барадж никак не обичал Исмаил Джика, който се укрепил в Чалите или Чирмиш-Чали. Затова той издействал предаването на Кашан и окръга (на десния бряг на Кама) под контрола на Белек-Амир. Така баринските отряди на Белек станали главна опора на мира по Кама между владенията на Гази-Барадж и Боян-Мохамед. Като се възползвал от умората на татарите, Гази-Барадж постигнал от Батий предаването под негов контрол на голяма част от Къзъл-Булгар (Самарска България, югът на Задкамска България) и Башкорт, издействал и амнистия за Абул-Гази, сина на Ищяк. Абул-Гази бил приятел на сина на Гази-Барадж - Хисам - и винаги бил готов да му помогне. След опрощаването си Абул-Гази излязъл от башкортските гори и получил от Гази-Барадж поста на губернатор на Башкорт (Башкирия). Тогава или малко по-късно Газ-Барадж образувал на подчинената му част от Планинска България (десния бряг на Средна Волга) Буртаската губерния. Неин център станал град Сембер (Симбирск, Уляновск - там е роден Ленин) и затова я наричали Сембер-Буртаската губерния. За неин губернатор Гази-Барадж поставил сина на султан Бачман - Нарик и оттогава Нарикови се разпореждат в тази част на България. В останалите части на България не можело да се постигне мир и войната на Боян-Мохамед с татарите

продължила. Главни удари по врага си българите нанасяли от района на град Джунне-Булгар (Нижни Новгород), Байгул (Западен Сибир) и Башкорт-Бурджан (Южен Урал), където действала армията на Алтънчач, сестрата на Боян-Мохамед... Едва през 1256 г. по предложение на Берке Боян-Мохамед прекратил бойните действия срещу татарите и в 1257 г. сключили българо-татарски мир... От името на Боян-Мохамед мир с Берке подписали Джураш и Гали-Беркет..... (Край на текста).

Публикува се за пръв път. Текстът е прочетен от И. М.-К. Нигматулин, възстановка и коментари от Фархат Габдул-Хамитович Нурутдинов.

28.5.2020 г. Преведе: Добрев, обикновен българин

P. S. Тази книга дава възможност не само да се проследи родословното дърво на Асеновци. Указано е името и на принца на дунавските българи Бургас, който също се е сражавал с татарите. Към края ще намерим и няколко имена, пряко съзвучни с думите от "Именника".... на изненадващо географски място..... Появи се и добро обяснение за името на власите (овчари, козари - космати...)

Благодаря на всеки, направил си труда да я прочете.

С обич, от преводача.